

A

KÜLKERESKEDELMI POLITIKA

ESZKÖZEI

IRTA

DR. GRÓF BÁNFFY MIKLÓS

ORSZ.-GYÜL. KÉPVISELŐ

KAPHATÓ

POLITZER ZSIGMOND ÉS FIA KÖNYVKERESKEDÉSÉBEN BUDAPESTEN

1902

Ára 4 korona.

386(01)

A

M. KÖZGAZD. EGYETEM

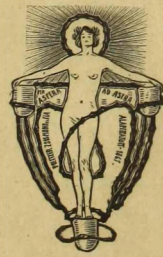
Száml. nr. 57/12409/11-2

KÜLKERESKEDELMI POLITIKA ESZKÖZEI

IRTA

DR. GRÓF BÁNFFY MIKLÓS

ORSZ.-GYÜL. KÉPVISELŐ

KAPHATÓ

POLITZER ZSIGMOND ÉS FIA KÖNYVKERESKEDÉSÉBEN BUDAPESTEN

1902

MAGYAR KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNYI
EGYETEM KÖNYVTÁRA

382.01

1969

1985

3 NOV 1969

ESZKÖZT

DR. GYÖRFFY MIKLÓS

1969

F 1993/1949

Magyar Könyvtári Társulás Könyvtári Központja Budapest, VIII., Üllői-ut 13.

AZ ATYÁMNAK AJÁNLVÁ

ELŐSZÓ.

Küszöbön áll a vámszövetség megújítása Magyarország és ö Felsege többi királyságai és országai között, 1903-ban lejárnak legfontosabb kereskedelmi és vámszerződéseink, s így a legközelebbi jövőben a magyar törvényhozás és a magyar közvélemény külkereskedelmi politikánkkal fog foglalkozni. A nemzetgazdasági tudománynak külkereskedelmi vonatkozásai hazánkban kevésbé ismertek, azoknak általános elvei nagyobb, szélesebb tárgyú tudományos munkákban találhatóak csak fel; a vámpolitikának alakulásai pedig pénzügytani munkákban, nem annyira nemzetgazdasági értékük, mint fiscalis hatásuk szempontjából tárgyalatnak s így az, a ki a külpolitika eszközei és azok alkalmazása iránt felvilágosítást keres, azt számos oly munkából kell hogy merítse, melyekben csak fáradságos keresgélés után fog célhoz érni, a nélkül, hogy a jelenlegi való állapotok, a vám- és kereskedelmi politika legújabb alakulásai tekintetében kielégítették. A szerződések, törvények és rendeletek intézkedései viszont csakis egyes jogi vagy monographicus munkákban lelhetők fel. Magyar nyelven a külkereskedelmi politika céljai és fegyvereiről, azok alkalmazásáról nem ismerek egy oly eredeti művet sem, mely a nem-

zetgazdasági rendszabások e teréről valamennyire is teljes képet nyujtana, fordításban is csak egyet Schraut művét, melyet ifj. Emich Gusztáv fordított le németből. Ám ezen munka, mely különben sok tekintetben elavult, csakis a szerződésekkel és azok intézkedéseivel foglalkozik és egyáltalán figyelmen kívül hagyja az állami akarat azon rendszabásait, melyek nem szerződések útján és értelmében foganatosítottak. Már pedig a külkereskedelmi intézkedések között az autonom eredetűek bizonynyal igen nagy fontossággal bírnak s azok ismerete nélkül a nyujtandó kép hiányos volna.

Jelen szerény művemnek célja, hogy mindazoknak, kik külkereskedelmi politikánk iránt érdeklődnek, kézikönyvül szolgáljon, a melyben ezen téren használt eszközök és módok iránt felvilágosítást nyerjenek. Ez az oka, hogy csak futólag érintem a szabadkereskedés és a védvami politika nagy kérdéseit, melyek jelenleg inkább csak akadémikus érdekekkel bírnak.

Ezen tanulmány megírásához természetesen igen sok szakmunkát használtam, melyeknek felsorolásától eltekintek; de meg kell hogy említsem Dr. Joseph Grunzel: *Handbuch der internationalen Handelspolitik*, Schraut: *System der Handelsverträge und der Meistbegünstigung*, Mariska Vilmos: *Pénzügyi jog és Államgazdaságtan*, Turóczy Adolf: *Határvámtörvények és szabályok* című műveket, melyek különös támaszomul szolgáltak.

Meg kell köszönjem e helyen Turóczy Adolf miniszteri tanácsos ur lekötelező jóindulatát, melynél fogva szives volt gazdag tapasztalásaival és szakismeretével engem e munka megírásánál támogatni.

Budapest, 1902. június 1-én.

Dr. gróf Bánffy Miklós
országgyűlési képviselő.

I. FEJEZET.

Alapfogalmak.

A határvámok, vámvonal, vámterület, vámegylet, vámszövetség, vámunió;

Vámkülzetek, szabadterületek, vámvidék. vámcsatlakozás, vámbelföld, vámkülföld;

Belső vámvonal, határszéli kerület, belső vámterület, a forgalom szabályai a határszéli kerületben a szárazföldi határon, a tengerpartok mentén, vámutak, mellékutak,

A külfölddel való forgalom alakjai, szabad korlátolt, tiltott forgalom, határvámi igazgatás, jogforrások az állami autonóm akarat, kereskedelmi szerződés, nemzetközi határozat.

Azon közjelleget fogasztási adószerű szolgáltatások, melyek valamely árunak egy határvonalon való átkeléséért az államnak vagy államszövetségnek akár a határvonalon akár az ország valamely belső pontján teljesítendő, *határ-vámoknak* neveztetnek. Hajdanában vámnak nevezettek még mindazon szolgáltatások, melyeket szállítók vagy árutulajdonosok áruk szállításáért, eladásáért, valamely utak, folyók vagy hidak használatáért az államnak, tartománynak, önkormányzati testületnek, földesurnak vagy tulajdonosnak, illetőleg valamely ilyen vámszedési különjoggal fölrüházottnak teljesíteni tartoz-

tak. Az állami egység és az egyenlőség elvének uralomra jutásával, az államok területük belsejében eltörültek a tulajdonképeni vámokat, megszüntették vagy megváltották az erre irányuló különjogokat, míg néme-lyek, melyek ma is fennállanak, nem a határvámokhoz, hanem az állami vagy önkormányzati fogyasztási adókhoz illetőleg a használati díjak és illetékekhez soroztattak.

Azon földrajzi határvonal, melynek átlépéséért vám fizetendő, *vámvonálnak* s e vámvonal által körülzárolt terület *vámterületnek* neveztetik. A vámvonal az állam határvonalával rendszeren összeesik, kivéve a vámkülzeteket és szabad területeket.

Jegyzet. A XIX. század elején az osztrák-magyar monarchiában hat belső vámvonal állott fenn, miután a venet-lombard tartományok és Dalmácia a monarchiába kebelezettek. A vámterület egyesítése a huszas években kezdődik; ugyanis 1822-ben szűnt meg a vámvonal Lombardia és Venetia között, 1825-ben az olasz és az osztrák örökös tartományok, 1826-ban Tirol és Vorarlberg között. Az 1827. évi november hó 12-én kelt udvari rendelet az összes osztrák és olasz tartományokat, Dalmácia kivételével, egy vámterületbe egyesíti; Magyarország külön vámterületet képezett. Hazánk területe a szabadságharc lezajlása után az 1849 október hó 20. és 21-én és 1850 márczius 5-én kelt császári rendeletek után kapcsolódott a közös vámterületbe. Hogy Magyarország ilyen soká külön vámterületet képezett, annak tulajdonítandó, hogy hazánkban az osztrák fogyasztási adók és a dohányegyedáruság ismeretlenek voltak, a melyeknek egységes megállapítása nélkül a vámunió az örökös tartományokkal lehetetlen volt, míg ezek behozatala a nemesi adómentesség elvébe ütközött. Legtovább állott külön vámterületképen Dalmácia, mely az 1879. évi LIII. t.-cikkkel 1880 január 1-én osztatott be az osztrák-magyar vámterületbe. Bosznia és Hercegovina az 1879. évi LII. t.-cikk alapján szintén 1880 január 1-én egyesült az osztrák-magyar vámterülettel.

Az államok rendszerint ma egységes vámterületet képeznek, vagyis egyedül a külfölddel való áruforgalom van vámkezelésnek alávetve, vámvonal csakis az ország határán áll fenn, míg az ország belsejében az áruforgalom a fogyasztási adók és ezek rendészeti intézkedéseitől eltekintve teljesen szabad és vámmentes. Hajdanában a feudális korszak maradványai képen egy-egy állam több vámterületet képezett. A nemzetgazdasági érzék fejlődése folytán a benső vámsorompók lassanként eltűntek s mind erősebbé válik a nemzetek azon törekvése, hogy a vámterületeik mentől nagyobb területet, mentől különbözőbb zónákat öleljenek fel, hogy így a legkülönbözőbb áruk a belföldön legyenek előállíthatók, s a vámterület közel egész áruszükségletét maga tudja előállítani. Ezen törekvésből származtak a *vámegyletek, vámszövetségek és vámuniók*, a melyek több souverain államterületet egy vámterületté alakították. Lényegük az, hogy a szövetkező államok a közöttük fennálló vámsorompókat elejtik s a határvámi igazgatás legfontosabb körülményeit valamely közös organumra bizzák, illetve közösen és egyöntetűen rendezik. Ezen vámegyesülések lényege abban áll, hogy két vagy több önálló állam megegyezik az iránt, hogy vámtörvényeiket és különösen vámtarifájukat közösen és egyenlően állapítják meg, úgy, hogy a külfölddel szemben egységes vámterületet alkotnak s a vámbelföldön a fogyasztási adók beszedésének módja és mérve iránti szabályok és ellenőrzési intézkedésektől eltekintve, semminemű forgalmi korlátozás nem áll fenn.

Jegyzet. Még ma is bizonyos érdeklődéssel bir *Bruck báró terve*, az u. n. hetvenmillió vámuunió, mely Ausztriát és Magyarországot, Németországot és Észak-Olaszországot kapcsolta volna össze. Közgazdasági szempontból igen előnyös lett volna, ha az

1853-ik évi kereskedelmi szerződés ezen célja megvalósult volna egy óriás vámterületet alkotva meg, mely az észak-amerikai és orosz ellenséges tarifa-rendszabályokkal szemben egyöntetű ellenintézkedésekre képes lett volna s a belföldi termelésnek teljesen biztos, verseny által el nem hódítható, kereskedelmi conjuncturáktól független fogyasztási területet biztosított volna. A vámuniót Poroszország azáltal hiúsította meg, hogy maga részéről szabadkereskedő irányban haladt, mely irányban Ausztria nem követhette. (Lásd bővebben *W. Lotz: Die Ideen der deutschen Handelspolitik* és *Dr. A. Matlekovits: Die Zollpolitik der österr.-ungarischen Monarchie von 1850 bis zur Gegenwart* (1877.)

Fontos vámegylet volt az 1819—1871-ig fennállott német *Zollverein*, mely a mai német birodalmi vámterületet alkotta össze.

Az amerikai *Egyesült-Államok* szabadságuk óta egységes vámterületet képeznek, melyen belől azonban régebben vámvidékek állottak fönn. Ma az Egyesült-Államok törekvése egész Amerikát egy vámterületbe egyesíteni, mely törekvés az amerikai önálló államokkal kötött szerződésekben és a pan-amerikai kongresszusokon jön kifejezésre.

Egységes vámterületű államoknál is fennállhatnak a vámterülettől különváltan egyes aránylag csekélyebb terjedelmű területek, midőn ezek az ország zömétől távol esnek és földrajzilag úgy fekszenek, hogy ezen elválasztás kívánatosnak látszik, vagy midőn némely területek különválasztása közvetítő kereskedelmük és nemesítő iparuk érdekében közgazdasági szempontból hasznos. Az általános vámterülettől elválasztott területek, melyek valamely szomszédos idegen vámterületbe vannak bekebelezve, vagy a melyek a hazai vámigazgatás részéről mint idegen vámterületek vámkezeltetnek, — *vámkülzeteknek*, illetve *szabad területeknek* — az általános vámterületből elválasztott önálló területek, melyeknek vámkezelése csak némely intézkedések tekintetében különbözik az általános vámterület szabványaitól, melyek bizo-

nyos megkülönböztető vámkezeléssel önállólag vannak szervezve: *vámvidékek* nevezik.

Szemben a vámkülzetekkel, melyek a hazai területek idegen vámterületté való nyilvánításából származnak, vannak oly idegen állami területek, melyek valamely okból a hazai vámterülethez csatlakoznak, ezek a *vámcsatlakozások*. A vámcsatlakozások bár a vámjövedelemben bizonyos arány szerint részesednek, de a vámigazgatásban nem vesznek részt. A hazai, illetőleg szövetséges vagy egyleti vámterület a vámcsatlakozásokkal együtt szemben az idegen vámterületekkel és vámkülzetekkel a *vámkülfölddel*, képezi a *vámbelföldet*.

Jegyzet. A jelenleg is fennálló közös vámterület az alábbi törvényeken alapszik:

Az 1867. évi t.-cikk következőleg rendelkezik: 58. §. A kereskedelmi ügyek közössége sem foly a *pragmatica sanctionis* tóból: mert annak értelmében a magyar korona országai, mint a fejedelem többi országaitól jogilag különálló országok saját felelős kormányuk és törvényhozásuk által intézkedhetnének s vámvonalak által szabályozhatnák kereskedelmi ügyeiket. 59. §. Miután azonban Magyarország és ő Felsege többi országai között az érdekeknek kölcsönös érintkezései fontosak és számosak, kész az országgyűlés arra, hogy a kereskedelmi ügyekre nézve egyrészt a magyar korona országai, másrészt ő Felsegének többi országai között időnként vám- és kereskedelmi-szövetség köttessék. 60. §. E szövetség állapítaná meg azon kérdéseket, melyek a kereskedelemre vonatkoznak s meghatározná az egész kereskedelmi-ügy kezelési módját. 61. §. A szövetség megkötése kölcsönös alku által történék, oly módon, mint két egymástól jogilag független ország hasonló egyezkedései történnek. A két fél felelős miniszteriumai közös egyetértéssel készítsék meg a szövetségi részletes javaslatot és terjessze azt mindenik az illető országgyűlés elé, s a két országgyűlés megállapodásai lesznek ő Felsege szentesítése alá terjesztendők. 62. §. Ugyanazért midőn a közös költségek aránya a fentebbi 18., 19., 20., 21. és 22-dik szakaszban körülírt módon meghatároztatik, azzal

egyidejűleg a fentebbi 59. és 61-dik szakasz által megállapított mód szerint, egyrészt a magyar korona országai, másrészt őfelsége többi országai és tartományai között vám- és kereskedelmi-szövetség lesz kötendő, melyben kimondatik egyszersmind az is, hogy a külfölddel eddig kötött kereskedelmi szerződések érvénye Magyarországra is kiterjed. 63. §. Ez alkalommal, szintén a fentebbi 59. és 61. §§. szerinti egyezkedés által határozathatnak meg az ipartermeléssel szoros kapcsolatban levő közvetett adók nemeire egyforma arányára és azok kezelésére nézve oly szabályok, melyek kizárják annak lehetőségét, hogy egyik törvényhozásnak vagy kormányának e részbeli intézkedései a másik fél jövedelmeinek csorbitását vonhassák maguk után; megállapíthatatik egyszersmind a jövedőre azon módozat, mely szerint az ezen adóknál behozandó reformok a két törvényhozás által egyetértőleg fognának eldöntetni. 64. §. Meghatározhatnék az is, hogy az összes vámvonalak egyforma kezelése fölött ki által és mikép gyakoroltassék a felügyelet, s kimondatnék, hogy a vámokból befolyó jövedelmek a közös költségek fedezésére fordítandók; e jövedelmi összeg tehát mindenekelőtt le fog vonatni a közös költségek összegéből. 68. §. Magában értetődik, hogy ha és a mennyiben a fentebbi 58—67. §-okban elsorolt tárgyak fölött az egyezkedés nem sikerülne: az ország önálló törvényes intézkedési jogát magának fentarthatja s minden jogai e részben is sértetlenek maradnak.

Az 1867. évi XVI. t.-cikkben becikkelyezett vám- és kereskedelmi szövetség következőleg rendelkezik: I. cikk. Mindkét fél államterülete e szövetség idejére s annak értelmében egy vám- és kereskedelmi területet képez, melyet egy közös vámhatár vesz körül. Ennek következtében, a szövetség ideje alatt, a két fél egyikének sem lesz joga azon forgalmi tárgyakra, melyek az egyik fél területéből a másik fél területére vitetnek, bármint beviteli, kiviteli vagy átviteli vámmilletéket vetni és a végből közbenső vámvonalat állítani. IV. cikk. A jelenleg fennálló vámdíj-szabályzatok (tarifák) és vámtörvények, továbbá a vámszedési és vámkezelési rendszabályok mindkét állam területén teljes érvényben maradnak és csak a két törvényhozás, illetőleg a két felelős miniszterium közös egyetértésével változhatnak vagy szűnhetnek meg. V. cikk. A vámok szedése és

kezelése a két fél kormányainak egyaránt fentartatik az alájok rendelt államterületek határai között. A vámok kezelésében és szedésében követendő összhangzatos eljárás feletti kölcsönös ellenörködés végett mindkét fél részéről felügyelők alkalmaztatnak, kiknek joguk van a tulsó vám- és pénzügyi hatóságoknak a vámügyre vonatkozó ügyvitelébe betekinteni és a tapasztaltakat az illető szakminisztereknek tudomásukra juttatni. XXII. cikk. E vám- és kereskedelmi szövetség a kihirdetés napján s 10 évi időre lép érvénybe s ha fel nem mondatik további 10 évre s így 10 évről 10 évre folyton fennállónak ismertetik el. A felmondás mindenkor csak a 9-dik év végén történhetik meg s ez esetben a szerződés megújítása iránti egyezkedés hasonló uton haladék nélkül megkezdendő. A vám- és kereskedelmi szövetség Ausztriában 1867 december 21-iki keltezéssel azonos szöveggel lett törvénybe iktatva.

Az 1878:IV., XIII. t.-cikkek ideiglenes meghosszabbításai után az 1878. évi XX. és az 1887. évi XXIV. t.-cikkek a vámszövetséget 1897 december hó 31-ig terjedő érvénnyel némi módosítások mellett megkötötték. A szerződés utolsó évében felmondatván és 1897-ben új egyezés az ausztriai törvényhozás munkaképtelensége miatt a vámszövetség ügyeinek rendezése iránti egyezmény idejekorán előterjeszhető nem volt. A magyar kormány ezen ügyeknek egy évre szándékolt rendezését az 1898. évi I. t.-cikk útján kívánta elérni, melyben egyoldalulag Magyarország vám- és kereskedelmi szövetséget egy évre vagyis 1898 december 31-ig fentartotta, míg Ausztriában ezen állapot az alkotmányi alaptörvény 14. §. alapján tartatott fenn. Azonban 1898 december 31-ig sem jött létre a vám- és kereskedelmi szövetség és így Magyarország ismét egyoldalulag intézkedett, minthogy a magyar korona országaira nézve előállott az önálló vámterület jogi állapota. A vám- és kereskedelmi viszonyok és ezzel összefüggő némely kérdésnek rendezéséről szóló 1899. évi XXX. t.-cikk kimondja, hogy a vám- és kereskedelmi szövetségről szóló törvényekben foglalt határozatok és intézkedések 1907 december 31-ig hatályban maradnak, föltéve, hogy az ezen határozatoknak és törvényeknek megfelelő jelenlegi állapotok és viszonyosság Ő Felsége többi királyságaiban és országaiban szintén változatlanul föntartatnak. (1. §.) A mennyiben

1903-ig az 1867. XII. t.-cz. 91. §-a értelmében vám- és kereskedelmi szövetség nem jön létre: a nemzetközi kereskedelmi szerződések hosszabb időre, mint a jelen törvény hatályának tartamára, vagyis 1897-en túl terjedő időtartamra, nem köthetők. A külfölddel megkezdendő tárgyalások előtt az autonóm vámtarifa új autonóm vámtarifával helyettesítendő, a mely mindkét állam mezőgazdasági és ipari érdekeit egyaránt védi. (4. §.) Arra az esetre, ha a jelen törvény hatályának tartama alatt az 1. §ban említett jelenlegi állapot, illetőleg viszonyosság Ő felsége többi királyságaiban és országaiban bármi oknál fogva változást szenvedne, utasittatik a kormány, hogy a szükséges javaslatokat haladék nélkül az országgyűlés elé terjeszse. (5. §.)

Az 1898. évi XX. t.-cz. I. cikkének azonban maig sincs Ausztriában elég téve, minthogy Tirol az oda behozott (különösen magyar eredetű) gabonára pót-díjat vet. Ezen pót-díj a fogyasztási adók módjára az áru érkezésekor vettetik ki; jogi alapja egy I. Ferencz császár által adott privilegium; hozadéka mintegy évi 800,000 korona. Minthogy fenti szövetségről szóló törvény I. cz. harmadik bekezdése kimondja, hogy „Barminemű és bárki részére szedett belső adókkal az egyik fél a másik fél területéből bevitt czikkeket csak oly mérvben terhelheti, a milyenben ily adókkal saját területe hasonló iparkészítményeit vagy termékeit terheli“ s Tirolban semminemű gabona-fogyasztási adó nem áll fenn, a „Getreide-Aufschlag“ nemcsak a vámszövetségről szóló törvény szellemébe, hanem annak szavaiba is ütközik.

Az osztrák-magyar vámterülethez a Lichtenstein fejedelemség csatlakozott az 1852 június 5-én kötött vám- és adóegyesülési szerződés utján, mely „a vámok, egyedáruságok fogyasztási adók, valamint a naptár-, hirlap- és játékkártyára megállapított bélyegek ugyanazon rendszerét, mely Vorarlbergben az illető törvények és az ezekre vonatkozó szabályrendeletek és intézkedések alapján fennáll“ 12 évre a Lichtenstein souverain fejedelme uralkodó jogainak sérelme nélkül, a fejedelemség területére kiterjeszti. A vámjövendelmekben a fejedelemség a határán és Vorarlbergben szedett vámbevétel két harmadából a Lichtenstein fejedelemség és Vorarlberg népességi arányukban osztoznak. Az egyesülési szerződés 1863 december 23-án és az 1876: XLVIII.

t.-cz.-be cikkelyezett 1876 december 3-án újabb szerződésekkel azon határozat mellett, hogy azon esetre, ha aszerződés egy évvel lejárt előtt fel nem mondatik, mindig 12—12 évre meghosszabbítottnak tekintendő, 12 évre változatlanul fentartatott; az 1889: XIX. t.-czikkbe cikkelyezett 1888 november hó 27-én kötött egyezmény a vámkölségekhöz való járulás iránt tartalmaz módosításokat.

A vámkülzetek iránt az 1767. évi XVI. t.-cz.-be foglalt vám- és kereskedelmiszövetség kimondja (I. cikk.), hogy a vámkülzetek a közös vámhatárból kizárva maradnak. Az 1878: XX. t.-cz.-be cikkelyezett vám- és kereskedelmiszervződés IV. cikkében kifejezvé azon kívánalmat, hogy a vámkülzetek megszüntetendők, az 1887. évi XXIV. „Fiume és Trieszt szabadkikötők területeinek az osztrák-magyar általános vámterületbe“ való beolvasztására nézve végső időpontul 1889 december hó 31-ét határozza meg. Ezen beolvasztás azonban az 1889. évi XVI. t.-cz. módosítása folytán csak 1891 július hó elsején némi szabadterületek fentartása mellett ment végbe. *Isztria* kizárt részei, *Bródy*, *Martinschizza*, *Porto-Ré*, *Zengg* és *Carlopago* szabadkikötők és vámkülzetek az 1879: LIII., LIV., LV. és LVI. t.-cikkekkal szüntek meg és 1880 január 1-én a vámterületbe olvasztattak.

Ma is vámkülzetet képeznek, azaz a német birodalmi vámterülethez vannak csatolva: *Jungholz* tiroli község az 1868 május 3-án Bajorországgal kötött és az 1869. évi IX. t.-czikkbe beiktatott szerződés alapján és a Vorarlberghez tartozó *Mittelberg* község az 1890. évi december 2-án kötött, az 1891. évi VII. t.-cikkbe becikkelyezett osztrák-magyar-német birodalmi szerződés utján.

A vámterületet határoló vámhatárvonalon belül rendszerint egy második u. n. *belső vámvonal* húzódik. A külső vámvonal és belső vámvonal között fekvő terület a *határszéli kerület*, a belső vámvonal által határolt terület a *belső vámterület*. A határszéli kerület a vámkezelés ellenőrzése és a határszéli kedvezmények tekintetében bir fontossággal. Szélessége autonóm uton vagy szerződések utján a földrajzi és gazdasági viszonyok tekintetbevételével állapítatik meg.

Míg a belső vámterületen az áruforgalom, a fogyasztási adók ellenőrzési intézkedéseitől eltekintve teljesen szabad, a határszéli kerületben számos megszorítás és vámellenőrzési rendszabály áll fenn. Az idegen áruk elvámolása vagy rendeltetési helyükön, illetőleg az ország belsejében felállított vámhivatal valamelyikén vagy a határvonal hosszában létező a behozáshoz legközelebb fekvő vámhivatalnál történik. A belső vámhivatalokat rendszerint a vasúton, tengelyen vagy hajón, behozott áruk keresik fel, az utat, addig a határvámhivatal által hivatalosan lezárva vagy vámőrségi kísérettel teszik meg. A határszéli kerületben szállított áruk egyenesen haladék nélkül a vámhivatalhoz szállítandók, rögtön elvámolandók és a kerületben való továbbszállítás csakis a megengedett utakon és u. n. bevallási vagy ellenőrzési jegy mellett szabad, mely jegy a vám megfizetését igazolja, illetőleg annak vámbiztosítását, hitelezését, illetőleg az áru vámmentességét. Minden oly áru, mely ilyen jegy nélkül szállítatik, csempészettnek szokott tekintetni. A határszéli lakosok ipar gyakorlása is sokoldalú korlátozásnak van alávetve, mint pl. tilos lehet bizonyos tiltott behozatalu vagy kivitelü tárgyakal való kereskedés, a kereskedők áruik lajstromozására szoríttatnak, gyárak, malmok, stb. a városokon kívül csakis külön engedély alapján állithatók stb.

Ezen szoros felügyeleti intézkedések különösen a szárazföldi határvonalon állanak fenn. A tengerpartok mentén a felügyelet nem annyira a szárazföldi utak és a határszéli lakosok felé, mint a parthoz közeledő hajók felé irányul, melyek rendszerint négy tengeri mértföldnyi távolságig megfigyelés és vámrendészeti ellenőrzés tárgyai.

Az áruszállítás a vámvonalon át és a határkerületben a határvizeken az áruk be- és kirakása napfel-

jövet előtt és naplemente után rendszerint tilos. Kivételt képez a szállítás tekintetében a vasutak és a menetrendszerű hajójáratok áruforgalma.

A határszéli kerületben életbeléptetett forgalmi korlátozások általában rendeleti uton állapíttatnak meg.

A vámkülfölddel való áruforgalom nem haladhat a határvonal bármely pontján át, hanem csakis az u. n. *vámúton*, azaz azokon a szárazföldi utakon, természetes vagy mesterséges víziutakon és kikötőkön, melyek e célra kijelöltek. Minden más szárazföldi vagy víziúton való áruszállítás, más kikötő, öböl, part, lagunán való föl- vagy lerakodás *mellékúton való szállításnak* tekintetik és a mennyiben ez iránt külön rendszabályok fenn nem állanak, tilos szokott lenni. Egy mással határos államok a szárazföldi vámútnak úgy állapítják meg, hogy a vámvonalat átszelő ut mindkét vámterületen vámútnak tekintessék. A vámvonalat átszelő vasutak mindig vámútnak jellegével bírnak.

A vámútnak és mellékútnak vonatkozó szabályok alól kivételnek van helye a halászatra vonatkozó és a határszéli forgalomra vonatkozó autonom vagy szerződési jogszabályok alapján.

Jegyzet: Az Osztrák-Magyar monarchia és a Németbirodalom között 1891. december 6-án kötött az 1892: III. t.-cz. beczikkelyezett kereskedelmi és vámszerződés 8. cikke következőleg rendelkezik: „A szerződő felek továbbra is figyelemmel lesznek arra, hogy átellenes határszéli vámhivatalaikat, hol azt a viszonyok megengedik, mindenkor egy helyre rendelendik, hogy így az áruknak egyik vámterületről a másikra való átlépésénél a hivatalos eljárás egyidejűleg történhessék.“

A külfölddel való áruforgalom három alakot mutat föl: a forgalom *szabad*, *korlátolt* vagy *tiltott*.

Az áruforgalmi szabadság azt jelenti, hogy az áruk behozatala, átvitele vagy kivitele nincs tilalmazva, hogy az azokkal való kereskedés minden különös felhatalmazás vagy bejelentés nélkül üzhető, nem zárja azonban ki azt, hogy az áruk után határvám szedessék, vagy hogy bizonyos ellenőrzési intézkedéseknek alávetessenek.

Az áruforgalom korlátolt, midőn idegen árukkal való kereskedés csakis bizonyos honpolgároknak van megengedve, vagy ha az idegen áruk behozatala meg van ugyan engedve, de azok forgalomba bocsátása van megtiltva.*

Az áruforgalom tiltott, midőn idegen áruk behozatala vagy hazai áruk kivitele meg van tiltva.

Az áruforgalom mindhárom alakja egymás mellett is fennállhat oly módon, hogy bizonyos áruk forgalma szabad, másoké korlátolt, majd tiltott. Jelenleg az áruforgalom szabadsága általános szabálynak tekinthető, melylyel szemben a korlátozások és tilalmak csakis kivitelként szerepelnek.

A vámok megállapítására, beszedésére és ellenőrzésére vonatkozó intézkedések és hatósági cselekmények összessége a *határvámi igazgatás*.

A határvámi igazgatás jogforrása az állami akarat (a törvényhozás vagy a végrehajtó hatalom) kereskedelmi szerződés, vagy valamely specialis nemzetközi szerződés és valamely nemzetközi határozat.

Jegyzet: Az 1878. évi július 13-án aláirt *berlini congressus-acta* kimondja (XXXVII. s XLVIII. czikkeiben), hogy Szerbián és Románián átmenő áruktól átviteli vám nem fog szedetni. A XLVII. cikk a dunai vizek és halászok kérdését a Duna-bizottság ítéletének vetette alá.

* Pl. a kereskedésen kívül helyezésnél.

II. FEJEZET.

A kereskedelmi szerződések.

A kereskedelmi szerződések jellege, kötelezettségek, a szerződés-kötés joga, souverain és fél-souverain államok, meghatározott idő-tartam ;

a kereskedelmi szerződések érvényéhez megkívántató körülmények, tárgyalások és megegyezések, a ratificatio, parlamenti tárgyalás, az államfő jogai, lejárata, a szerződések nyelve, az érvénybelépés ;

a kereskedelmi szerződések célja, patensek, privilegiumok, capitulatiók, szerződési korszakok, nyugot-európai és deczemberi szerződések rendszere ;

a kereskedelmi szerződések tartalma, jogi állapotokra, forgalmi ügyekre vonatkozó egyezmények, a vámtételek ;

tarifa-szerződések, vegyes szerződések, legtöbb kedvezményi szerződések.

A kereskedelmi szerződések oly nemzetközi szerződések, melyeknek célja a szerződő államok közötti kereskedelmi és közlekedési forgalom, a hajózás és kölcsönös alattvalóik ipargyakorlása iránt bizonyos szabványok megállapítása ; ezen szerződések mindig általános jellegűek, bár rendszerint tulnyomó fontossággal az áruk beviteli vámjai iránt való egyezség bír, tehát meg-

különböztetendők a kereskedelmi szerződések azon nemzetközi szerződésektől, a melyek a közgazdaságnak valamely különleges ágát szabályozzák, milyenek a forgalmi szerződések (posta-, vasut-, gőzhajózás-, sűrűgőnyzés- és valuta-szerződések) és némely közigazgatási vagy jogi viszonyokat szabályozó szerződések (konsularis, honosítási stb. szerződések), továbbá azoktól, melyek különösen politikai, diplomáciai jellegűek.

A kereskedelmi szerződésekben az államok bizonyos jogokat adnak föl és bizonyos kötelezettségeket vállalnak el. A szerződések jogi tere a souverain állam akaratától függ, a mennyiben, ezen souverain akarat, mint pl. némely folyók hajózása iránt, egyéb nemzetközi egyezség vagy határozat által megkötve nincs.

Általában csakis a souverainitás teljével bíró államok tekintetnek olyanoknak, melyek nemzetközi szerződések kötésére jogosultak. A kereskedelmi szerződések iránt azonban ezen elvtől némileg eltérő gyakorlat fejlődött ki, a mennyiben oly államok is, melyek nem teljesen önállóak, melyek bizonyos hűbéri viszonyoknál fogva más nemzetközi (szövetségi-, béke-, véd- és dacszövetségi, védelmi stb.) szerződések kötésére képteleneknek tekintetnek, a gazdasági életre vonatkozó egyezmények létrehozására képesítettek. Másrészről vannak teljesen souverain államok, melyek a gazdasági ügyek iránti rendelkezési jogukról lemondottak, illetőleg azt ideiglenesen valamely más államra ruházták a nélkül, hogy ezért hűbéres viszonyba kerültek volna.

A kereskedelmi szerződések különböznek más nemzetközi szerződésektől abban is, hogy rendszerint bizonyos meghatározott időre köttetnek, melynek letelte után a szerződés lejárt, vagy kimondják legalább is azt, hogy a szerződő felek egyike bizonyos idő elteltével

annak revisióját kívánhatja, vagy azt, hogy a felek valamelyike a szerződést felmondhatja, úgy, hogy az, a bekövetkezett felmondás után pl. egy vagy egyfél évvel megszűnik, míg más nemzetközi szerződések „örök időkre“, békeszerződések „örökös“ békére szólnak. Kereskedelmi szerződéseknel az ilyen megváltozhatlan jellegű határozat a kivételek közé tartozik.

Jegyzet. A legrégebb kereskedelmi szerződésekben az u. n. Capitulatiookban és a későbbi idő némely szerződéseiben Törökországgal, Marokkóval, Kinával stb. előfordul, hogy a szerződés tartama „örök időre“ vagy bizonytalan időre szól.

A *frankfurti béke* (1871 május 11.), mely *Németország* és *Franciaország* között az 1870—71 iki háborúnak véget vetett, 11. §-ában kimondja, hogy: „Mint hogy a háboru megszüntette a németországi különböző államokkal kötött kereskedelmi szerződéseket, a német és a francia kormányok kereskedelmi összeköttetések alapjául a legtöbb kedvezményi elvet fogadják el. Ezen szabály kiterjed a beviteli és kiviteli szolgáltatásokra, az átviteli forgalomra, a vámkezelési eljárásra, a két nemzet alattvalóinak bebocsátására és elbánására és azok képviselőire. Kivételt képeznek azonban a fennebbi szabály alól azon kedvezmények, melyeket a szerződő felek egyike kereskedelmi szerződésben más államoknak, mint Anglia, Belgium, Németalföld, Svájc, Ausztria, Oroszország nyujt, vagy nyujtani fog.“ Azon tény által, hogy ezen legtöbb kedvezményi záradék egy nemzetközi béke-szerződésbe van foglalva, a kereskedelempolitikai egyezmény is fölmondhatatlanná válik és „örök időkre“ szól.

A *Kinával*, *Japánnal* és *Koreával* kötött kereskedelmi szerződések kimondják, hogy a szerződés 10 év múlva revidálható.

Az európai és amerikai szerződések mind bizonyos meghatározott időre szólnak.

Az *osztrák-magyar monarchia* u. n. decemberi szerződesei, melyek hazánk tarifa-engedményeit tartalmazzák, mind 1903 decz. 31-én járnak le.

Egyiptom. 1873-ik évi firmán feljogosítja az alkirályt, hogy a külfölddel kereskedelmi szerződéseket köthessen. Ezen időpontig a fényes porta fenhatósági jogaihoz tartozott a kül-

hatalmakkal való szerződés; a török birodalom érvényben levő szerződése ma is kötelezik Egyiptomot, a mennyiben az, az illető államokkal külön szerződést nem kötött. Egyiptom legtöbb kedvezményi szerződése szerint, melyekben azon jogot is nyerte, hogy beviteli vámjait 8°/_o-ról, a mely a török szerződésekben fennáll, 10°/_o-ra emelje, addig ezen vámemelést nem viheti keresztül, a meddig valamely államnak a török szerződéseken alapuló alacsonyabb vámjoga fennáll.

Bulgária. Az 1878 július 13-án kötött, az 1879. évi VIII. t.-czikkbe becikkelyezett berlini szerződés VIII. czikke kimondja, hogy a külhatalmak és a porta között kötött kereskedelmi szerződések érvényben maradnak Bulgáriában és semmiféle változás nem történhetik azokon bármely hatalommal szemben, *mig az bele nem egyezett.* Bulgária 1884-ben kísérlette meg először a külfölddel kereskedelmi szerződéseket kötni, mi a Nagy-Britanniával 1889 nov. 26., majd a német birodalommal kötött kereskedelmi egyezményekhez vezetett. Az osztrák-magyar monarchia és Bulgária között 1896. évi december 21/9-én jött létre hasonló egyezmény.

A kereskedelmi szerződések jogi érvényéhez megkívántató körülmények: hogy azok az illető államok arra hivatott tényezői által elfogadtassanak és jóváhagyassanak.

A kereskedelmi szerződések az állami meghatalmazottak tárgyalásai és megegyezése útján jönnek létre. A tárgyalások befejezése után a szerződés az arra hivatott törvényhozó testület elé vitetik. A kereskedelmi szerződések parlamenti tárgyalására nézve azon gyakorlat fejlődött ki, hogy egy a meghatalmazottak által aláírt szerződés, a törvényhozás által nem módosítható, hanem vagy a maga teljességében elfogadható vagy elvethető. A törvényhozás hozzájárulása után a szerződés az államfő elé kerül, a ki azt jóváhagyja. Ezen jóváhagyás a *ratificatio*, mely cselekvény megkülönböztetendő a törvény alakjában való szentesítéstől; a jóváhagyásról

okmányt állítanak ki és a szerződő felek a jóváhagyási okmányokat kicserélik. A jóváhagyásra, valamint a szerződés életbe léptére nézve a szerződések olykor külön szabványokat tartalmaznak. A szerződő felek a ratificatió megtörténtéről egymást külön értesíteni szokták. A jóváhagyási okmányok kicserélésével a szerződés perfecté válik.

Annak meghatározása, hogy kivel kezdendők kereskedelmi szerződések, a tárgyalások vezetésére való kirendelés és megbízás alkotmányos államokban az államfőnek, csupán a miniszteri ellenjegyzés által korlátozott joga, ki azt rendszeren a külügyminiszter útján gyakorolja.

A kereskedelmi szerződések vagy maguktól lejárnak bizonyos meghatározott időben, vagy legalább is ezen lejárát a felmondás után és esetében bizonyos meghatározott időben bekövetkezik. A felmondás alkotmányos országokban a törvényhozás óhajára vagy annak bejelentésével, a külügyminiszter útján történik.

A kereskedelmi szerződések és egyezmények rendszeren a két szerződő fél nyelvén szövegeztetnek. A régiebb szerződések a nemzetközi diplomáciai nyelven francziául. Tengerentuli távoli országokkal előfordul, hogy a nemzeti hivatalos nyelvű szövegek mellett még egy harmadik nyelven, angolul, vagy francziául szerkesztett példány is kerül aláírásra, a midőn a felek megegyeznek, hogy véleménykülönbség esetén, ezen harmadik nyelven szerkesztett szöveg fog irányadónak tekintetni.

A kereskedelmi szerződések rendszerint a ratificatio napján lépnek érvénybe, hacsak a szerződés szövege a hatályba lépést illetőleg másként nem rendelkezik.

Jegyzet. Az osztrák-magyar monarchiában a magyar korona országai és ő Felsége többi királyságai és országai közt kötött vám- és kereskedelmi szövetségről szóló 1878. évi XX. t.-czikk III. czikke, melynek rendelkezéseit a későbbi törvények fentar-

tották, kimondja, hogy „... újabb szerződésekre nézve az alkudozás és szerződés megkötése mindkét törvényhozó-testület alkotmányos jóváhagyásának fentartása mellett, a külügyminiszter által történik, azon megállapodások alapján, melyek a két fél illető szakminiszterei közt eszközölködnek“.

„Ha ily szerződés lejártaival az egyik fél az abban kikötött felmondási jogot igénybe venni akarja, e szándékról a másik fél legkésőbb hat hóval a felmondási határidő előtt értesítendő, hogy a további eljárás iránt a szükséges tárgyalás megindíttassék.“

„Ha ezen idő alatt egyetértés nem jön létre, a külügyminiszter által a szerződés, mihelyt csak egyik fél is kívánja, felmondandó“.

Fentebbi rendelkezés az 1867: XII. t.-cikk 8. §-ának felel meg, mely szerint a külügyek a monarchia két állama között közösek. „Ennélfogva a birodalom diplomatikai és kereskedelmi képviseltetése a külföld irányában és a nemzetközi szerződések tekintetében fölmerülhető intézkedések, mindkét fél miniszteriumával egyetértésben s azok beleegyezése mellett, a közös külügyminiszter teendői közé tartoznak“.

A *német birodalmi alkotmány* 11. §. a császárra ruhazza az idegen államokkal való szerződés kizárólagos jogát, azonban a kereskedelmi szerződések az állami adózást is érintvén érvényűkhöz a Bundesrath és a Reichstag hozzájárulása szükséges.

Franciaországban, Belgiumban és Olaszországban a kereskedelmi szerződések a parlamenti beleegyezés után törvény jellegével bírnak.

Angliában is a szerződési iniciativa az államfő joga. A megkötött szerződés a parlamentnek bejelentetik.

Az *osztrák-magyar monarchia* és *China* között 1869. évi szeptember hó 2-án kötött kereskedelmi szerződés német és chinai nyelven szerkesztetett és mindkét szöveg gondosan összehasonlítottván, mindkettő egyenlően érvényes. Az o.-m. monarchia és *Korea* között 1892. évi június 23-án kötött barátsági kereskedelmi és hajózási szerződés három példányban, német, angol és chinai nyelven állított ki; szerződészerű szövegnek azonban az angol szöveg tekintendő. Hasonló az *Olaszország* és *Japán* között 1897. december 5-én kelt szerződés rendelkezése, mely szerint vélemény-különbőség esetében az angol szöveg irányadó.

Az *osztrák-magyar monarchia* és *Siam* között 1869 május 17-én kötött, az 1871. évi XXVIII. t.-cz.-el becikkelyezett kereskedelmi szerződés XXVII. cikke szerint, az azonnal lép életbe.

Az *osztrák-magyar monarchia* és *Japán* között 1897. évi december hó 5-én kötött kereskedelmi és hajózási szerződés XXIII. cikke szerint, azon időtől számítva, midőn a japáni kormány az osztrák-magyar monarchiával közölte azon kívánságát, hogy a szerződés hatályba helyeztessék, egy év mulva lép életbe. Japán egyéb államokkal kötött szerződéseiben hasonló intézkedés foglaltatik.

Az államok a kereskedelmi szerződések által közgazdasági helyzetük kölcsönös kiegészítését, kölcsönös érdekeik fejlesztését czélozzák a termelési és fogyasztási területek szerzése, a termelési és fogyasztási feltételek időleges biztosítása által. Ezen részben pénzügyi, részben jogi, részben kereskedelmi viszonyok biztosítása, az általa elért közgazdasági eredménnyen kívül, nagyfontosságú politikai tényező is, minthogy ezen életbevágó viszonyok rendezettsége nagy mértékben hozzájárul a béke fentartásához.

A gazdasági életre vonatkozó különböző szerződések a nemzetközi jog legujabb alakulásai. A nemzetek a történelem legrégebb kora óta kötöttek politikai szerződéseket, szövetségeket, de a gazdasági életre, a kereskedelemre és az alattvalók idegen országban való tartózkodására nézve, csak a legujabb időkben egyezkedtek. A genuai és velencei köztársaságok a mohamedán keleten, alattvalóik és kereskedelmük biztonságát nem szerződések, hanem az illető idegen államoknál kieszközölt autonom pátenseket és szabadságlevelek, privilegiumok útján szorgalmazták. Az első kereskedelmi szerződésszerű egyezmények az osztrák-magyar monarchia és Törökország között jöttek létre, az u. n. Capitulatiók alakjában, melyek a monarchia alattvalóinak

bizonyos feltételek melletti szabad kereskedést biztosítottak az ottomán birodalomban. Valódi kereskedelmi szerződés legelőbb 1786-ban kötött Angolország és Franciaország között az u. n. Eden-szerződésben, mely már a legtöbb kedvezményi záradék feltételes alakját is tartalmazza; ezen szerződés azonban az 1793-ban kitört európai háboru folytán megszűnt. A francia háboruk utáni korszakban egészen a nagyfontosságú Cobden-szerződésig, melylyel az újabb szerződési korszak megnyílik, a kereskedelmi szerződések, vagy bizonyos kedvezmények egyoldalú megszerzésére, vagy valamely vámunió előkészítésére irányulnak. Ezek között legnagyobb horderővel a német Zollverein szerződésesei bírtak, melyek a mai német birodalmi vámterületet megalkották. Ezen korszak 1818-tól 1860-ig terjed.¹

Új éra nyílik meg az 1860-ban Franciaország és Anglia között kötött Cobden-szerződéssel, melyhez számos európai és tengerentúli szerződések csatlakoztak, az u. n. nyugoteurópai kereskedelmi szerződések rendszerét alkotva meg, az akkor uralgó szabadkereskedelmi eszmék hatása alatt. Ezen szerződések a legtöbb kedvezményi jogot nagyrészt feltétlenül alkalmazták és tetemes tarifaengedményeket tartalmaznak. Igen hasonló általános kereskedelmi kapcsolatot létesítettek az 1891-ben kötött u. n. Deczemberi szerződések vagy középeurópai szerződések rendszere, melyhez számos államok csatlakoztak és mely napjainkig fennáll. A deczemberi szerződések Ausztria-Magyarország, Németország, Itália, Svájc és Belgium között tételes és legtöbb kedvezményi szerződések, melyekhez Oroszország, Románia, Szerbia és Bulgária csatlakoztak. Érvényük 12 évre szól.

¹ Lásd *Weber* Der deutsche Zollverein és *C. Krökel* Der preussisch-deutsche Zolltarifsystem in seiner historischen Entwicklung seit 1818.

A kereskedelmi szerződések tartalma az egyes szerződő felek viszonyai, azok földrajzi fekvése, továbbá az uralkodó közfelfogás és azon czélok szerint, melyek a szerződés által elérendők vagy megközelítendőek, nagyon különböző. E szerződések az idegen államokkal való összes gazdasági és magánjogi kérdéseket felölelhetik, bár újabb időben némely ügyek, melyek speciális gazdasági vagy jogi térre szorítkoznak, külön szerződések útján is rendeztetek. Rendszerint azonban a kereskedelmi szerződések két fogalomkörre tartalmazznak szabványokat, u. m. a külföldön élő alattvalók viszonyai és jogai, valamint az állami közigazgatási expositurákként működő consuli intézmény — és a szerződő államok közötti forgalomra nézve.

A jogi állapotokra vonatkozó intézkedések legfontosabbjai :

1. Egyezmény a kereskedés és letelepülés szabadságáról, az alattvalók birtokszerzéséről az idegen államban, azok adó- és katonakötelezettségéről, az idegen czégek és kereskedelmi utazók bebocsátásáról, a szabadalmak, kereskedelmi jegyek és ipari minták kölcsönös oltalmáról és a szabad iparüzésről.

2. Egyezmény a konzuli intézményről és annak jogairól.

3. Egyezmény az alattvalók kölcsönös jogvédelméről az idegen bíróságok előtt.

A forgalmi ügyekre vonatkozó legfontosabb intézkedések :

1. Egyezmény a beviteli, kiviteli és átviteli tilalmak és azok korlátozásai, az áruk beviteli, kiviteli vagy átviteli vámai, azok mérve iránt, illetőleg azon elbánás megállapítása, melyben a szerződő államok áruforgalma részesülni fog.

2. Bizonyos forgalom iránti különös kedvezmények megállapítása.

3. Meghatározása annak, hogy a szerződő felek áruai mennyiben és mily körülmények között képezhetik belföldi fogyasztási adók tárgyát.

4. Egyezmény a fennálló vagy ezután felállítandó állami egyedáruságok és azokból folyó korlátozások iránt, továbbá kiviteli praemiumok mérve és megengedhetősége iránt.

5. A hajózás és a vasuti forgalomra vonatkozó szabványok.

6. Kölcsönös biztosítás a csempészet megakadályozására való segédkezésnek és a vámellenőrzések részbeni megkötése.

7. A közegészségi és állategészségi egyezmények.

Ezen általánosan előforduló egyezmények mellett legujabban egy választott bíróság intézménye járul, mely hivatva volna a vitás pontok, azaz azok értelmezése iránt határozni. A választott bírósági záradék azonban aligha fog a nagyobb államok szerződéseiben helyet foglalni, minthogy hatalmas államok nem lesznek hajlandók legfontosabb érdekeiket bármily alapos és pártatlan bíróság döntésének alávetni.

Ezen mű keretébe csakis azon intézkedések tartoznak, a melyek az államok külkereskedelmi forgalmára vonatkoznak. Az idegen alattvalók jogai és kötelezettségei, a mennyiben azok nem kereskedelmi jellegűek a nemzetközi jog és a közigazgatási tudomány körébe esnek.

Legnagyobb szerepet a modern kereskedelmi szerződések megkötésekor a vámtételek és a forgalmi intézkedések viszik, minthogy a fentebb felsorolt tárgyak egy része rendszerint külön szerződésekbe vannak foglalva, vagy az azok iránti megegyezés a művelt jogviszonyok-

kal bíró államoknál vagy már autonóm uton rendezve vannak, vagy megújításuk, illetőleg irányukban való meg-egyezés nem ütközik nagyobb nehézségekbe. A mondot-taknak megfelelőleg az állampolgárok idegen országban való jogállapota, jogvédelme stb. iránt intézkedő pontok a modern szerződésekben majdnem szóról-szóra meg-egyeznek. A folyton változó hullámzó közgazdasági élet-ben azonban a vámtételek és a külföldi áruforgalom mindenkori viszonyai és feltételei fontos momentumot képeznek és ezeknek mikénti megállapítása adja meg az illető kereskedelmi szerződés jellegét, a kölcsönös áruforgalom tekintetében fennálló nemzeti meggyőződés, a teendő vámengedmények mérve és módja folyik be főképpen arra, hogy valamely kereskedelmi szerződés létrejön-e vagy sem.

A kereskedelmi szerződéseket a vámigazgatás és áruforgalomra vonatkozó szabványaik szerint három osztályba lehet sorozni; e szerint vannak:

I. oly szerződések, melyek bizonyos áruk elvámolására nézve specziális tételeket, tarifát állapítanak meg;

II. oly szerződések, melyek ily tarifa mellett a legtöbb kedvezményi jogot is biztosítják a szerződőknek, vagyis kimondják, hogy a szerződő felek egymásközi forgalmukra mindazon engedményeket és könnyítéseket alkalmazni fogják, melyeket valamely más harmadik államnak jelenleg vagy a jövőben nyújtanak;

III. oly szerződések, melyek semmi vámtételt meg nem határoznak, tehát tarifát nem tartalmaznak, csupán a szerződő felek kölcsönös legtöbb kedvezményi jogát fektetik le, kölcsönös áruforgalmuk és kereskedelmi viszonyaik alapjául.

Jegyzet. Az osztrák-magyar monarchiának következő szerződésai vannak érvényben:

I. Olyanok, melyek legtöbb kedvezményi jogot, és Ausztria és Magyarországra nézve kötelező, korlátozó tarifát tartalmaznak: Németbirodalommal (1891 deczember 6-án, 1892: III. t.-cz.) Olaszországgal (1891 deczember 6-án, 1892: VI. t.-cz.) Svájc czal (1891 deczember 10-én, 1892: VII. t.-cz.) Belgiummal (1891 deczember 6-án, 1892: VIII. t.-cz.) Szerbiával (1892 augusztus 9-én, 1893: XX. t.-cz.) Japánnal (1897 deczember 5-én, 1898: XXXII. t.-cz.) Franciaországgal (1884 február 18-án, 1884: VI. t.-cz.)*

II. Olyanok, melyek tarifa-megállapodások nélkül csakis a legtöbb kedvezményre való jogot tartalmazzák:

Oroszországgal (1894 május 18/6-án, 1894: XXI. t.-cz.) Romániával (1893 deczember 21/9-én, 1894: XIV. t.-cz.) Bulgáriával (1896 deczember 21/9-én, 1897: XIX. t.-cz.) Koreával (1892 június 23-án) Zanzibárral (1887 augusztus 11-én, 1889: III. t.-cz.) Dániával (1887 márczius 14-én, 1887: XXXVI. t.-cz.) Görögországgal (1887 márcz. 30-án/ápr. 11-én, 1887: XXXVII. t.-cz.) Spanyolországgal (1880 június 3-án, 1881: XVI. t.-cz.)* Nagybritanniával (1876 deczember 5-én) Hawaii szigetek királyságával (1875 június 18-án) Svéd- és Norvégországgal (1873 november 3-án) Portugáliával (1872 január 13-án)* Chilével (1870 június 14-én) Peruval (1870 május 2-án) Argentínával (1870 október 27-én) Uruguay-val (1870 deczember 7-én) Chinával (1869 szeptember 2-án) Siammal (1869 május 17-én) Guatemala (1870 február 28-án) Törökbirodalommal (1862 május 22-én)* Egyiptommal (1890 augusztus 1-én)* Persiával (1857 május 17-én)

* Ideiglenesen meghosszabbított hatálylyal.

III. FEJEZET.

A legtöbb kedvezményi jog.

A legtöbb kedvezményi jog tartalma, kivételes kedvezmények, korlátolt alakjai, az engedmények kölcsönössége, Cobden-szerződés;

a legtöbb kedvezményi jog következményei, annak értéke, irányadó szempontok;

a legtöbb kedvezményi jog alkalmazása, közvetítő kereskedelmi érdeke;

a legtöbb kedvezményi záradék ellen szóló érvek, a mellette szóló érvek a tarifák egysége, származási bizonylat nehézsége, a tételek biztonsága, a későbbi vámmérséklések, mely körülmények között kívánatos a jog elnyerése;

vitás esetek, a vámegység különbözősége, a határforgalmi kedvezmény alkalmazása, a legtöbb kedvezményi jog magyarázata, a választott bírósági klauzula.

A legtöbb kedvezményi jog tartalma azon kötelezettség, mely szerint valamely állam magát szerződésileg kötelezi, hogy úgy a bevitel, kivitel, mint átvitel tekintetében, mindazon bárminemű kedvezést, melyet akár más állammal való szerződésből, akár autonom akaratából valamely más állam áruira jelenben vagy jövőben alkalmaz, minden ellenszolgáltatás nélkül a másik szerződő fél áruforgalmára haladéktalanul (ipso facto) kiterjeszti.

A legtöbb kedvezményi jog rendszerint kölcsönösen nyújtatik.

A fenti meghatározás a teljes korlátlan legtöbb kedvezményi jog fogalmát fejezi ki. A jelenlegi gyakorlatban e jog a *határforgalom* és a *kikészítési forgalom* javára életbeléptetett különleges vámkedvezményekre nem terjed ki és csakis a szerződő fél által termelt árukra vonatkozik, ha csak különösen kifejezve nincs, hogy annak szabadforgalmában levő idegen származású áruk a legtöbb kedvezményben részesülnek, tehát ép úgy fognak kezeltetni, mint a legtöbb kedvezményes államban termelt áruk.

A legtöbb kedvezményi jognak korlátoltabb alakjai is előfordulnak. Korlátolt lehet e jog olyképpen, hogy a szerződés megnevez bizonyos idegen államokat és kijelenti, hogy csakis ezek valamelyikének nyújtott szerződéses vagy autonom kedvezmény terjesztetik ki a szerződő fél áruira — korlátolt lehet oly módon is, midőn annak hatálya alól bizonyos áruk kifejezetten kivételnek.

Régebben a legtöbb kedvezményi jognál nem az általános teljes jogkölcsonösség, hanem az egyes engedmények kölcsönössége volt azon vezérgondolat, melyből a szerződések kiindultak, s melynél fogva a legtöbb kedvezményi jog egy korlátoltabb alakot ölt, oly módon, hogy a jövőben más államnak nyújtandó kedvezmény nem terjesztetik ki ellenszolgáltatás nélkül a legtöbb kedvezményi jog alanyára, hanem az ellenszolgáltatás újabb tárgyalások és pótszerződés útján előzetesen megállapítandó.

Jegyzet. Az 1891-ben kötött kereskedelmi szerződésekben a legtöbb kedvezményi jog következőleg van kifejezve:

„A ki- és beviteli illetékeknek összegére, biztosítására és beszedésére, valamint az átvitelre nézve is, a szerződő felek egyike sem bánhatik más államokkal kedvezőbben, mint a másik szerződő féllel.

Ennélfogva más államoknak ezen tekintetben engedett minden kedvezmény a másik szerződő félnek, viszonkedvezmény nélkül, egyidejűleg megadandó.

Kivételnek ez alól:

1. azon kedvezmények, melyeket egyik szerződő fél valamely szomszéd országnak bizonyos határvonalak és egyes területi részek lakosai számára a forgalom könnyítése céljából engedélyezni fogna;

2. az egyik szerződő fél által már megkötött vagy jövőben megkötendő vámegylet alapján nyújtott kedvezmények.“ (Lásd az 1892. évi III. t.-cikkbe becikkelyezett, a német birodalom és az osztrák-magyar monarchia között 1891 december 6-án kötött kereskedelmi és vámszerződés 2-ik cikkét.)

Legszabatosabban van a legtöbb kedvezményi jog az *osztrák-magyar monarchia és Románia* között 1893 december 21/9-én kötött és az 1894. évi XIV. t.-cikkkel becikkelyezett kereskedelmi egyezményben kifejezve, minthogy abban ezen jog úgy a beviteli, mint kiviteli és átviteli forgalomra is határozottan ki van mondva. Ezen szerződés II. cikke következő:

Az osztrák-magyar monarchia mindazon áruí, földtermékei vagy iparezikkei, melyek Romániába bevitetnek és Románia mindazon áruí, földtermékei és iparezikkei, melyek az osztrák-magyar monarchiába bevitetnek, akár fogyasztásra vagy beraktároztatásra, akár ismét-kivitelre vagy átvitelre legyenek szánva, jelen egyezmény tartama alatt, a legnagyobb kedvezményt élvező nemzet irányában alkalmazott bánásmódban fognak részesülni s különösen nem vethetők alá sem magasabb, sem más vámoknak, mint a melyek a legnagyobb kedvezményt élvező nemzet termékeit vagy áruíit terhelik.

Az osztrák-magyar monarchiába való kivitelnél Romániában és a Romániába való kivitelnél az osztrák-magyar monarchiában nem fognak sem más, sem magasabb kiviteli vámok szedetni, mint a melyek ugyanazon tárgyaknak az e tekintetben a legnagyobb kedvezményt élvező országba való kivitelnél szedetnek.

A szerződő felek mindenike ehhez képezt kötelezi magát, hogy a másikat haladéktalanul részesíteni fogja minden kedvezményben, minden kiváltságban vagy vámmérséklésben, melyet

valamely harmadik hatalomnak az említett tekintetben már engedélyezett vagy jövőben engedélyezne.

A szerződő felek egyikének területeiről származó vagy oda menő mindennemű áruk a másik fél területein minden átviteli vám alól mentesek lesznek. A szerződő felek mindenre nézve, a mi az átvitelt illeti, kölcsönösen biztosítják egymásnak a legnagyobb kedvezményt élvező nemzet irányában alkalmazott bánásmódot.

Az *osztrák-magyar monarchia* és *Görögország* között 1835 márczius 4-én kötött kereskedelmi és hajózási szerződésben a legtöbb kedvezményi jog még a kölcsönös szolgáltatásokon és engedményeken alapszik. A szerződés ugyanis kiköti, hogy azon engedmények, melyek autonóm uton vagy valamely szerződésben ellenszolgáltatások nélkül valamely más államnak adatnak, az osztrák-magyar, illetőleg görög származású árukra is alkalmaztatni fognak, azonban azon kedvezmények, melyek más államoknak bizonyos engedményei fejében nyújthatnak, csakis a szerződő felek hasonló vagy egyenértékű ellenszolgáltatásokkal szemben fognak áruforgalmukra kiterjeszteni.

Hasonló a német *Zollverein* és *Németalföld* között 1851 december 31-én kötött szerződés záradéka, mely szerint: „ha a szerződő felek egyike a jövőben valamely más államnak a kereskedelemre vagy a vámokra nézve más vagy nagyobb engedményeket tenne, mint a jelen szerződésben kikötött kedvezmények, ezen kedvezmények, feltéve, hogy azok ellenszolgáltatás nélkül engedélyeztettek, a másik szerződő félre ellenszolgáltatás nélkül fognak kiterjeszteni, ha azonban azokért bizonyos ellenszolgáltatás volt kikötve, hasonló ellenszolgáltatás nyújtása mellett, a mely utóbbi esetben ez külön egyezkedés tárgyává fog tétetni.”

A *német birodalom* és *Kína* között 1880 márczius 1-én kötött kereskedelmi szerződés kimondja, hogy az esetben, ha a kínai kormány valamely más államnak bizonyos végrehajtási módok mellett valamely vámkedvezményt engedélyez, a német birodalom ezen kedvezményt igénybe veheti, a mennyiben az ahhoz tartozó végrehajtási intézkedésekbe beleegyezik. Ezen feltétel is a legtöbb kedvezményi jog bizonyos megszorítását képezi.

A modern államok legnagyobb része a legtöbb kedvezményi jogot a maga teljességében alkalmazza. Kivételt képeznek az *Egyesült-Államok* és *Spanyolország*.

Az *Egyesült-Államok* ma is a régi kölcsönösségi szerződések mellett foglalnak állást, a melyek szerint a később nyújtott kedvezmények csakis bizonyos ellenszolgáltatások fejében terjesztetnek ki más államokra. A *Havai-szigetekkel* 1875-ben kötött és mai napig föltételeiben meghosszabbított szerződés, ugyszólván a legtöbb kedvezményi záradék ellenkezőjét tartalmazza és e tekintetben páratlanul áll; a szerződés IV. szakasza ugyanis kimondja, hogy a havai király nem fogja a felsorolt áruk vámmentességét más államokra kiterjeszteni.

Spanyolország a vámtarifához csatolt 1892 január 1-én kelt rendeletében kimondja, hogy legtöbb kedvezményi jogot ezután nem fog semmi államnak engedélyezni.

Szerbia s *Anglia* között 1880 jul. 20. kötött kereskedelmi szerződésben Szerbia a legtöbb kedvezményi záradék hatálya alól kifejezetten kizárja a határforgalomban nyújtandó előnyöket, tekintettel az Ausztria s Magyarországgal tervbe vett (1881. aláírt) szerződésre, mely a határforgalomban rendkívüli engedményeket engedélyez.

Az annyira híressé vált *Cobden-szerződés*, mely Franciaország és Anglia között 1860 január 23-án kötött s melyhez a nyugoteurópai államok kereskedelmi rendszere csatlakozott, még nem tartalmazza a teljes legtöbb kedvezményi jogot, mint-hogy csakis bizonyos meghatározott árukra nézve, melyeknek tételeit a szerződés különben tetemesen leszállítja, és a beviteli és kiviteli tilalmakra nézve van a legtöbb kedvezményi jog kifejezetten meghatározva, de nincs kimondva az, hogy minden más államnak bármely áru javára nyújtott kedvezmény ellenszolgáltatás nélkül fog a francia, illetőleg angol provenientiákra alkalmaztatni. Azonban mégis a szerződő felek a legtöbb kedvezményt így értelmezték és Franciaország, mely közvetlen a szerződés megkötése után fontos vámmérsékléseket engedélyezett, azokat minden ellenszolgáltatás nélkül kiterjesztette az angol áruforgalomra. A két évvel később, 1862-ben, a német *Zollverein* és *Franciaország* között kötött kereskedelmi szerződés (31. §. 1. és 23. §. 3.) már a modern értelemben fogalmazott teljes legtöbb kedvezményi rendelkezést tartalmazza.

A legtöbb kedvezményi jognak modern korlátolt alakjai közül példának álljon itt:

a *frankfurti béke* (1871 május 11) melynek 11. §-a kimondja, hogy „a német és francia kormányok kereskedelmi összeköttetések alapjául a legtöbb kedvezményi elvet fogadják el. Kivételt képeznek a fentebbi szabály alól azon kedvezmények, melyeket a szerződő felek egyike kereskedelmi szerződésben más államoknak mint Anglia, Belgium, Németalföld, Svájc, Ausztria, Oroszország nyújt vagy nyújtani fog“.

Az *osztrák-magyar monarchia* és *Franciaország* között 1881. évi november hó 7-én kötött, az 1882: XXXVIII. t.-cz.-el becikkelyezett kereskedelmi egyezmény I. cikke a legtöbb kedvezményi elvét mondja ki, III. cikke azonban kimondja, hogy „a jelen egyezmény I. cikkében foglalt kedvezmény nem terjed ki a cukorra“.

A legtöbb kedvezményi jog kizárja, hogy valamely harmadik államnak oly különleges akár szerződési, akár autonom vámkedvezmény nyujtassék, a mely a legtöbb kedvezményi jogot élvező államra nem terjed ki. A legtöbb kedvezményes államnak tehát azon vámenedményeken kívül, melyeket tarifális egyezkedés útján esetleg elért, biztosítva vannak mindazon engedmények, melyeket a legtöbb kedvezményt nyújtó állam más államokkal való tarifaszerződésben nyújt vagy a szerződés tartama alatt nyújtani fog. A legtöbb kedvezményi klauzula folytán a legtöbb európai állam kereskedelmi érdekei annyira egymásba fonódnak, hogy valamely állam nem szerezhet különleges előnyök biztosítása által szerződő feletől különleges jogokat, minthogy ezen előnyök és jogok a szerződés ténye által rögtön az összes többi legtöbb kedvezményes államokra is átháramlanak.

A legtöbbkedvezményi jogból származó előnyök a más államokkal való tarifaszerződések és az autonom uton életbeléptetett tarifacsökkentésekből származnak,

s e szerződések lejártával, illetőleg az autonom intézkedések megmástitásával a legtöbb kedvezményi szerződés tartama alatt is megszűnhetnek, míg a kötött tarifát tartalmazó szerződés útján elért vámkedvezmények a szerződés tartama alatt meg nem változhatnak. A tarifaszerződés magyarázata azon államok kizárólagos joga lévén, a melyek a szerződést kötötték, e szerint, ha ezek annak magyarázata és alkalmazása iránt egyetértenek, a legtöbb kedvezményt élvező állam nem szólalhat fel, hogy ő az idegen szerződést máskép értelmezi és így áruai nem a saját, hanem az idegen államok értelmezése szerint fognak vámkezeltetni.

Azon kereskedelmi szerződések, melyek legtöbb kedvezményi jogot állapítanak meg, vagy egyedül ezen jogot mondják ki, minden tarifaszerződés nélkül, vagy a legtöbb kedvezményi klauzulán kívül bizonyos vámtételeket szerződésileg megkötnek.

Daczára annak, hogy a legtöbb kedvezmény rendszerint kölcsönös, olyan szerződést, mely egyedül ezen jogot biztosítja, csak oly felek fognak kötni, melyek a tarifális-szerződési politikával szemben semlegesen viselkednek; más állam csak akkor, ha a másik szerződő félnek valamely harmadik állammal kötött szerződésében megállapított tarifát az állam magának a kedvezményi jog kölcsönössége útján biztosítani akarja, midőn a legtöbb kedvezményi szerződés tartama nem lehet hosszabb, mint a harmadik állammal kötött szerződésé. Ezen esetben a szerződés értéke attól függ, hogy azon kedvezmények, melyek a harmadik félnek nyújtattak, hogyan használhatók ki a legtöbb kedvezmény és állam részéről, s hogy mennyiben forog fön az azon tarifaszerződés időelőtti megmástitásának veszélye, melynek tételei kedvéért köttetett a legtöbbkedvezményi szerződés.

Előnyös lehet továbbá legtöbb kedvezményes szerződés kötése, még kisebb, de erőteljes iparu országra valamely gazdag, nagy fogyasztású szomszédos állammal, a melynek kereskedelempolitikai multja és jelenlegi hajlama biztosítékot nyújt az iránt, hogy nem fogja autonom vámolási jogát méltánytalanul használni. Ezen esetben a bizalom a szerződés kötésére való elhatározó tényező, azonban e bizalom ne az ottan uralmon levő párt vagy kormány meggyőződésében gyökerezzen, hanem azon általános, a szerződő félnél uralkodó termelési és fogyasztási viszonyokban, melyek az enyhe beviteli vámolást saját érdekükben fenn kell hogy tartsák.

Azon esetben, ha valamely állam a vámvédelem mérvét akarja a jövőben megváltoztatni, előnyös körülmény az, ha csak egykét állammal áll fenn tarifális szerződés és ha a többi ezen szerződések érvénye alatt kötött kereskedelmi szerződések csak a legtöbb kedvezményi jogot tartalmazzák, minthogy ezen módon az újabb védvámok iránti tárgyalások csak ezen tarifális államokkal szemben fognak felvetetni a tarifaszerződések lejártakor és a védvámokat behozó ország nem lebeg azon veszélyben, hogy több állammal keveredik vámháboruba.

Legbiztosabb alapot a kereskedelmi forgalom számára oly szerződések nyújtják, melyek a legtöbb kedvezményi jog mellett némely fontos áruk iránt tarifamegállapodásokat is tartalmaznak, midőn ezen szerződések előnyei és hátrányai legvilágosabban észlelhetők. Ez a legtöbb kedvezményi klauzula alkalmazásának legáltalánosabb alakja.

A szerződéses állam legtöbb kedvezményre vonatkozó igénye, mint fennebb mondtuk, rendszerint csakis saját termelésű áruira vonatkozik. Az államok nem igen

adnak legtöbb kedvezményi jogot a szerződő fél szabad forgalmába átment idegen áruk javára s különösen akkor nem, ha a szerződő fél vámtarifája sokkal enyhébb, mint a legtöbb kedvezményt nyújtó államé, midőn tehát harmadik államok termékei könnyen az azokra megállapított magasabb vámtétel kikerülésével juthatnának a védendő területre. A közvetítő kereskedelem áruira tehát a származási ország szerinti vám irányadó, ha az ellenkező a szerződésben nincs kifejezetten megállapítva. Természetes, hogy a szerződés kötésekor első sorban a hazai termelés számára törekszenek legtöbb kedvezményt szerezni meg, s a közvetítő kereskedelem érdekében csakis akkor, ha a legtöbb kedvezmény ilyen módon való kiterjesztését nem kell a hazai termelés védelmének kárára megvásárolni. Sőt valamely államnak egyenesen az lehet az érdeke, hogy a legtöbb kedvezmény a saját áruira szorítkozzék s ne terjedjen ki idegen származású árukra; érdeke lehet ez akkor, ha az idegen áruk versenyét a szerződés által megszerzett fogyasztási területről távol akarja tartani, vagy hogy ha az idegen áruk gyöngébb minőségűek, mint a hazai termékek, s így az által, hogy megkülönböztetés nélkül, a származás bizonyítása nélkül vámkezeltetnének, a hazai áruk kereskedelmi hírnevét csorbítanák.

A legtöbb kedvezményi záradék hasznos vagy káros volta felől a vélemények különbözők. A legtöbb kedvezményi elvnek épen annyi híve, mint a mennyi ellen-sége van.

Az egyik fő érv, mely a legtöbb kedvezményi szerződés-rendszer ellen szól, az, hogy a záradék gátolja az állam szabad mozgását, nem keresheti hasznát úgy és ott, a hol azt jónak látja, és gazdasági politikájának sikere más államok ténykedésétől van függővé téve és

különösen, hogy a záradék a jövőben kötendő kereskedelmi szerződéseknek praejudikál. Tényleg a legtöbb kedvezmény által azon állam van hátrányban, a mely még számos kereskedelmi szerződést kell, hogy kössön, szemben olyan állammal, mely már befejezte külkereskedelmi viszonyainak szerződési rendezését, vagy a mely egyáltalán nem követ szerződési politikát, minthogy azon állam, mely újabb szerződéseket fog kötni, vagy megújítani, vagy nem adhat több tarifakedvezményt szerződő feleinek, vagy kénytelen elviselni, hogy ezen kedvezmények a klauzula értelmében minden ellenszolgáltatás nélkül a legtöbb kedvezményes félre kiterjesztetnek. Ezen körülmény számos egyezkedést tesz lehetetlenné; például az állam a legtöbb kedvezményi szerződés tárgyalásakor valamely olyan áru vámtételének leszállítását megtagadta, a mely áru a szerződő másik fél legerősebb kiviteli cikke, s melynek versenyét a hazai piacon veszélyesnek tartja. Már most ugyanezen áru iránt kedvezmény más kevésbé veszélyes versenyzőnek sem adható, minthogy a kedvezmény ipso facto a veszélyesebb versenytársa is kiterjedne, kinek távoltartása a hazai piacról a hazai termelés megvédésére szükséges s így elvesznek azon előnyök, melyeket az utóbb szerződő állam a hazai kivitelnek a kedvezmény fejében nyújtott volna.

Egy másik nyomós érv, a legtöbb kedvezményi rendszer ellen az, hogy azon körülmény, miszerint azon engedmény, a melyet a szerződő bizonyos ellenszolgáltatás után elér, tetemesen veszt értékéből az által, hogy az a legtöbb kedvezményi elvnél fogva más versenyzőkre is kiterjesztetik. Ugyanis nagyon nagy különbséget tehet az, hogy valamely állam egyedül élvezi-e a vámkedvezményt vagy abban másokkal osztozik. Ha

biztos lehet abban, hogy az idegen versenyzők magasabb vámtételt fizetnek, mint a saját kiviteli áruja, relative magas vámok is előnnyel birhatnak, s relative alacsony vámok teljesen értéktelenek lehetnek valamely állam kivitele szempontjából, ha azon alacsony vámok harmadik államok áruira is mérvadók. A kereskedelmi szerződések az elérendő vámengedmények és az azokért nyújtandó ellenszolgáltatások egyensulyba hozása útján állván elő és az engedmények értéke a legtöbb kedvezmény által tetemesen apadván, az ezekért nyújtható ellenszolgáltatás is csekélyebb lesz.

Az ellenkező gondolatmenetből származik egy másik érv a legtöbb kedvezményi rendszer ellen. E szerint ugyanis azon engedmények, melyek az egyes kereskedelmi szerződésekben meghatározatnak, mindenkor azon állam érdeke szerint annak különleges kiviteli viszonyainak megfelelőleg szereztetnek, melyek a szerződést kötik és más harmadik államokra nézve, minthogy ott más viszonyok uralkodnak, kevés értékkel birnak. A legtöbb kedvezményi záradék megakadályozza a valódi viszonyokhoz alkalmazkodó vámkezelést és olyan tarifát eredményez, mely végeredményben senki érdekét sem elégíti ki, minthogy minden szerződés kötésénél nem az irányadó, hogy a beviteli és kiviteli érdekek hogyan fonódnak össze a szerződő felek között, hanem mindenik fél az összes többi államokhoz való kereskedelmi viszonyát kénytelen tekinteni. E nézetnek megfelelőleg tehát helyesebb volna minden állammal külön teljes tarifaszerződést kötni, a mi lehetővé tenné a szerződők valódi viszonyai szerint való vámkezelést és egyik állammal való előnyös szerződést nem akadályozná meg az, hogy azon tételek, melyek ezen esetben előnyösek, más állammal szemben hátrányosak.

A legtöbb kedvezményi rendszer pártolói régebben különösen a szabadkereskedők táborából kerültek ki, kiknek kereskedelempolitikai meggyőződésében a legtöbb kedvezmény általános alkalmazása a teljes szabadkereskedésre való áttérés előkészítéseként tűnt föl. A legtöbb kedvezményi klauzula azonban nem felelt meg ebbeli várakozásaiknak, hatása tekintet nélkül a vámok magaságára, a vámtarifa egységesítését, de nem hogy a vám mérséklését, ellenkezőleg a védvámok fentartását, sőt fölemelését eredményezte. Az államok ugyanis legjobb akarattal sem mérsékelhették vámtételeiket valamely állammal szemben, azért, mert ezen engedmény másokra is kiterjedt volna, s így a legtöbb kedvezményi záradék miatt kellett a magas védvámot minden irányban fentartani, vagy esetleg minden származású árura fölemelni. A legtöbb kedvezményi záradék csak akkor hatna a szabadkereskedés javára, ha minden kereskedelmi szerződés szemben az azelőtti állapottal vámkedvezményeket tartalmazna, minthogy a szabadkereskedéshez nem magában a legtöbb kedvezményi rendszer, mint a tarifális engedmények a legtöbb kedvezmény járulékos alkalmazásával vezetnek. Az újabb kereskedelmi szerződések mind védvamosabb irányt követnek, s így a legtöbb kedvezmény épen a szabadkereskedő párt ellen fordult.

A legtöbb kedvezményi rendszer pártolói következő érveket hozzák fel annak védelmére:

1. Hogy a legtöbb kedvezményi elv alkalmazása által egységes tarifák jönnek létre, a mi a kereskedelemnek nagy előnyére szolgál, s hogy a kereskedelem szabad mozgását az államoként különböző vámtételek már vámtechnikai okokból is nagy mérvben akadályoznák.

2. Hogy a különböző vámtételek alkalmazása nem járna a kívánt eredménnyel, minthogy különösen tömeg-

áruknál az áruk származásának megállapítása és ellenőrzése legyőzhetlen akadályokkal járna, s így az egyetlen előny, melyet a különbözeti vámrendszertől várni lehetne, veszendőbe menne, s e rendszer idegen alacsonyabb vámokkal bíró államok közvetítő kereskedelmét emelné.

3. Hogy a külkereskedelemre nézve fontos körülmény az, hogy a hazai kiviteli áruk ne fizessenek magasabb vámot, mint más ugyanazon területen versenyző idegen áruk, s hogy a külkereskedelmet inkább veszélyeztetné azon körülmény, bármennyire alacsony vámmal jussanak is a hazai termények valamely területre, ha más állam terményei még alacsonyabb vámtételnek vannak alávetve. Irányadó tekintet tehát nem annyira a vám relativ magassága vagy alacsonysága, hanem azon feltételek, melyek mellett a nemzetközi verseny alakul.

4. Hogy oly tarifaszereződések által, melyek mellett legtöbb kedvezményi jog nem köttetik ki, állandó előnyök nem érhetők el, minthogy a szerződő fél bármilyen vámkedvezményt nyújtson is a szerződésben, mindig abban a helyzetben van, hogy ugyanazon árukra nézve más államnak még kedvezőbb vámtételeket engedélyezzen, s így az elért vámkedvezményt illusoriussá tegye a kivitel szempontjából; ezen eljárásnál fogva, mint a tarifális egyezkedés eredménye csakis azon engedmények maradnának fenn, a melyek a szerződő félnek ellenszolgáltatásként nyújtottak, míg azon előnyök a melyekért ezen ellenszolgáltatás adatott, egyszerűen elvesznének. A tarifális szerződési rendszer mellett teljesen hiányozna azon bizonyosság, mely a kiviteli kereskedésnek feltétele, és a vámtételek és velők a kiviteli viszonyok folytonos ingadozásnak volnának kitéve. Alig lépne életbe valamely kereskedelmi szerződés, annak

eredményei máris kétségessé válnának egy más szerződés kötése által, s a régebben szerződött félnek nem maradna egyéb hátra, hogy a külföldi piacot magának fentartsa, mint azt újabb tárgyalások, tehát újabb áldozatok árán újra meg újra megszerezni.

A legtöbb kedvezményi jog elnyerése iránt az államok érdeke különböző, s e jog értéke változó. A dolog természeténél fogva igen nehéz általános szabályokat alkotni, hogy mikor és milyen terjedelemben kívánatos a legtöbb kedvezmény alkalmazása. Általában azonban azt mondhatjuk, hogy oly államokra nézve, melyek kivitele csak néhány árunemből alakul és melyek ezen árunemekben oly kiváló kvalitást, vagy oly olcsó árat képesek elérni, hogy ezen körülmények miatt más államokkal szemben diadalmasan versenyezhetnek, a legtöbb kedvezményi jog meglehetősen mellékes, fontos azonban oly vámtétel megkötése, mely ezen áruk nagybani kivitelét és elhelyezését lehetővé teszi. Ellenben oly államok, melyeknek kivitele igen sok árunemre oszlik szét, a melyek mindenike a külföldön erős versenynek van kitéve körülbelül egyenlő versenyképességű államokkal szemben, igen fontos támaszt találnak abban a biztosítékban, hogy más államok áruai nem fognak oly kedvezményben részesülni, mely egyszersmind a hazai kiviteli árukra ki ne terjesztetnék s ezen esetben tehát nem annyira a vám magassága vagy relativ alacsonyága a mértékadó tényező, mint az egyenlő elbánás az összes versenyzőkkel szemben. Ezek mellett oly kisebb államoknak is érdekükben állhat a legtöbb kedvezményi jog elnyerése, melyek nagy fogyasztású államok szomszédai, melyekben könnyen elhelyezhető a termelés feleslege, vagy a mely kisebb államok egy már legtöbb kedvezményi szerződések által összekapcsolt több nagy

állam mellett feküsznek s azon veszélynek vannak kitéve, hogy kereskedelmileg izoláltak. Mindez csak általában áll; az államok kereskedelmi viszonyai annyira összetettek, annyi különböző tekintet van befolyással, valamely közgazdasági intézkedés hatására, hogy míg az egyes esetben is igen nehéz egy ily intézkedés eredményeit megállapítani.

Tény az, hogy a legtöbb kedvezményi záradék hatása általában sok csalódást okozott. A vámok fokozatos csökkentése, a szabadkereskedés felé való közeledés helyett a legtöbb kedvezmény eredménye a védvámok szigorú állandó és általános fentartása, sőt súlyosbitása. A vámok egységes alakítását ugyan a legtöbb kedvezményi rendszernek lehet tulajdonítani, de a vámok egyenlősége, még nem jelenti a kereskedelmi feltételek egyenlőségét; az államok a legtöbb kedvezményi záradék folytán nem állíthatnak és nem szerezhetnek különbözeti vámokat, de különböző egészségügyi egyezségek és autonóm rendelkezések, kiviteli praemiumok és az azoknak megfelelő vámemelések, a tengeri forgalomnak nyújtott kedvezmények és hajózási subventiók, különbözeti tarifák stb. alkalmazása által kerülő úton mégis megtörték a kereskedelmi versenyviszonyok egyöntetűségét. A közel jövőben megújítandó nagyszámu szerződés aligha fogja a legtöbb kedvezményi záradékot oly általánosan, s a legtöbb kedvezményi jogot oly széles terjedelemben alkalmazni, mint a hogy az a 80-as és 90-es évek szerződéseiben alkalmaztatott.

A legtöbb kedvezményi jog alkalmazásakor a kereskedelmi viszonyok bonyolultságánál és sokoldalúságánál fogva számos nehéz kérdés merül föl. Így például, midőn valamely állam az értékvámok rendszeréről a mértékvámok rendszerére tér át s újabb keletű szerződéseit az

utóbbi alakban köti, a régebbi legtöbb kedvezményi szerződések alapján ezen újabb vámolás követelhető; azonban ezt a legtöbb kedvezményes államok csak akkor fogják kivánni, ha az áruk kereskedelmi értéke emelkedik, míg az értékvám alkalmazását fogják kivánni, ha az áruk értéke apad, s így mindig a nekik kedvezőbb elvámolási mód mellett fognak állást foglalni. Ezen körülmény a vámolási rendszer megváltoztatását nagyon nehezíti.

Jegyzet. Azon körülmény, hogy Szerbia régebbi szerződesei értékvámokra szóltak, vagy az érték- és mértékvámok között optiót engedtek meg Szerbiának, sok nehézséget okozott. Újabb szerződesei mértékvámokat állapítanak meg.

Surlódásokra adhat alkalmat a legtöbb kedvezményi jog akkor is, ha például valamely tarifaszerződés más mértéket alkalmaz egy árunem elvámolásánál, mint egy más állammal kötött szerződés, vagy ha egy vámkedvezmény valamely feltétel előzetes vagy egyidőbeni teljesítéséhez van kötve, és ezen vámkedvezmény a másik fél ellenszolgáltatásának százalékos kifejezése stb. Kétséges továbbá, hogy összefér-e a legtöbb kedvezményi joggal azon intézkedés, hogy pl. a tengeri uton az országba kerülő áruk vámengedményben részesülnek, minthogy ezen határozat természetszerűleg azon országoknak nyújt előnyt, melyek az engedményező állam tengerpartjához közelebb fekszenek vagy a melyek amugy is csak tengeri összeköttetést tarthatnak fenn ezen állammal, míg azon országokra nézve, melyek közlekedése geografikus okokból különösen szárazföldi uton történik, ezen vámengedmény egy különbözeti vámterhelést jelent, bár tekintettel, hogy nem valamely állam bevitelére, hanem csak általában a bevitel módjára van a kedvezmény kimondva a legtöbb kedvezményi záradék szó sze-

rinti értelmében megsértve nincs. Vitára adhat alkalmat továbbá azon körülmény is, ha valamely állam szerződő szomszédjának nagyon nagy mértékben engedélyez határforgalmi kedvezményt, különösen ha a származási bizonyítás oly módon van megállapítva, hogy ezen határforgalmi kedvezmény igen nagy termelő területeket ölelhet fel.

Jegyzet. Az *osztrák-magyar monarchia* és *Szerbia* között 1881 május 6-án kötött szerződés *B)* mellékletének III. és IV. pontja a két vámterület között határforgalmi kedvezmény czimén a legfontosabb árukra rendkívüli vámmérsékléseket stipulál, a nélkül, hogy ezen forgalmat a határkerület megszabása által korlátozná, minek folytán mindkét szerződő fél egész vámterülete részesült e „határkedvezményben“. Ausztria és Magyarország azon államokat, melyek a legtöbb kedvezményi jog alapján követelték, hogy ezen kedvezmények forgalmukra is kiterjesztessenek, a Szerbiával tervbe vett vám-unióra való hivatkozással utasította el.

Az *osztrák-magyar monarchia* és *Olaszország* között 1891 december 6-án kötött kereskedelmi és hajózási szerződésébe foglalt borvám-klauszula, mely iránt több állam felszólalt, szintén határforgalom czimén engedélyeztetett.

A legtöbb kedvezményi jog magyarozatára s annak érvényesítésére minden esetre mértékadó tényező mindenkor, a kérdéses államok ugy gazdasági, mint politikai ereje. Véleménykülönbségek esetében nincs forum, mely az államok viszonyai fölött dönthetne, s így az államok vagy tárgyalások útján vagy vámháboru útján szereznek érvényt megtámadott joguknak. Némely újabb kereskedelmi szerződés egy záradékot tartalmaz, mely szerint a szerződésből származó mindennemű véleménykülönbség, a mennyiben azt tárgyalások útján nem lehetne megszüntetni egy nemzetközi választott bíróság útján döntendő el.

IV. FEJEZET.

A tilalmak.

A nemzetközi forgalom három alakja.

Beviteli, kiviteli és átviteli tilalmak, politikai, közgazdasági tilalmak, a merkantilista rendszer hatása, rendészeti tilalmak, pénzügyi tilalmak.

A nemzetközi szerződések és a tilalmazások.

Az áruforgalom különböző nemzetek között három különböző állapotot mutat fel. A forgalmat az állam souverainitásából kifolyólag eltilthatja, korlátozhatja, feltételesen vagy feltétlenül szabadon engedheti s e szerint a nemzetközi forgalom *tiltott, korlátolt* vagy *szabad*. A forgalom ezen három állapota különböző árukra vonatkozva egymás mellett is fennállhat, midőn némely áruk forgalma tiltott, másoké korlátolt, illetőleg szabad. A korlátolt és a szabad forgalom továbbá bizonyos feltételek teljesítésétől függhetnek, melyeket az állam szintén teljesítményénél fogva állapít meg. Ezen feltételek bizonyos szolgáltatás teljesítéséből, származási vagy egészségügyi bizonyításokból állhatnak.

A tiltott nemzetközi forgalom esetében, a szerint, hogy a tilalom minden árura vagy csak bizonyos árukra

vonatkozik, általános vagy részleges forgalmi tilalmat, továbbá azon irány szempontjából, melyben a forgalom tilos *beríteli*-, *kivíteli*- és *átviteli*-tilalmat különböztünk meg.

Az általános tilalmak a modern államok kereskedelmi politikájából teljesen eltűntek. A XIX. század közepén már csak néhány tengerentuli államban állottak fenn, melyeket a nagykereskedő államok azonban erőszakkal kényszerítettek kapuik megnyitására. Általános kereskedelem-politikai elv, hogy a külkereskedelmi forgalom bizonyos feltételek teljesítése mellett általában szabad, s a forgalmi tilalmak csakis bizonyos árukra vonatkozva, tehát részleges tilalmak alakjában, kivételt képeznek.

Jegyzet. Legkésőbb nyílt meg az európai kereskedésnek a távol kelet, legutoljára Japán.

Siammal az első kereskedelmi szerződés Anglia részéről kötöttetett 1855-ben, melyet az Egyesült-Államok, Franciaország, Dánia, a Hanzavárosok, Portugal, a német Zollverein, majd Ausztria és Magyarország szerződésai követték (utóbbi 1869 május 17-én).

Kína 1842-ben, nagyobb részben 1860-ban nyílt meg az európai kereskedésnek, mely évben október 24. és 25-én kötöttek az alapvető szerződések Angliával és Franciaországgal.

Japán 1854 előtt csakis a hollandi kereskedésnek volt megnyitva; 1854. az Egyesült-Államok nyomása alatt szerződések jöttek létre. Elsőben az Egyesült-Államokkal, majd Anglia, Franciaország és Portugállal, végre a német Zollvereinnak és 1869-ben Ausztria és Magyarországgal (utóbbi 1869. október 18-án).

Azon szempontok szerint, a melyekből kifolyólag az állam valamely tilalmat életbe léptet, megkülönböztetünk politikai, közgazdasági, rendészeti és pénzügyi tilalmakat.

Politikai tilalmak azok, melyeknek célja valamely idegen állam anyagi károsítása, valamely politikai tevé-

kenységében való megakadályozása. Ezen tilalmak különösen akkor fordulnak elő, midőn valamely állammal háboru tör ki. Ilyen forgalmi tilalmak alkalmaztatnak főleg akkor, midőn valamely hadviselő fél területén a másik fél természetes kereskedelmi utja vezet keresztül, s a tilalmat kimondó állam ellenfelének gazdasági elszigetelése útján akarja azt gyöngíteni. A politikai tilalmak azonban nemcsak a hadviselő felek részéről adatnak ki azon árukra nézve, melyek a nemzetközi jog szerint hadicsempészet (Contrebande de guerre) tárgyai. Ezen áruk más háborus viszonyban nem levő államokból sem szállíthatók valamelyik hadviselő fél területére, minthogy az a semlegesség megszüntét involválja. Régebben a forgalmi tilalmak hadviselő felek között nagy szerepet játszottak, a jelenlegi felfogás azonban az, hogy a kereskedelmi forgalom lehetőleg fentartandó és csakis a hadviselésre közvetlen szolgáló áruk forgalma (contrebande de guerre) tiltandó el.

Jegyzet. A politikai tilalmak klasszikus példája a francia és angol tilalmi rendeletek a nagy francia háborúk alatt. A kereskedelmi téren Franciaország támadott először és Anglia hosszu időn át nem nyult megtorláshoz a gazdasági téren. Az 1793-ik évi vámrendelet és az ugyanezen évi hajózási törvény súlyos büntetések terhé alatt mindennemű árubehozatalt Angliából vagy kolóniáiból, valamint minden tengeri behozatalt máson, mint francia hajón, és minden idegen hajót a partihajózásban tiltott. A háborus tilalmak az Amiensi békéig tartottak, mely 1802-ben véget vetett a háborúk első idejének. Napoleon 1806-ban a berlini rendelettel még szigorubb tilalmakat intézett az angol behozatal ellen, és „szövetségeseit“ kényszerítette azokat magukévá tenni; így keletkezett az u. n. „blocus continental“, mely szerint Anglia hadilag körülzárolt területnek nyilvánított s hajói és minden angol magántulajdon is a kontinensen és annak kikötőiben, „bonne prise“-nek, elfoglalhatónak nyilvánított. Anglia ezen rendeletekre 1807-ben felelt és viszont Franciaország és minden

tilalmazó állam kikötőit körülfalozták és hajóikat „bonne prise”-nek nyilvánította, és ezen intézkedést még semleges államok hajóira is kiterjesztette. A hirhedt „blocus continental” 1814-ig tartott, a háboru első befejezéséig.

A közgazdasági tilalmak czélja a szerint, hogy a bevitelre, kivitelre vagy átvitelre mondatnak ki, háromféle. Beviteli tilalmak alakjában a hazai termelés számára fentartják a hazai piacot, kiviteli tilalmak utján kényszerítik a hazai nyersanyag termelést, hogy az a honi ipar táplálására szolgáljon, átviteli tilalmakkal távol tartanak valamely külföldi piacról más külföldi versenyző államok áruai, melyeknek helyét a hazai termékek kivitele foglalhatja el. Egykor nagy szerepet játsztak az európai államok közgazdaságában. Midőn ugyanis a kereskedelmi politika a mercantilismus alakjában először tűnt föl az államok életében. Az állam gazdagságát a pénzbőségben vélték találhatni s a merkantilista iskola államférfiai minden módot fölhasználtak arra, hogy az ugynevezett „előnyös külkereskedelmi mérleg” utján az ország pénzkészletét fentartsák és gyarapítsák. A mérleg leghatásosabb javítására szolgált látszólag a beviteli tilalmak rendszabálya, mely az ipari termékekre alkalmaztatott, és a kiviteli tilalmaké, mely a nyersanyagok és élelmezési cikkek kivitelét akadályozta meg. A tilalmak rendszere általános lett, midőn a kereskedelmi intézkedések megszűntek pénzügyi czélokot szolgálni, hanem a fősuly közgazdasági eredményeikre tétetett; a hazai ipar védelmére és táplálására pedig a beviteli és kiviteli tilalmak sokkal alkalmasabbaknak tartottak, mint a beviteli és kiviteli vámok. A merkantilisták ugy érveltek, hogy, még a tilalmak az iparnak a lehető legnagyobb mérvű védelmet nyujtják, azon technikai előnyük is van, hogy a csempészetet majdnem lehetetlenné teszik. Magas

vámok mellett a csempészett áruk, ha egyszer bejutnak a vámterületre, többé nem ismerhetők fel, míg a beviteli tilalmaknál az idegen áru bármikor és bárhol könnyen felismerhető és elkobozható. A tilalmi rendszer azonban nem vált be e tekintetben, minthogy a beviteli tilalom oly nyereséget biztosított a sikeres csempészeknek, hogy azon idő a csempészet classikus korának nevezhető. A tilalmak másik kiviteli neme sem vált be. Céljuk a nyersanyagok és az élelmiszerek olcsósága volt. Eredményük azonban különösen az élelmiszerek tekintetében épen az ellenkező volt, minthogy a belföldi piac elzárása folytán határtalan spekulációra nyújtott módot és kereskedelmi krízisekhez, óriási drágasághoz, sőt éhínséghez vezetett. Azon a mai termelési körülményektől annyira különböző korszakban nem lehet a mercantilista államférfiakat teljesen elítélni. A prohibitív rendszer az addig általában agrár-termelésű nemzeteket az ipari termelés felé kényszerítette s a nagymérvű védelem létrehozta azt, a mi a régi gazdasági életben majdnem teljesen hiányzott a mobil nagy-tőkét és ez által megteremtette a későbbi gazdasági fejlődés alapjait.

Jelenleg sem beviteli, sem kiviteli, sem átviteli közgazdasági tilalmak nem állnak fenn, bár némely egészségügyi tilalom mögött tulajdonképen közgazdasági célok rejtőznek.

Jegyzet. Marx (Capital III. kötet 318.) következőket mondja: „Es ist (im Mercantilsystem) zugleich das, die interessierten Kaufleute und Fabricanten von damals richtig Characterisierende, und das der Periode der capitalistischen Entwicklung, die sie darstellen, Adäquate darin, dass es bei der Verwandlung der feudalen Ackerbau-Gesellschaften in industrielle und bei dem entsprechenden industriellen Kampf der Nationen auf dem Weltmarkt, auf eine beschleunigte Entwicklung des Capitals-

automat, die nicht auf dem sogenannten naturgemässen Weg sondern durch Zwangsmittel zu erreichen ist“ . . . „zugleich ist das Bewusstsein vorhanden, dass die Entwicklung der Interessen des Capitals und der Capitalistenclasse, der capitalistischen Production, die Basis der nationalen Macht und des nationalen Uebergewichtes in der modernen Gesellschaft geworden ist.“
 Lásd továbbá *Schmoller* „Das Mercantilsystem in seiner historischen Bedeutung“ tanulmányát. (*Schmoller's Jahrbuch*, 1884.)

Az osztrák-magyar monarchiában a prohibitív rendszer, a merkantil rendszer I. Lipót és VI. Károly uralkodása alatt honosult meg, kiknek rendeletei különösen a fényüzési cikkek behozatala ellen irányult, Mária Terézia és II. József pedig e rendszert tovább fejlesztették. Az 1764. évi márczius 24 és az 1774 október 14-iki pátensek az áruk egész sorozatát tiltották el, általában mindazokat, melyek megközelítőleg elegendő mennyiségben és minőségben termeltettek, s a termelés kiterjedésével mind több és több tilalmat bocsátottak ki, míg azon kereskedők, kiknek az új tilalommal sújtott külföldi árukból nagyobb készletük volt, bizonyos határidő alatt annak liquidálására szorítottak. Az 1764. évi patens a tilalmak ellenőrzése céljából a belföldön termelt árukat hatósági vagy czehbeli bélyegezésnek vetette alá. A legszélesebb méretű tilalmakat II. József 1784 augusztus 27-iki és 1788 január 2-iki patensei tartalmazzák, bár a tilalom kifejezés helyett a kereskedelmen kívül való helyezést választották. A kereskedelmen kívül való helyezés abból állt, hogy a patensben felsorolt árukat kereskedelmi vagyis tovább való eladás céljából a vámterületre behozni tilos volt, saját használatra azonban bizonyos igen magas vámtétel, mintegy 60% értékvám teljesítésével, különös engedély alapján lehetett behozni. A tilalmak minden oly árura, mely a vámterület területén is termeltetett vagy mely fényüzési cikkeknek tekintetett, kiterjedtek. Az 1788-iki vámpatens a monarchia vámrendszerének alapját képezte egészen 1852-ig, midőn a tilalmak, az egyedárusági tárgyak kivételével, végkép megszűntek. Az első lépést a prohibitív rendszer enyhítésére az 1838. évi általános vámtarifa tette, mely azonban még mindig 70 árunemet hagyott a kereskedelmi forgalmon kívül. Az átviteli tilalmak, valamivel hamarább, az 1822-iki és 1829-iki udvari

rendeletek után módosítottak, illetőleg szüntek meg, a melyek értelmében csakis az egyedárusági tárgyak átvitele volt eltiltva vagy engedélytől függővé téve. A kereskedelmen kívül helyezett áruk átvitele azonban a nehézkes ellenőrzési intézkedések miatt sok akadályba ütközött. A tilalmakat az 1851 november 6-iki patens szünteti meg, mely 1852 február 1-én lépett életbe.

Anglia, mely ezen század közepe óta a szabadkereskedelem előharczosa és mely ma is szabadkereskedelmi elvek szerinti vámtarifával bír, a leghosszabb ideig állott merkantilista rendszer alatt. A legelső közgazdasági tilalmakat III. Edward bocsátotta ki, a ki a német hansa és a flandriai városok kereskedelmét támadta meg. Erzsébet királyné még inkább szigorította Anglia prohibítív rendszerét, mindennemű bőr- és érczárú bevitelét eltiltván. I. Jakab és I. György a beviteli tilalmak mellett sűrűn alkalmaztak kiviteli és hajózási praemiumokat. Cromwell 1651. évi hajózási törvény a „Navigation Act” minden idegen hajón szállított árut elkobzással sujt. A XVII. században a tilalmi rendszer oly éles volt, hogy némely tilalom áthágására halálbüntetés volt szabva. Az angol prohibítív rendszer 1825 július 5-iki tarifával ért véget.

Franciaországban, a merkantilizmus irodalmi hazájában nem játszanak a tilalmak akkora szerepet, mint Angliában, bár itt is találkozunk a XVII. és XVIII. században számos beviteli tilalmakkal (különösen angol és németalföldi árukra). A francia merkantilista korszak 1786-ig tart, újra kezdődik azonban 1806-ban a „Blocus continental”-al, melyet Napoleon Anglia ellen intézett, de melynek tételei később általánossá váltak, még a tarifa fokozatos enyhítése után, az 1860/61-iki kereskedelmi szerződések meg nem alapították a közép-európai szabadkereskedelmi rendszert.

Németországban 1818—25 között szünt meg a rideg prohibítív rendszer, bár annak nyomai egészen a 60-as évekig tapasztalhatók.

Rendészeti tilalmak azok, melyek a közbiztonság, a közegészség vagy a közjólét érdekében állapítatnak meg bizonyos árunemekre. A lőpor és robbanó anyagok, némely fegyverek tekintetében találkozunk ilyen tilalmakkal. A közegészség érdekében bizonyos könnyen

romlásnak induló élelmiszerek, vagy olyanok, melyeknek épsége nehezen vizsgálható meg, majd állatok behozatala valamely vészes vidékről vagy országból tilosak. Rendészeti tilalmak állanak fenn a közérkölcset sértő tárgyakra, iratokra és nyomtatványokra, hamisítványokra és tisztességtelen versenytárgyaira, továbbá bizonyos rosszabb minőségű váltópénzre, mely a hazai valutában zavart idézhetne elő. Hasonló okokból átviteli tilalmak is bocsátatnak ki. Kiviteli tilalmak szolgálhatnak valamely fontos árucizikkre nézve átmeneti, időleges intézkedés alakjában, ha annak kivitelében a közjóllétre vagy a hazai állatállományra veszély van; ily időleges tilalmak éhinség elhárítására, vagy valamely rossz termés vagy háboru súlyos körülményeinek enyhítésére fordulnak elő.

A rendészeti tilalmak majd minden államban fennállanak egy vagy más árura nézve. Jogforrásuk valamely hazai törvény vagy rendelet, valamely külállammal kötött speciális egyezmény, vagy valamely nemzetközi határozat.

Jegyzet. Az 1882. XVI. t.-cz-el becikkelyezett *osztrák-magyar vámtarifa* VI. cizikke felhatalmazza a kormányt, „hogy bizonyos áruknek forgalmát közérdekből, különösen pedig egészségügyi és biztonsági szempontokból rendeleti uton korlátozhassa.“ A törvény ezen rendelkezésének megfelelőleg következő szabályok állanak fenn: lőport s ennek helyét pótló robbanó anyagokat csak a cs. és kir. tüzérségi hadparancsnokság engedélye alapján szabad behozni vagy átvinni; durranó sav, arany, higany, ezüst és lőgyapot és minden a vámtarifában különösen meg nem nevezett szét pattanó anyag behozatala és átvitele tilos. A kollodium gyapotot legfeljebb 1 kgr. súlymennyiségben, a belügyminiszter engedélye alapján csak a fővámhivatalok vámkezelhetik; fegyvereket, fegyverrészeket csak kíséző levelekkel, töltött lőkupakokat, gytacsos hüvelyeket stb. csak belügyminisz-

teri engedélylyel szabad behozni; gyógyszerárukat, mérgeket behozni csak gyógyszerészeknek vagy gyógyszerkereskedőknek szabad. Magánosoknak belügyminiszteri engedélylyel. Más közérdekből szükséges forgalmi tilalmakat a kormány közhírré teszi. (Lásd bővebben *Mariska V.*: Pénzügyi jog). Más államok tarifatorvényei hasonló szabályokat tartalmaznak, melyek különösen gyógyszerészeti tárgyak és mesterséges ételek és italok forgalmát tiltják el. Némely vámtörvények és rendeletek, továbbá az erkölcsrontó tárgyakat tiltják ki, így az amerikai Egyesült-Államok 1897. évi tarifája.

Az *osztrák-magyar monarchia* és *Németország* között, 1891. december 6-án kötött, az 1892. V. t.-cz.-el becikkelyezett állategészségügyi kedvezmény szerint a német birodalom három esetben zárhatja el a határát az osztrák-magyar vámterülettel szemben: keleti marhavész alkalmával általában; ragályos tüdőlob alkalmával, de csak a fertőzött terület; ragadós betegség behurczolása esetében ideiglenesen a veszélyeztetett állatfajok forgalma elől.

Németország általában eltiltotta a sertésbehozatalt minden országgal szemben, kivéve Oroszországot, mely határforgalmi kedvezmény czimén rögtöni levágásra 5—6 millió márka értékű sertést szállít, hetenkint kontingentált mennyiségben. Az 1901. évi „Fleischbeschaugesetz“ mindennemű aprózott és páczott hus bevitelét eltiltotta, egészségügyi intézkedés czimén.

Rendészeti tilalmak iránt intézkedik az *osztrák-magyar monarchia* és *Siam* között 1869. évi május 17-én kötött kereskedelmi szerződés XXII. cikke, mely szerint a siami kormány fentartja magának azon jogot, hogy a rizs, halak és só kivitelét megtilthatja, ha véleménye szerint beállható sükségtől lehet tartani az országban; de az ily tilalom nem gyakorolhat befo-lyást oly szerződések teljesítésére, melyek jóhiszemben a tilalom kihirdetése előtt kötettek.

Ugyanilyen jellegű az *osztrák-magyar monarchia* és *Japán* között 1869. évi október 18-án kelt kereskedelmi szerződés IX. határozata, mely szerint a japáni kormány a rizs, buza és rozs és ezek lisztjei, valamint a salétrom kivitelét eltilthatja.

Az *osztrák-magyar monarchia* és *Egyiptom* között, 1890. aug. 16-án kötött kereskedelmi egyezmény II. cikke szerint, a

szerződők bármely földterménye vagy iparcikkének bevitele ellen semmiféle tilalom sem lesz fentartható és elrendelhető, a mely egyszersmind a többi idegen országok hasonló földterményének vagy iparcikkének bevitelére nem alkalmaztatnék. Ezen határozat nem terjed ki az egészségügyi rendszabályokra, valamint egyéb tilalmakra, melyek a közegészség, az állategészség és a mezőgazdasági hasznos növények védelme érdekében szükségesek. (A kereskedelmi szabadság) határozatai alól ki vannak zárva: mindennemű dohány, tumbeki, só, salétrom, natron és haris; továbbá mindennemű fegyver, lőszer, lőpor és robbanó anyagok.

A pénzügyi tilalmak valamely állami egyedárúság megvédésére szolgálnak. Az állami monopollal gyakran együtt jár az egyedárúsági áru behozatali tilalma, mely nagyobb biztosítékot nyújt az egyedárúsági jövedelem tekintetéből és melynél a csempészet könnyebben akadályozható meg.

Jegyzet. Az 1882. XVI. t.-cz.-el becikkelyezett *osztrák-magyar vámtarifa* VI. czikke elrendeli, hogy „az állami egyedárúság tárgyainak: konyhasó, lőpor, dohány és dohánygyártmányoknak behozatala és átvitele csakis az illetékes hatóság engedélyével történhetik.“ A dohány és só behozatalára és átvitelére nézve érvényes szabályokat az 1878. évi 4231/PM. sz. alatt kibocsátott utasítások tartalmazzák.

Az 1892. évi *francia* vámtarifa eltiltja a dohány, gyufa és a játékkártyák forgalmát, mint állami egyedárúsági tárgyakat.

A beviteli pénzügyi tilalmak egy különös alakja áll fenn *Spanyolországban*, minthogy misekönyvek, breviariumok, és más a katolika egyház szertartásainál használt könyvek bevitele, a kongregatióknak biztosított monopoliium védelmére tilos.

A kereskedelmi szerződések rendszere nagy mértékben korlátozza a tilalmi intézkedések foganatosítását, minthogy legtöbbjében határozottan ki van fejezve; hogy mely áruk tekintetében áll az állam szabadságában a külforgalmat eltiltani, vagy legalább is azon kötelezett-

ség, hogy bizonyos, különösen fontos kereskedelmi árukra tilalom nem fog tétetni, végre annak biztosítása, hogy valamely tilalmi rendelet vagy törvény felállítása esetében a szerződő fél forgalma nem fog előnytelenebbül sújthatni, mint bármely más külállam forgalma.

Jegyzet. Az osztrák-magyar monarchia és Németország, Olaszország, Svájc és Belgium között 1891 december hó 6-án és 10-én kötött és az 1892: III., VI., VII., VIII. t.-cikkkel becikkelyezett kereskedelmi szerződések I., VI., I. 2., illetőleg 3-ik cikke az osztrák-magyar monarchia és Szerbia között 1892 augusztus 9-én kötött az 1893: XX. t.-cz. becikkelyezett kereskedelmi szerződés V-ik cikke, majdnem azonos szövegben azon kötelezettségeket állapítja meg, hogy a kölcsönös forgalmat semmiféle beviteli, kiviteli vagy átviteli tilalom által nem fogják gátolni. Ez alól kivételnek helye lehet csupán: a) a jelenleg érvényben levő vagy jövőben netalán életbeléptetendő egyed-áruságoknál; b) egészség- és állategészség-rendőri tekintetből az e részben elfogadott nemzetközi elveknek megfelelően; c) hadiszükségleteknél rendkívüli körülmények közt.

A b) alatt kifejezett fentartás kiterjed azon tiltó intézkedésekre is, a melyek a földmivelés érdekében, kártékony rovarok vagy más kártékony organizmusok elterjedésének megállítására céljából tétetnek. Az osztrák-magyar monarchia és Románia között 1893 december hó 21-9 kötött, az 1894. évi XIV. t.-cikkkel becikkelyezett kereskedelmi szerződés III. cikke a tilalmak tekintetében is megállapítja kölcsönösen a legtöbb kedvezményi eljárás a szerződő felek között.

Az 1882: XV. t.-cikkkel becikkelyezett a *phylloxera vastatrix* rovar ellen követendő rendszabályok ügyében Bernben 1881 november hó 3-án kötött nemzetközi egyezmény 5-ik cikke a kiásott szőlőtőkét és a száraz szőlővesszőket a nemzetközi forgalomból kizárja.

V. FEJEZET.

A v á m o k.

Értékvámok (ad valorem), elvi szempont, az érték becslése és ellenőrzése, értékminimum-vám.

Mértékvámok, vámegység, fokozatos vámtételek, árulajstrom, göngysúly (tara).

Mily pénzértékben fizetendők?

Beviteli vámok: pénzügyi vámok, közgazdasági vámok, socialis védvám, nevelési vámok, kitiltó vámok, tőkevédelem, agrárvámok, ipari védvámok.

Kiviteli vámok: pénzügyiek, közgazdaságiak, rendészetiak, átviteli vámok, kötött forgalom és szabad forgalom.

A vám megállapításának módja tekintetéből kétféle vám létezik: az *érték-* és a *mértékvám* (ad valorem és specificus vám). Az értékvámnál a vámtétel az áru értékének bizonyos százalékában van megállapítva, míg a mértékvámnál a vámösszeg mérvét az áru valamely egységére (súly, darab, hektoliter stb.) vonatkoztatva állapítják meg. Míg tehát az értékvámok rendszerénél a vám az áru változó kereskedelmi értékével emelkedik vagy csökken, a mértékvám tekintet nélkül az áru értékére változatlan.

Mindkét vámrendszernél a törvényhozó a vámtarifa megállapításakor a vámot bizonyos arányba hozza az áru értékével, és rendszerint a vámok legnagyobb része az áru értékének egy és ugyanazon százaléka, de míg az értékvámok mindenkor ezen arányszám mellett maradnak, a mértékvámok bizonyos árumennyiségre, bizonyos pénzüsszegekben lévén megállapítva, a kereskedelmi javak árváltozása folytán, nem fogják a terhelés ezen aránylagosságát fentarthatni.

Elvi szempontból az értékvámok a legigazságosabbak, minthogy egyrészt az áruk érték hullámzását követik s másrészt a kereskedelmi számításokban határozott tételt képviselnek. Mindazonáltal a gyakorlatban az értékvám kezelése roppant akadályokba ütközik. A vámhatóság dolga ugyanis az elvámolandó áru értékének megállapítása, mely feladatnak csak rendkívül nagy számu és igen tanult személyzet utján felelhet meg, a mi nagyon drágítja a vámkezelést. A közönség természetesen a lehető legalacsonyabb árt jelenti be a vám értékéül, s a vámhatóság által eszközölt becslés és ellenörzés által a közönség és a vámhatóság között számos surlódás áll elő s ugy a vám enyhébb kimérésére törekvő kereskedő közönség, mint az állam megrövidítését megakadályozó vámhatóság tényei folytán, az általános külkereskedés és a fogyasztó közönség szenved.

Igen fontos tényező az értékvámok behajtásánál az áru értékének a megállapítása. Ezen becslésre, mely a vám alapját határozza meg és annak ellenörzésére igen különböző rendszabályok vannak. A vám alapjául szolgálhat az áru értéke a beviteli, illetöleg kiviteli állomáson, midön az értéket a vámhatóság önállóan állapítja meg, vagy a bevívö, illetöleg kivívö bejelentése, illetöleg a valódi vételár és a szállítási és egyéb költségek összege,

melyet eredeti számlák, szállító-levelek és esetleg konzuli bizonyítványok bemutatásával kell igazolni, midőn a hatóság szakértői felülbíralása és becsléséhez, feltűnően alacsony árbevallás esetében az állam részére a bevallott árban való kényszermegvételhez fordulhat. Mindezen intézkedések és az azok szerinti eljárás a kereskedelmi forgalmat nagyon nehezítik, a nélkül, hogy az állam megrövidítése ellen teljes biztonságot nyújtanának. Az államnak csak két hathatós eszköze van a közönséggel szemben: az egyik az áru megvétele a bejelentett árban, a másik az áru bevitelének, illetőleg kivitelének megakadályozása és elárvereztetése, ha a megkivánt bizonyítványok nem mutattatnak be, vagy ha az áru tulajdonosa a vámbeclést nem fogadja el. Azonban egyik eljárás sem mutat fel kellő eredményt. Az állami kényszervásárlást a kereskedő az által nehezíti meg, hogy oly nagy mennyiségű és értékű árut jelent be egy számlán, hogy ekkora összegű árut a vámhatóság nem mer átvenni. Az állam ugyanis igen nehezen tudja az így megvásárolt árukat eladni s ezen eljárásból több kára mint haszna van, s e kényszervásárnál igen nagy felelősséget kell, hogy a vámtisztviselő magára vegyen. A beviteli állomáson való elárvereztetés sem vezet célhoz. Ezen árverezés a költségek levonásával természetesen az áru tulajdonosa javára történik. Nagykereskedők pedig valamely megbizottjuk vagy levelezőjük által ott a saját árujokat megvételik potom áron, és már most ezen az árverésen elért ár alapján fizetik meg a vámot.

A vám alapjául szolgáló becslés elkerülése végett, értékvámokkal bíró államok ártabellák kiadásához fordultak, melyekben az áruk értékét időről-időre meghatározták. Ezen intézkedés azonban megszünteti az egyetlen előnyt, a mely az értékvámokból, azok alkal-

mazkodását az uralkodó piaczi árakhoz, míg a szerződések kötését nagymértékben megnehezíti.

Értékvámok, melyek egykor általánosan használtak, ma már csak elvétve fordulnak elő az előrehaladottabb nemzetek tarifáiban. Értékvámok állanak fenn olykor oly árukra, melyek természetüknél fogva egy és ugyanazon nem keretében nagyon nagy értékkülönbséget mutatnak fel, mint pl. régiségek, műtárgyak, vasuti kocsik, hajók stb. Némely gazdaságilag hátrább álló államok ma is értékvámokat használnak.

Az értékvám egyik neve az értékminimum-vám, midőn az állam valamely árunak minimális árát megállapítja, melyen alól sem becslést, sem igazolást nem fogad el. Ezen intézkedés czélja a vámvédelemnek bizonyos biztonságát fixirozni.

Jegyzet. Az *amerikai Egyesült-Államok* az 1828. évi vámtarifában állapítottak meg először minimum-vámot.

Egyiptomban hivatalos bizottságok állapítják meg bizonyos időközönként az áruk kereskedelmi értékét, a mely becslés eredményei, táblázatos kimutatásokban, a vámhivataloknál a beviteli és kiviteli értékvámok megállapítására szolgál. A hivatalos bizottságok kötelesek a szerződések értelmében az ezen árucikkek forgalmában érdekelt kiváló kereskedőket meghallgatni, valamint a megállapított értéklajstromot az idegen konzulokkal közölni. Az így megállapított tarifa érvénye nem terjedhet ki több mint 12 hónapra.

Bulgáriában a vámok a bevallott érték után számíttatnak, mely az áruknak a származás vagy elszállítás helyén való tényleges eladási árból, a határig felmerült szállítási költségekből és a rendeltetési helyig tényleg felmerült csomagolási, biztosítási, és bizományi költségekből áll. A bevalló facturát és fuvarlevelet vagy hajóelismervényt tartozik mellékelni. Ha a vámhivatal a bevallott értéket csekélynek tartja, joga van az értéket felemelni. Ha a bevívő az értékfelemelésbe nem egyezik, a vámhivatal az elővásárlás jogát gyakorolja vagy szakértők meghallgatását kívánja. A szakértők véleménye és értékelése kötelező erővel bír.

Belgiumban némely árukra ma is értékvám áll fenn, melyekre vonatkozólag hasonló rendelkezések állanak fenn azon különbséggel, hogy az elővásárlás a bevallásnak 10%-al felemelt értékével történik.

Törökországban az értékvám alapja az áru értékének 90%-a beviteli állomáson.

Argentínában a beviteli áruk egy értéktarifa alapján vámoltatnak el, a kiviteli áruk a behajózáskor birt értékük szerint. A vámhivatalnak elővásárlási joga van.

Svéd- és Norvégországban az értékvámok a bevallott érték után számítottak, mely az eladási árból és az addigi költségekből áll; a bevalláshoz a factura és a hajóelismervény mellékelendő. Ha ezen okiratok hiányoznak, a vámhivatal szakértők becsléséhez fordul. Ha a bevívó az ezek által megállapított értéket magasnak találja és a vámot e szerint vonakodik megfizetni, a kérdéses áru elárvereztetik a tulajdonos javára.

Az amerikai Egyesült-Államokban a bevitelre kerülő áruval valamely amerikai konzuli hivatal által hitelesített számla mutatandó be, melyben kifejezett érték, a hivatalos becsüsök fölvizsgálata mellett, az értékvám alapját képezi. (Customs Administrative Act, 1890.)

Érdekes az *osztrák-magyar monarchia* és *Siam* között 1869. évi május 17-én kötött kereskedelmi szerződés azon intézkedése, hogy azon áruktól fizetett vám, melyek az osztrák-magyar monarchia hajóin hozatnak be a siámi királyságba, a becsérték 3%-ánál nagyobb nem leend és a bevívó választása szerint természetben vagy pénzben fizethető.

A mértékvámok rendszerénél a vámtétel az áru bizonyos mennyisége, a *vámegység* (darab, súly, köbtartalom, hektoliter, registertonna) szerint állandó pénzösszegben, az áruk tételes felsorolása mellett vannak megállapítva. A vám mérvére a vámhatóságnak nincs befolyása annak esetenként való meghatározása minden subjectivitást kizáró módon, az elvámolandó árumennyiség megismerése útján történik; a vámhatóság feladata ezen mennyiséget megállapítani és az árura a vámtarifa

megfelelő tételét alkalmazni. Míg tehát az értékvámok rendszerénél a vámmeghatározás sulypontja a vámhivatalokban van, a mértékvámrendszerénél az a tarifa-törvényben és a szerződésekben van. Ezen körülmény nagy mértékben járult ahhoz, hogy az államok mind inkább térnek át a mértékes rendszerre, mely úgy az autonóm, mint a szerződés útján való állami befolyásnak nagyobb tért biztosít.

Jegyzet. Az osztrák-magyar monarchiában az első, nagyrészen a mértékvám rendszerén alapuló tarifa az 1851 nov. 6-iki, mely 1852 február 1-én lépett hatályba.

A német *Zollverein* a hatvanas évek szerződéses tarifái útján tért át a mértékvám rendszerre.

Olaszország az 1878 május 30-iki tarifában.

Franciaország az 1881 és 82-iki tarifa-törvényekben.

A kevésbé előhaladott államok, különösen a keletiek és az amerikaiak, az értékvámokat maig fentartották.

Az amerikai *Egyesült-Államokban* két tarifa van alkalmazásban, melynek egyike a mértékvámokat állapítja meg, a másik a külön meg nem nevezett árukra értékvámokat rendel el.

Törökországban a bevételre 8%-os, a kivételre 1%-os értékvám áll fenn.

Perzsiában a vám 5% ad valorem.

Tuniszban borokért 10%, más árukért 8% az érték után a vámtétel.

A legkezdetlegesebb alaku mértékvámrendszer a *Venezuelai* (1897 május 21-iki tarifa szerint), melynél kilencz osztályba osztva, minden áru kilogrammonként vámkezeltetik.

Belgium, Portugal, Németalföld, Svéd- és Norvégország némely árukra még mindig értékvámokat alkalmaz, de a mértékvám az általánosabb.

A német birodalomban értékvám van vasuti kocsikra,

Dániában hajókra,

Olaszországban műkincsek kivételére.

A vámegység megállapításánál helyes, ha a vámegység az áru természetéhez, annak kereskedésében divó szokáshoz alkalmazkodik. Általában azonban a súly-egység fordul legtöbbször elő, sajnos még oly tárgyaknál is, melyeknél a súlyuk és kereskedelmi értékük között csak távoli összeköttetés van.

Jegyzet. Legtökéletesebb e tekintetben az *amerikai Egyesült-Államok* tarifája, melyben az áruk jórészt a használatos kereskedelmi egységek alapján vámoltatnak el.

Az *angol* vámegységek hasonlólag a kereskedelmi egységekhez alkalmazkodnak, bár már nem követik az áruk természetét oly pontosan, mint az *amerikaiak*.

Az *osztrák* és *magyar*, a *német*, *olasz* és *francia* vámok legnagyobb része súlyegységgel bir, vagy darab szerint van megállapítva, rendszerint az állatokra, órákra, kalapokra, kocsikra, kerékpárokra.

Franciaországban és *Olaszországban* a folyadékok és italok köbtartalom szerint vámoltatnak.

A vámtarifa megállapításakor az áru értéke természetesen figyelembe vétetik és a vám annak bizonyos százalékában állapittatik meg, de ezen százalék, a vámtétel a tarifában csak a vámegységnek megfelelő összegben van kitéve, mely a tarifa érvényben maradásáig változatlan, és nem az áru értékével, hanem annak mennyiségével van közvetlen viszonyban. Ezen rendszer sokkal pontosabb és részletesebb tarifamunkálatot igényel, mint az értékvámé, a hol árucsoportonként különböző százalékos vám mellett is, csakis ezen csoportok megnevezése szükséges, minthogy tekintettel kell, hogy legyen egy és ugyanazon áru különböző minőségeire, mert különben a finomabbak gyengébben, a közönséges minőségűeket erősebben sujtaná. A mondottakból kitűnik, hogy egy értékvámtarifa annál tökéletesebb, mentől

jobban alkalmazkodik az áruk nemeihez, azok minőségéhez, tehát mentől több tételt foglal magába és ha a vámegység mindenkor úgy van megválasztva, hogy az az áru értékének helyes megítélésére alkalmas.

Ezen szempontból a mértékes vámok, különösen midőn a vámegység sulyban van kifejezve, hogy az áru értékéhez kellően alkalmazkodjanak, egy-egy tarifaszámon belül számos fokozatokat mutatnak fel, melyek ugyanazon árunem finomságához vagy durvaságához alkalmazkodnak, ezek a *fokozatos vámtételek*. Ezen fokozatok lehetnek úgy megállapítva, hogy minden fokozatra vonatkozó vámtétel egyenkint van kiteve, vagy hogy csak a legdurvább árunem vámtétele van a tarifában kifejezve s a finomsági fokozatok szerint ezen alaphoz százalékos póttételek adatnak.

A legrészletesebb vámtarifa sem sorolhatja fel az áruk összes nemeit; továbbá a vámtarifa megállapítása után forgalomba jövő új találmányú árukra sem tartalmazhat szabványokat. Ezért a törvényhozás és a szerződések útján megállapított tarifa mellett az állam kormánya rendeleti úton árulajstromot ad ki, mely az egyes áruknak a vámtarifa illető tarifaszámaiba való részletes beosztását tartalmazza.

Jegyzet. „Különösen ki vannak dolgozva a fokozatos vámtételek az 1892 január 11-iki *francia tarifában*. Például egyszerű nyers gyapot-fonalak 19 különböző tételek szerint vámoztatnak, azon métermennyiség szerint, mely azon fonalból $\frac{1}{2}$ kg.-ban foglalva van. Ha ezen fonalak fehéritett állapotban vitetnek be, a minimal-tarifa szerint 15%-os pótdíj csatoltatik a megfelelő nyers fonal vámjához; festett állapotban 0.30 Fr. pótdíj csatolozik, czérnázottak után 30% pótdíj stb. Nyers gyapotszövetek sulyuk és fonalmennyiségük szerint 25 tételbe vannak felosztva; fehéritettek 20%, festettek 30%, mintázottak a színek mennyisége szerint 3.75 — 10 Fres pótdíjat fizetnek 100 m után“. (*Grunzel* i. m.)

Tetemes nehézségek állhatnak elő egy országban, melynek még érvényben levő szerződéseinek vannak és az értékvámok rendszeréről a mértékvámok rendszerére megy át. A szerződésekbe rendszerint foglalt legtöbb kedvezményi záradék a korábbi értékvámrendszer mellett kötött szerződések államai az értékvámok alkalmazását fogják követelni, midőn az illető beviteli áru értéke apad és az újabb mértékvámokat fogják igénybe venni, ha annak értéke emelkedik. Némely ezen átmeneti stadiumban levő országok oly szerződéseket is kötöttek, melyekben a vámkezelési optio a másik szerződő félnek biztosított, a mi számos visszaélésre és recriminatio-ra vezetett.

Jegyzet. Hasonló intézkedést tartalmaz az 1880-ban *Anglia* és *Szerbia* között kötött kereskedelmi szerződés, mely a bevivőnek azon jogot adta, hogy a szerb értékvámok és a szerződésileg megállapított mértékvámok között választhatott. Ezen jog a későbbi legtöbb kedvezményi záradék alkalmazásával a később kötött szerződésekben a többi szerződő államokra is kiterjesztett. (Lásd dr. *Moritz Ströhl*: Die Handelspolitik der Balkanstaaten.)

Az áruk legnagyobb részének vámja súly szerint van megállapítva. Fontos körülmény lehet azonban, hogy az áru súlya, annak pakkolása, boritéka stb. súlyával együtt (*brutto-súly*) vagy csakis az áru súlya a pakkolás nélkül képezi-e a vámolás alapját (*netto* vagy *tiszta súly*).

A vámtarifa rendszerint kimondja, hogy az áruk netto-súlyuk szerint vámozandók, s csak némely árukra nézve rendeli el a telj- (brutto-) súly szerinti vámolást. A vámkezelés alá kerülő áru boritékának súlya akkor is megkülönböztetendő, midőn az oly anyagból készült

vagy oly munkáju, hogy tartalmánál magasabb vám-tételre köteles.

A pakkolás, boríték stb. súlyának a *göngysuly*nak megállapítása hosszadalmas, nehézkes eljárást igényel. Ezért a netto-súly szerint vámolandó árukra nézve az állam göngysuly határozatokat statuál, melyekben a *valódi göngysulytól* eltekintve, az általános kereskedelmi szokásoknak lehetőleg megfelelő, *törvényes göngysulyt* állapít árunemenként meg. A bevivőnek azonban mindenkor jogában áll a valódi göngysuly-megállapítást kívánni.

A göngysuly határozatok meghatározzák, hogy oly áruk bruttosúlyából, melyek tiszta súlyuk szerint vámolandók, a mennyiben a valódi göngysuly nem állapítatik meg, mennyi vonandó le göngysuly czimén és hogy azon áruk súlyához, melyek borítékkal, pakkolással tartálylyal együtt vámolandók, azon esetben, ha boríték, pakkolás vagy tartály nélkül kerülnek vámkezelés alá, pl. külön szállításukra szerkesztett kocsikban vagy hajókon (á la rinfusa) mennyi súly számítandó göngysuly czimén hozzá.

Jegyzet. Az 1882: XVI. t.-czikkel becikkelyezett osztrák-magyar vámtarifa a göngysulyra nézve a következő szabályokat tartalmaz:

IX. czikk. 5. (Vámmentesek) a megvámolandó áru borítékai, tartói vagy edényei, kivéve: ha azok a göngysulyról szóló határozatok szerint magához az áruhoz számíttatnak;

XVII. czikk. A göngysulynak megállapítása vagy megváltoztatása — tekintettel a forgalomban szokásos csomagolási módokra és azoknak súlyviszonyaira — rendeleti uton fog történni. Oly áruknál, melyeknek 100 kilogrammjáért 3 frt-nál nagyobb vám nem fizetendő, valamint a folyadékokat közvetlen magukba foglaló edényeknél, a mennyiben a tarifában ettől eltérő határozat nem foglaltatik, göngysuly czimén levonásnak

nincs helye. Ha azonban a teljsuly szerint vámozandó folyadékok a szállításukra külön szerkesztett kocsikon (vasuti kocsikon is) vagy hajókon minden egyéb tartály nélkül hozatnak be: a megállapított tiszta sulyukhoz a szokásos csomagolási módnak megfelelő és rendeleti uton megállapítandó göngysuly adandó. A göngysuly a teljes sulyhoz viszonyított százalékokban van megállapítva. (Lásd bővebben *Mariska* Pénzügyi jog 764—65. lapját.)

A *német* vámtarifa 2. §-a kimondja, hogy az áruk netto-sulyuk szerint vámolandók, a mennyiben a tarifá azt kifejezetten másként nem rendeli el.

A vámok rendszerint az illető ország pénzértékében fizetendők; azonban némely rendezetlen valutájú országok elrendelik, hogy a vámok pl. aranyértékben fizetendők. Ezen intézkedés különben két okból származhatik; az egyik az, hogy a kereskedést nem akarják az agió hullámzások változatainak kitenni, hanem az arany-értékben való fizetés által azt az agiótól függetlenné, a kereskedői számítást pozitívvé törekszenek tenni, a másik ok a vámjövedelmek szaporítása lehet, a vámtételek értékbeni felemelése útján. Ez utóbbi körülmény, hogy a vámok aranyban való teljesítése tulajdonképen a vámok felemelésével egyértelmű, a kötelező aranyfizetés elrendelését olykor a fokozott védvámi politika okából is determinálta.

Némely kereskedelmi szerződések, tekintettel a szerződések valamelyikének ingadozó értékű valutájára, a vámok fizetésére valamely más állam pénzértékét jelölték ki.

Jegyzet. Az *osztrák-magyar monarchia* és *Korea* között 1892. év június 23-án kötött barátsági-, kereskedelmi- és hajózási szerződés szerint a koreai vámok és illetékek mexikói dollárookban vagy japáni ezüst yentben fizethetők.

Oroszországban a vámok, melyek azelőtt ezüstben fizetettek, 1877 július elseje óta aranyban voltak teljesítendők, a

mi az orosz valutának akkori értéktelenedése folytán mintegy 30—35% vámemelést tett ki.

Olaszország, daczára annak, hogy kötött tarifájú szerződések voltak érvényben, a vámok aranyban való fizetését kötelezővé tette.

Az 1878. évi XXI. t.-czikkel becikkelyezett *osztrák-magyar vámtarifa* XIII. czikke értelmében „a vámtarifában kitett vámdíjak, ideértve a mérő-, pecsét- és czédula-pénzt is, aranyban fizetendők“, természetesen ezüstben is az arany agiójával.

Az *osztrák-magyar monarchia* és *Bulgária* között 1896 december 21/9-én kötött az 1897: XIX. t.-czikkel becikkelyezett kereskedelmi egyezmény zárjegyzőkönyve szerint a vámokkal egyszerre beszedendő fogyasztási és octroi illetékek az osztrák és magyar áruk után nem fognak más pénzértékben beszedetni, mint a belföldi áruk után.

Valamely árunak a határon való átkeléseért a szerint, hogy az áru az ország területére, vagy az országból ki, vagy az ország területén át más országba vitetik, megkülönböztetünk beviteli-, kiviteli- és átviteli vámokat.

A kiviteli és átviteli vámok nagyrészt eltűntek a modern tarifákból, melyekben legnagyobb szerepet a beviteli vámok viszik.

A beviteli vámtételek megállapításánál irányadó szempontok tekintetéből megkülönböztetünk pénzügyi vámokat és védvámokat.

A *pénzügyi vámok* azok, a melyeknek megállapításánál jövedelmezőségük vagy pénzügyi szempontok irányadók. Ezen szolgáltatások a belső közvetett fogyasztási adóktól csak az adótárgyak termelési helye szerint különböznek, minthogy a belső közvetett fogyasztási adók a belföldi termelés áruira, a pénzügyi vámok, másként határvámi adók, a külföldi származású árukra vannak alapítva. A pénzügyi vám tehát nem egyéb, mint a fogyasztási adók különleges beszedési módja és esetleg,

a mennyiben hasonló áruk belföldi termelése adó tárgyat képezik, ezen belföldi közvetett adók kiegészítője. A pénzügyi vámmértékét az állam által célba vett pénzügyi eredmény, illetve a belső közvetett adók mérve határozza meg. Oly áruk, melyek a belföldön ilyen adónak vannak alávetve, az adótételnek megfelelő vámtétellel sujtandók, mivel ellenkező esetben a belső adó hozama volna kétségessé téve; ebből továbbá az is következik, hogy azon árukra, melyek a belföldi közvetett adótárgyak pótlóiként használtatnak, szintén pénzügyi vámot kell tenni.

Rendszerint pénzügyi vámok tárgyai oly áruk, melyek a belföldön nem termeltetnek vagy melyek rendszerint a vagyonosabb osztályok által fogyasztatnak, mint pl. európai államoknál a tea, kávé, cacao, fűszerek, északi földrajzi fekvésű államoknál a dohány, bor és déligyümölcsök, vagy oly áruk, melyek a belföldön is termeltetnek, de itt fogyasztási közvetett adónak vannak alávetve (ilyenkor a határvám a belföldi adó helyettesítőjeként jelentkezik) majd pedig oly áruk, melyek a belföldön állami egyedáruság tárgyai.

Minthogy annak meghatározásánál, hogy mely vámok tekintendők pénzügyi vámoknak és melyek védvámoknak, egyedül azon cél irányadó, melyet a törvényhozó ezen vám megállapítása által el akar érni, megeshetik, hogy valamely áru egyik országban pénzügyi, más országban védvám tárgya. Gyakori eset továbbá az is, hogy valamely áru vámterhelése úgy pénzügyi, mint közgazdasági szempontból történik, mint pl. némely országban a cukorvám tetemesen meghaladja a fogyasztási adótételt s így egyrészt a belföldi adó hozamát biztosítja, másrészt a cukorgyárosoknak az ár felemelése útján gazdasági előnyöket nyújt.

Jegyzet. Pénzügyi vámoknak tekintendők pl. Szerbiának az osztrák-magyar monarchiával 1881. ^{május 6-án}/_{április 24-én} kötött az 1882. évi XXX. t.-czikkkel becikkelyezett kereskedelmi szerződés vámjai a Szerbiába való bevitelnél, minthogy azon időben Szerbiában semminemű ipar még nem volt és a vámok csupa ipari termékekre vettek: mint papiros, szövetek, kő- és agyag-árúk, üveg-árúk, stb.

Angliában csakis pénzügyi vámok állanak fenn, melyek főleg következő árukat terhelik: bor és szeszes italok és folyadékok, tea, dohány, kávé, cacao és déligyümölcsök. Ezen vámok tehát teljesen a határon beszedett fogyasztási adók jellegével birnak. Hozamuk tetemes összege mintegy 20 millió £-ot tesz ki.

Oroszországban a cukorvám a cukoradónak mintegy $3\frac{1}{2}$ -szerese.

Közgazdasági vagy *védvámok* azok, melyeknél jövedelmezőségük s általában pénzügyi vonatkozásaik melleseknek tekintetnek és melyeknek célja a belföldi ipari vagy mezőgazdasági termelés védelme. A védvám tehát annál jobban megfelel feladatának, az idegen verseny távortartásának, mentől csekélyebb pénzügyi eredménye, hozama van, vagyis mentől kevesebb idegen áru hatol be a vámbelföldre, minthogy a védvám tetemes hozadéka azt bizonyítja, hogy nagy mennyiségű idegen származású áru jön be, s így a belföldi ipar nincs kellőképen oltalmazva. Rövid ideig, vagyis addig míg valamely belföldi iparág a vám oltalma, annak áremelő hatása alatt, annyira megerősödik, hogy a teljes belföldi fogyasztást fedezni tudja, a védvám azonban tekintélyes jövedelmet is nyújthat.

A védvámok mérvét azon különbözet határozza meg, mely a külföldi termelési viszonyok és a belföldiek között mutatkozik, minthogy e vámok célja e különbözet kiegyenlítése útján a létező hazai iparágakat

fentartani, illetve új iparágak létesítését lehetővé tenni. Ezen különbözetnél magasabb tételű vámok a belföldi fogyasztóknak valamely iparososztály javára történő megadóztatását jelenti s így nem többé a nemzeti termelésben érdekelt közjót, hanem magánérdekeket szolgál.

Azon kérdés körül, hogy a hazai termelés vámvédelme közgazdasági szempontból helyes-e vagy káros, vivattak a XIX. században a legélesebb nemzetgazdasági tudományos harcok.

A védvámok ellenzői az úgynevezett szabadkereskedés pártolói úgy érvelnek, hogy a teljesen szabad nemzetközi versenynél, a népek kereskedelmi győzelmei vagy vereségei egyedül a természeti viszonyoktól függenek, a mely természeti viszonyok meg nem változtathatók. A kereskedelmi győzelem valamely árunemben azon ország hivatottságát bizonyítja ezen árunem termelésére, míg azon ország, mely ezen áru termeléséből kizorítottatik valamely más, természeti tényezőinek jobban megfelelő árunem előállításához forduljon. Minden védelme a hazai termelésnek végeredményben a pusztulásnak szánt töke-elhelyezést segíti elő, míg közvetlen következménye a hazai termelés drágasága a fogyasztás megterhelése útján, a nemzetközi kereskedelmi helyzetre pedig káros, mint-hogy a korlátlan forgalom a kereskedelemnek és a tőkének leghelyesebb irányát határozná meg, és a hazai kereskedelmi mérleget sem emelheti, tekintettel arra, hogy minden árubevitelnek hasonló árukivitel kell, hogy megfeleljen.

A szabadkereskedelmi irányzat soha teljes győzelmet nem aratott. Legnagyobb eredményt Angliában ért el, a hol ma csakis pénzügyi vámok állanak fenn, távolodtak el a szabadkereskedő iránytól.

A védvámok védelmére azok különböző céljai szerint különböző érveket hoznak fel.

A védvám szolgálhat a belföldön terhesebb adóztatás által előidézett drágább termelési viszonyok vagy egyéb általános terhes körülmények kiegyenlítésére, a mely viszonyok és körülményeknél fogva a belföldi termelés hátrányban lehet valamely más csekélyebb adóterhű vagy szerencsésebben situált állammal szemben. Ide tartozik első sorban azon u. n. *socialis védvám*, melynek célja kiegyenliteni azon különbséget, mely előrehaladottabb munkásvédelemmel bíró s e miatt drágábban dolgozó államok iparviszonyai és e tekintetben kevésbé fejlett, a munkásvédelemben hátrább álló államok ipara között fenforog. Szolgálhat továbbá a védvám valamely új belföldi ipar védelmére erősebb, régibb idegen ipar versenyével szemben. Ezen védelem jellege különösen az időbeli különbségek kiegyenlítése. Természetes ugyanis, hogy oly hosszú idő óta fennálló, de minden modern vívmánynyal bíró iparszervezeteknek ezer előnyük van, újonnan szervezkedő, alakuló iparágakkal szemben. Régi iparállamokban ügyes, tanult munkások, elsőrendű szaktechnikusok és munkavezetők bőven vannak, a legjobb minden tekintetben kipróbált gépek a legolcsóbb szállítási feltételek állanak rendelkezésre, a nyers anyagok piaczával állandó kereskedelmi összeköttetések állanak fenn, ezen nyers anyagok minden minősége könnyen és biztosan beszerezhető, az ipar-czégeknek erőteljes hitelviszonyok állanak rendelkezésre. Ezen előnyökhöz járul még a teljesen uralt belföldi piac, tehát azon biztonság, hogy bármint alakuljanak is a kiviteli konjunkturái tetemes árumennyiségek minden körülmények között is elhelyezhetők, s így az iparág fönnállása teljesen biztosítva lévén, a termelők képesek hosszú időre előre számítani, hitelezni a jövőnek, ha valamely fogyasztási piacot törekednek meghódítani. Mindezek az előnyök, melyek

nem a természeti feltételekből származnak s nem egyedül a termelők szorgalmából vagy törvényhozó eszélyességéből, ezen kereskedelmi és ipari előnyök csak több emberöltőn át szerezhetők meg. Ezen időbeli előnyét régi iparállamoknak fiatal iparokkal szemben csakis az u. n. *nevelési védvámok* egyenlithetik ki, melyek az idegen ipar terményeit oly tétélekkel sujtják, hogy a hazai a kezdet nehézségeivel küzdő ipart, az idegen verseny tönkre ne tehesse.

Ezen nevelési vámok magassága különböző. Megkülönböztetünk azonban oly védvámokat, a melyek mellett az idegen áruk 10—15⁰/o-al megdrágulva, tehát ennyivel csökkentett versenyképességgel jutnak a vámbelföldre, továbbá oly védvámokat, a melyek által, bár bevitelük eltiltva nincs, az idegen áruk behozatala a vámtétel magassága miatt egyáltalán lehetetlenné van téve; ezen rendkívül magas vámok a *prohibitív, kitiltó vámok*.

A védvámok továbbá a hazai befektetett tőkét is védelmezhetik. Midőn ugyanis valamely állam nemzeti tőkéjének nagy része bizonyos gazdasági ágba van fektetve és ezen termelési ágat valamely gazdasági átmenő, időleges jellegű krízis fenyegeti, nemcsak jogosult, de okvetlen szükséges is a termelést, az abba fektetett tőkét megvédelmezni a pusztulástól. Általános gazdasági jelenség az, hogy midőn valamely kereskedelmi vagy termelési krízis a termelést redukálja, megszünteti vagy más irányba tereli, temérdek, ezen termelési ágba fektetett tőke megy veszendőbe. A foglalkoztatott tőkét sohasem lehet teljesen kivenni valamely üzemből és annál több tőke marad abban lekötve és pusztul el, mentől intenzivebb, mentől előrehaladottabb a megtámadott üzletág. Midőn gyárak szünetelnek, a fuvarozás megszűnik, vagy

a mezőgazdaság belterjes gazdálkodása megakad, az ebből folyó nemzeti kár nemcsak az ezen idő alatt előállított áruk és szolgálatok értékében károsodik, melyet esetleg az idegen áruk és szolgáltatások olcsósága részben pótolhat, de a krízis elmúltával a gyárak és eszközök újra való megalkotása, a belterjes mezőgazdasághoz tartozó befektetések oly óriás áldozatokat fognak kivánni, melyek közel járnak azon erőfeszítésekhez, melyet a nemzet eredetileg ezen üzletágak létesítése végett tett. Kevésbé előrehaladott gazdaságu országok kevésbé szenvednek a krízisek alkalmával, minthogy kevesebb is azon tőke, a mely a termelés szolgálatában áll, de előrehaladott gazdaságu államok semmi szín alatt sem engedhetik meg, hogy nemzeti tőkájük egy nagy része megsemmisüljön.

A védvámok a termelés neme szerint, melynek védelmére hivatottak, két csoportra osztatnak: az *ipari* és az *agrárvédvámokra*. Az elsők az ipartermelést, az utóbbiak a mezőgazdaság termelését védelmezik meg a külföldi versenynyel szemben, s ennek megfelelőleg ipari, illetve mezőgazdasági terményekre vettetnek.

A védvámok egy alakja sincs a közgazdasági teoria részéről annyi támadásnak kitéve, még azok részéről is, a kik az ipari védvámokat pártolják, mint az agrár-vámok, különösen a gabonára és a hus és állati tápszer-termékekre vetett agrár-vámok.

A leghatásosabb érv az, hogy ezen vámok a leg-szükségesebb, a munkás-néposztályoknak is nélkülözhetetlen fogyasztást terhelik meg, az ország lakosságának egy töredéke érdekében. Azt vitatják továbbá, hogy a gabonavámok eredménye az ipari munkadíjak emelkedése, mely körülménynél fogva a hazai ipar versenyképessége a külföldi piacokon, oly államokkal szem-

ben, melyekben nincsenek agrárvámok (pl. Angliával szemben) hátrányban van.

Egy másik főérv az agrárvámok ellen az, hogy ezen vámok közvetett eredménye a földbirtok értékének mesterséges emelése, a jövedelmezőség emelése útján, minélfogva valamely mezőgazdasági vám behozása vagy emelése mindenkor egy töke ajándéknak felel meg, azok javára, kiknek kezében a föld a vámintézkedés foganatosításakor van, míg a vám semmi hasznot sem hajt azoknak, kik földet később szereznek, minthogy ezek már drágábban fognak vásárolni. Felhozzák továbbá azt is, hogy az államnak csak általában a mezőgazdasági üzem fentartásában van érdeke, míg közömbös előtte a mezőgazdaságot üző személye.

Mint minden közgazdasági rendszabálynál, úgy itt annak hasznos vagy káros, helyes vagy helytelen volta azon körülményektől függ, a melyek között alkalmazzák. Ha valamely állam termelése főleg ipari, ha lakosságának legnagyobb része iparral és kereskedéssel foglalkozik, ha a nemzeti vagyonnak csak kisebb része van földbirtokban elhelyezve, ha e földbirtok kevesek kezében van, kik azt napszámmunka, vagy bérletek útján munkáltatják meg, úgy valóban helytelen e kevesek javára a lakosság és különösen a munkásosztály legnagyobb részét megterhelni. Ha azonban valamely nemzet legnagyobb része mezőgazdasággal foglalkozik, ha általában a közép- és kisbirtok az uralkodó birtoktagoltsági forma, úgy az agrárvámok jogosságát ép oly kevésbé lehet megkérdőjelezni, mint más esetben az ipari védvámokét. Hiszen az ipari vámok között számos olyan van, melynek hatása igen fontos általános életszükséglet drágításával jár, mint pl. a szövő-ipart védő vámok, a ruházat ép oly szükséges és általános életszükséglet és köve-

telmény lévén, mint az élelem, míg azon népességi töredék, melynek ezen vám támaszul szolgál eltűnően csekély a mezőgazdasággal foglalkozókhoz képest, s a fekvőbirtokban elhelyezett tőke a nemzeti vagyonnak oly nagy része, hogy ahhoz képest ezen iparágban foglalkoztatott tőke elenyésző. A legfontosabb piac minden államra, és minden áru tekintetében a hazai piac, a külföldi mindenkor csak a hazai termelés fölöslegének elhelyezésére a szükségképen külföldről beszerzendő áruk cserejére szolgál, s ha a mezőgazdaságra nézve a természeti és geographiai tényezők kedvezők a földmivelés fellendüléséből, belterjesebb üzéséből az ipari termelés is hasznot fog huzni, egyrészt a hazai lakosság legnagyobb részének fokozott fogyasztási képessége által, másrészt a belterjes üzem folytán az agrártermékek feldolgozására előálló iparágak útján. Azon érv, mely a földbirtok értékemelkedésében gyökereszik, nem veszi kellő tekintetbe azt, hogy a földbirtoknak csak egy kis százaléka cserél gazdát egészséges közgazdasági viszonyok mellett, s ha a birtokcsere nagy mérveket ölt valamely államban, az oly kóros tünet, mely nem az agrárvédelem ellen, hanem mellette szól. Az egyes birtokcserek az államra közömbösek lehetnek közgazdasági szempontból, de a lakosság egy nagy részének vagyoni krízise nagyon is aggályos volna s az egész államgazdaság fejlődésére zavarólag hatna.

Minden védvám időleges jelleggel bír; alkalmazása nevelési okokból, az ipariaknál a kezdet nehézségeinek legyőzésére, a mezőgazdaságiaknál a belterjes művelésre való áttérésre szolgál, vagy oly általános multó konjunkturák hatásának elhárítására, melyek a hazai ipari vagy agrártermelést romba döntének, az azokba fektetett nemzeti vagyont megtizedelnék. E vámok alkalmazása és magas-

sága tekintetében természetesen mindig az adott viszonyok mérvadóik.

Jegyzet. Ausztria és Magyarország vámtarifájában a gabonavámok 1887-ig pénzügyi vámok jellegével bírtak, minthogy a közös vámterület külkereskedelmi mérlege állandó gabonakiviteli többletet mutatott fel s így vámvédelemnek nem tekinthető a buza métermázsánkénti 50 kr-os, a rozs 25 kr-os váma. Az orosz és az amerikai verseny elhárítására az 1887. évi XXV. t.-cikkbe foglalt vámtarifa módosítás ezen vámokat 1 frt 50 kr-ra emelte és a lisztvámot 3 frt 75 kr-ban állapította meg.

A német birodalomban 1879-ig nem voltak agrár-véd vámok. Egyenesen Bismarck herceg befolyása alatt ezen év június 15-én kelt tarifába buzára, rozsrá és zabra métermázsánként 1 márka. árpára és tengerire 0.50 márka vám állapított meg. Az 1885 és 1887-iki tarifák ezen tételeket 5 márkára, illetve 4 és 2.25 márkára emelték, mely tételek az 1891-iki szerződések által 3.50, 2.80, illetve 2 márkára mérsékeltek.

Olaszországban igen magas agrárvámok vannak; az 1889-ik évi tarifa buzára 7.50, rozsrá 4.50, buzalisztre 12.30 lira vámot állapít meg.

Az európai államok gabonavámjait koronákba átszámítva, jelenleg (1902) következő mérvű vámok állanak fenn:

	Buza	Rosz	Buzaliszt
Ausztria és Magyarország	3.00	3.00	7.50
Belgium	—	—	1.68
Franciaország	5.64	2.48	4.10—13
Görögország	2.40	1.78	2.82
Németbirodalom	4.10	4.10	8.20
Norvégország	0.24	0.24	1.40
Olaszország	6.14	3.70	10.04
Oroszország	—	—	4.08
Románia	—	—	9.75
Spanyolország	6.48	3.30	10.77
Svájcz	0.24	0.24	2.06
Svédország	3.56	3.56	7.30

Az értékvámokkal bíró országok itt felsorolva nincsenek.

Az ipari védvámok a legrégebbi közgazdasági vámok, minthogy a mint oly ipar keletkezett a belföldön, melyet megvédeni érdemes volt, a merkantilista nemzetgazdasági felfogás rögtön annak vámvédelmére sietett. A régi közbenső vámok és illetékek, melyek az állam, tartományok, községek vagy földesurak javára szedettek magasfoku védvám alakjában hatottak, minthogy a forgalmat s így a nemzetközi versenyt nagy mértékben nehezítették; különösen a vasutak feltalálása és alkalmazása előtti időben legfőbb fontosságú viziutak különböző vámterheltsége akadályozta a nemzetközi forgalmat. Mindezen vámok inkább az ipari termelés védelmeként hatottak, minthogy a mezőgazdasági termények ezen időbeli csekély értéküknél fogva a közbenső vámok útján nem igen vonattak vámkezelés alá. A merkantilizmus uralma alatt különösen beviteli tilalmak védték az ipart, melyek később igen magas tiltó hatású vámokká mérsékeltek, míg végre a szabadkereskedelmi iskola tanításainak és agitációjának sikerült a nyugat-európai államok kereskedelmi szerződéseinek útján az addig uralgott védvámi rendszert megtörni. Ezen szabadkereskedelmi korszak azonban nem tartott soká, minthogy az európai államok 1878 és 1882 között visszatértek a fokozottabb vámvédelemhez, mely irányzat folyton erősödve napjainkig tart, és belátható időn belül nem is fog megszűnni. Jelenleg alig van oly fontosabb iparcikk, mely Anglia kivételével minden államban kisebb-nagyobb védvámnak alá ne volna vetve, s a jelenlegi védvámrendszer az ipari vámok tekintetében csakis abban különbözik az 1840—1860 között lefolyt közgazdasági korszak vámrendszerétől, hogy az ipari vámok jelenleg sokkal részletesebb fokozatokkal bírnak, pontosabban alkalmazkodnak az egyes árunemek érték- és finomsági

okozataihoz, mint a hogy azt a Cobdenszerződést megelőző időbeliek tették.

Jegyzet. A vámvédelem különböző korszakainak szemléltetésére álljon itt a pamutfonalak vámja a 60-as évek szerződésai előtti, azok érvénye alatti időben és a jelenleg érvényes vámtétel pamutfonalak és pamutárakra:

	60-as évek előtti	60-as évek szerződési	Jelenlegi vámok
Ausztria és Magyarország	(1851. évi tarifa)		
<i>Pamutfonalak</i>	v. m. 5-50-15 frt		
Angol számozási mód szerint 50-ig		mm. 8-12 frt	mm. 6-18 frt
Angol számozási mód szerint 50-en fölül		„ 8-12	„ 16-20 „
Hármasával vagy löbbsével sodrott fonalak		„ 18 „	„ 24 „
<i>Pamutárak</i>	v. m. 55-275 frt	„ 32-120 „	„ 34-160 „
Németország			
<i>Pamutfonalak</i>	v. m. 9-24 M.	v. m. 6-16 M.	mm. 12-48 M.
<i>Pamutárak</i>	„ 120-158 „	„ 30-120 „	„ 80-200 „
A vámmázsa (v. m.) 50 kgr.-nak felel meg.			

A legfőbb európai vastermelő és feldolgozó államok vas-védvámjai tuloldali képet mutatják frankokban.

A kiviteli vámtételek megállapításánál irányadó szempontok szerint megkülönböztetünk pénzügyi, közgazdasági és rendészeti kiviteli vámokat.

A pénzügyi kiviteli vámok az állami jövedelem gyarapítására szolgálnak. A modern gazdasági korszakot megelőző tarifákban általános kiviteli vámok állottak fenn, a mely intézkedéssel néhány gazdaságilag hátrább álló állam tarifájában találkozunk. Rendszerint azonban jelenleg csakis bizonyos áruk vettettek pénzügyi kiviteli vámnak alá, még pedig oly államokban, melyekben valamely árunak előállítására különös szerencsés körülmények uralkodnak, úgy hogy ezek ezen árunak mint-

Vámegység 100 kilogramm	Osztrák és magyar tarifja	Nemet tarifja	Belga tarifja	Francia		Olasz tarifja
				maximal	minimal	
Nyers vas	2	1-25	0-50	2	1-50	1-4
Bucza vas, ingots	4	1,875	1	4-6	5	4
Vas és aczél rudakban	6,875-8,75	3-125	1	6-7,50	—	vas 6-9 aczél 12
Vasuti sín	6,875	3-125	1	6	—	6
Plehek és lemezek	10-30	3-75-6-25	1-3	7,50-16,5	7-13	7-18
Vasdrót	10-20	3-75	1	6-20	—	12-15
Vasöntvények	5-21,25	3-125-12,5	2	3-10	—	5-18
Közönséges vas- és aczélárak	10-21,25	3-75-12,5	4	8-16	—	10-20
Kovácsolt vascsövek slb.	16,25	6,25-12,5	4	8-20	—	10-17,5
Áruk feketé plehből	15	7,5	4	8-25	—	12-17
Kovácsolt üstök	21,25	7,5	4	8-12	—	12-14
Pleháruk	37,5	12,5	100/0	14	—	19-26
Vasuti keretek	15	3,75	4	12	10,8	10,5-13,5
Pántvas, vasvillák, slb.	17,5	12,5	4	12	10,8	13,5
Drótköttelek, drótlárak	20	7,5	4	12	10,8	—
Nyers fűrészek, furók, slb.	25	12,5	4	10-20	—	13,5-16,20
Ugyanaz kidolgozva	50	18,75	4	10-20	—	13,5-16,20
Műöntvény	37,5	30	4	12	—	15,5-30
Csiszolt, zománcozott árak	62,5	30	4	12	—	15,5-30
Késművesárak	125	75	100/0	125-600	—	22
Varrótkák	125-250	75	100/0	124-248	—	100

(*Matkovits Sándor dr.*: Die Zollpolitik der oesterreichisch-ungarischen Monarchie, 502. 1.)

egy monopoliumát birják s világpiacon árát megsza-
hatják. Ilyen különleges állapot azonban aligha lehet
tartós jellegű, minthogy új termelési módok, új termelési
területek fölfedezése, surrogatumok föltalálása által ezen
árak száma vagy gazdasági fontossága folyton apad.
Kereskedelmi szerződéseken a kiviteli vámok rendszerint
meg vannak kötve, s idegen államok az által, hogy a
kiviteli vámmal sujtott árura autonóm tarifájukban magas
vámtételt állapítanak meg, a kiviteli vámok mérséklésére
törekcsenek.

Jegyzet. Peruban guanóra és nitratra, Siamban elefánt-
csontra, mézgákra, Chilében salétromra, Portugállban parafára,
Nyugat-Indiában rizsre, Kínában teára, Spanyolországban para-
fára, ólomfényre és ezüsttartalmu ólomra, Braziliában, Ecuador-
ban és Columbiában kaucsukra, Japánban (1897 előtt) selyemre,
teára és rézre kiviteli pénzügyi vámok vannak.

Argentina és a Congoállam a belföld legfontosabb kiviteli
cikkei után kiviteli vámot szed.

Általános kiviteli vámok vannak Törökországban, Egyiptom-
ban, Perzsiában és Bulgáriában.

A közgazdasági kiviteli vámok azok, melyeknél
jövedelmezőségük mellékesnek tekintetik s melyeknél
azon szempont irányadó, hogy az ország területén ter-
melt nyers anyagok első sorban a hazai ipar táplálására
fordittassanak. Ezen kiviteli vámok tehát szintén véd-
vámok jellegével birnak; valamint a beviteli vámok a
belföldi gyártmányok védelme utján támogatják a hazai
ipart, ugy e kiviteli vámok a nyers anyag védelme által
törekednek ugyan e célra. Azon iparállamokban, melyek-
ben kiviteli vámok egyáltalán még fennállanak, e vámok
mind ilyen jellegűek. A kiviteli vámok eltünöbben van-
nak; ezen vámterhelés a sujtott árakkal való kereskedést
s ezek értékesítését a termelők kárára nehezíti meg s

megakadályozza e nyers anyag termelésének szélesebb fejlődését, meggátolja a kedvező konjunkturák kihasználását, s a termelést a hazai iparszükséglet mértékében kontingentálja, továbbá a nyers anyag ilyen módon való beszorítása a termelési területre egy iparág keletkezésére és virágzására nem elegendő.

Jegyzet. Az 1882. évi XVI. t.-cikkkel becikkelyezett *osztrák-magyar vámtarifa* ötven csoportban 356 beviteli tarifa-számot tartalmaz és csak egy kiviteli számot, mely szerint rongyok és papirgyártásra alkalmas egyéb hulladékok, azaz len-, pamut-, selyem- és gyapjurongyok, áztatottak is (rongypép, szilárd vagy hig papiroztészta), papirosszeletkék (papirohulladékok), makulatura (írott és nyomtatott), ócska hálók, ócska alattságok és ócska kötelek 100 kgr. után 4 forint kiviteli vámot kötelesek fizetni. Minden egyéb áru vámmentes.

Olaszországban kiviteli vám van a sóra, borköre, a papirgyártásra, cserzésre és festésre használt anyagokra és százalékos alapon régiségekre, *Spanyolországban* ólomra és ólomkeverékekre, *Oroszországban* papirgyártásra alkalmas hulladékokra stb.

A *Franciaország* és a német *Zollverein* között 1862 márcz. 29-én kötött kereskedelmi szerződés, mely a teljes szabadkereskedelmi eszmék uralma alatt jött létre, kimondja, hogy kiviteli vámokat más árukra, mint rongyokra és más papirgyártásra alkalmas hulladékokra, ócska kötelekre, ócska hálókra, a *Zollverein* kivetni nem fog. A *Zollverein* különben kijelentette, hogy ezen kiviteli vámokat is csak addig szándékozik fentartani, a meddig azon országokban, honnan a *Zollverein* papirgyárosai hasonló nyers anyagokat behoznak, szintén kiviteli vám áll fenn a fenti árukra. A Németországban azelőtt érvényben levő kiviteli vámok, melyek nagyrészt átviteli vámokat helyettesítettek, már a szerződés megkötése előtt, 1861 márczius 1-én megszűntek volt.

Rendészeti kiviteli vámok azok, melyeket olykor némely árukra az országot fenyegető valamely időleges gazdasági veszély elhárítására vetnek ki. Leginkább rossz termés vagy állatállomány rohamos és végzetes

csökkenése alkalmával vették ki. A kiviteli vámok ezek nemét a kereskedelmi szerződések természetszerűleg nem köthetik meg, a legtöbb kedvezményi klauzula azonban a kiviteli vámok tekintetében is érvényesül, továbbá azon óhajt fejezik ki, hogy a kiviteli vámok száma és mérve ne szaporíttassék.

Jegyzet. Románia 1899-ben az uralkodó takarmánydrágaság megszüntetésére ezen árukra kiviteli vámot vetett.

Görögországban kiviteli vámdíjnak vannak alávetve a bel-földi pénzérmekek.

Perzsiában 1896 óta a báránybőrök, az állatállomány apadásának meggátlására, kiviteli vám alá esnek.

Az *átviteli vámok* célja idegen országok versenyét egy *idegen* területen megnehezíteni s ez által ott a hazai ipar esélyeit emelni. Átviteli vámok csak ott lesznek hatással, a hol az idegen versenyző állam áruai, ha más uton szállítatnak, nagyobb költségbe kerülnek, mint a vámot megállapító ország területén át való szállítás és az átviteli vám összege. A mai szállítási viszonyokra való tekintettel, csak oly árukra lehet némi haszonnal átviteli vámot vetni, melyek természetüknél fogva a hosszú időt igénybe vevő hajószállításra nem alkalmasak. Az átviteli vámok a letűnt merkantilista iskola fegyvertárából valók; az eredeti felfogás ez időben az volt, hogy az átszállítandó áru kétszer esik vámkezelés alá a bevitelnél és a kivitelnél, és úgy a beviteli, mint a kiviteli vámot meg kell érte fizetni. Ezen két tétel egyesítése az átviteli vám. A kereskedelmi utak és az internationalis forgalom fejlődésével, ezen átviteli vámtételek hatása lassankint megszűnt; sőt fentartásuk egyenesen az állam kárára van, minthogy az idegen áruk más uton mégis eljutnak küldetésük helyére, az

átmeneti vámot követelő állam pedig elesik a tetemes szállítási nyereségtől és azon haszontól, melyet a közvetítő kereskedés nyújtott volna.

A modern államok el is tekintenek az átviteli vámoktól és ezt általában autonóm tarifájukban is már kifejezik. A kereskedelmi szerződések azonban vagy határozottan megállapítják az átvitel szabadságát és kifejezik, hogy az úgy a közvetlenül átszállított, mint az átrakodással vagy raktározás útján átszállított árukra, vonatkozik vagy kikötik, hogy a szerződő felek az átvitelt illetőleg is a legtöbb kedvezmény alapján állanak. Némely kereskedelmi szerződésben még az is ki van kötve, hogy nemcsak a szerződő felek által exportált áruk átviteli vámmentességet élveznek a másik fél területén, hanem az ezen területen át a szerződő államba más államokból szállított áruk sem fognak átviteli vámmal sújthatni.

Az átviteli vámok, olykor azon célzattal rendeltettek el vagy tartattak fenn, hogy szomszédos államok forgalmuk akadályozása útján kényszeríttessenek, valamely kereskedelmi szerződés vagy unio-szerződés kötésére.

Jegyzet. Az *osztrák-magyar vámtarifáról* szóló 1882. évi XVI. t.-cz. az átviteli és kiviteli vámdíjak iránt következőleg intézkedik II-ik cikkének harmadik és negyedik bekezdésében: „Az áruk átvitelénél vámdíj nem fizetendő. A kivitelnél csakis a mellékelt kiviteli vámtarifában említett tárgyak esnek az ott megállapított vámdíj alá.” Kiviteli vámdíjnak csupán a rongyok és a papirosgyártásra alkalmas hulladékok vannak alávetve.

Az *osztrák-magyar monarchia* és a *német birodalom* között 1891 december 6-án kötött kereskedelmi és vámszerződés 4-ik cikke szerint „azon áruktól, melyek az egyik szerződő fél területén át, a másik szerződő fél területéből ki- vagy abba bevitetnek, átviteli illetéket szedni nem szabad. Ezen megállapodás, mind a történt átrakodás vagy lerakás után, mind a

közvetlenül átszállított árukra is alkalmazandó.“ Hasonló intézkedés a modern szerződések legtöbbszörében foglaltatik.

Az 1878. évi július 13-án aláírt *berlini szerződés* XXXVII. és XLVIII. cikkei kimondják, hogy Szerbiában és Romániában az átmenő áruktól semminemű átviteli vám sem fog szedetni.

A *német Zollverein* az átviteli vámokat azon czélzattal állította fel, illetve tartotta fenn, hogy azon német államokat, melyök nem léptek be az egyletbe, ezen belépésre külforgalmuk akadályozása utján kényszerítse. Miután a teljesen kifejlett Zollvereinnek ezen intézkedésre politikai szempontból többé szüksége nem volt, az ötvenes évek szerződése az átviteli vámokat számban is nagyon megapasztották s végre az 1860. évi konferenzia 1861 márczius 1-től fogva teljesen eltörölte.

Ugy a teljes átviteli vámmentesség, mint a vámkötelesség rendszerénél, különösen ha az átviteli vámok országonként pl. szerződések értelmében különbözök, fontos körülmény a transzitáló áru azonossága és változatlan állapota, nehogy az államkincstár a beviteli vám kijátszása által megkárosíttassék. Hogy ezen áruk ne bocsáttassanak a hazai forgalomba a vám lefizetése nélkül, az átvitel ürügye alatt, hogy más hasonló, de kisebb vámtételű már az országos forgalomban levő áruval ki ne cseréltessenek vagy meg nem engedett módon el ne változtattassanak, ellenőrzési intézkedéseket tesz szükségessé. Ezen ellenőrzés módjai különbözök a szerint, hogy az áru az országon át- vagy lerakodás nélkül szállítatik át, vagy itt ideiglenesen lerakatik-átrakatik, raktároztatik és esetleg megmunkáltatik.

A közvetlen átszállítás esetében a vámhatósági ellenőrzés, plombozás, lepecsetelés vagy kíséret utján történik.

Az országban időző, de idegen országba szánt áruk iránti ellenőrzés többféle lehet, a szerint, hogy az áru itt egyszerűen raktároztatik vagy megmunkáltatik. Ezen

utóbbi eset a *kikészítési eljárás*.^{*} Azon áruk, melyek az országban időznek akár raktárban, akár kikészítési eljárásban a „*kötött forgalomban*“ levő áruknak neveztetnek, szemben azokkal, melyek a vámot megfizették, vagy vámmentesek, tehát „*szabad forgalomban*“ vannak.

A kötött forgalomban levő áruk akár állami közraktárakban, akár állami felügyelet alatt álló magánraktárakban helyezhetők el, vagy különösen a kikészítési eljárásnak alávetett áruk, a vámhatóság általi könnyelés által ellenőriztetnek. Nagyobb kikötőkben rendszerint van egy elkerített és szoroson felügyelt terület, hol idegen áruk vámfizetés nélkül raktározhatók, osztályozhatók, keverhetők és megmunkálhatók.

A kötött forgalomban levő áruk ellenőrzése az állam souverain joga s a kereskedelmet nehezítő, bizonyos mértékben gátoló ilyes ellenőrzési intézkedések és eljárásokkal szemben, melyeket az állam vámbevételeinek biztosítása szempontjából szükségeseknek tart, idegen államok még a szerződésileg biztosított szabad átviteli jog birtokában sem emelhetnek óvást.

Jegyzet. A kötött forgalomban levő áruk számára az *osztrák-magyar vámterületen* államilag ellenőrzött szabadraktárak állanak fenn, Fiumében és Triesztben az u. n. szabad területek (punto franco-k). Azon áruk, melyek zárt vasuti kocsikban szállítatnak a vámterületen keresztül, a bemondó- és kísérő-jegygyel utaltatnak a belépési vámhivataltól a kilépésihez. A kocsik plombok utján zároltatnak le. A határszéli állomásokon való esetleges átrakodásra nézve külön ellenőrzési szabályok állanak fenn.

* Lásd alább.

VI. FEJEZET.

Tarifarendszerek és tarifatörvények.

Szerződési tarifarendszer, autonom tarifarendszer, szerződési vámok alkalmazása, maximal-minimal tarifa, a szerződéses forgalom megkülönböztetése, az „eredet“ kérdése.

Különbözeti vámok, azok célja, kiviteli különbözeti vám.

Megtorlási vám, a vámháboru, annak jogosultsága, alkalmas rendszabályok, a közvetlen forgalom kedvezményei a tengerentúli kereskedés javára, surtaxe de pavillon, kikötő forgalmi kedvezmény surtaxe d'entrepôt, vámegyesülés előkészítése, kiegyenlítő vámok.

Származási bizonyítványok.

A vámtarifa meghatározása minden souverain államnak kétségbe nem vonható joga. Azon vámtarifát, melyet az állam saját elhatározásából megállapít autonom tarifának nevezünk.

Az államok a külkereskedelmi forgalom érdekében más államokkal kereskedelmi szerződéseket kötnek. Ezen szerződésekben valamely állam két különböző rendszert követhet; köthet oly szerződést, melyben magát kötelezi valamely vámtétel betartására vagy mérséklésére, vagy olyant, melyben nem állapít meg magára nézve ilyen kötelezettséget.

Ezen alternatívából származik két különböző vámrendszer, az egyik a kötött, a másik a szabad vám-

tételek rendszere. A kötött vámrendszer szerint egymás mellett különböző tarifák fognak fennállani: az idegen államokkal való megállapodás szerinti egy vagy több tarifa és az autonóm tarifa, mely eredetileg minden államra egyaránt vonatkozott s mely a szerződések által korlátozva általánosan érvényben marad mindazon államokra, melyekkel szerződés nem jött létre. Ezen tarifarendszert a *szerződési* tarifarendszernek nevezik.

A másik rendszer az, midőn valamely állam vagy egyáltalán nem köt kereskedelmi szerződést, vagy csakis olyant, melyben magát a vámtételek mérve tekintetében meg nem köti (pl. olyant, mely csak legtöbb kedvezményi jogot biztosít). Ilyen módon mindig csak egy minden származású áruira egyaránt kötelező tarifa áll fenn. Ezen tarifarendszert az *általános* vagy helyesebben az *autonóm-tarifa* rendszernek nevezik.

A vámtételek a szerződési rendszernél, magasságban különböznek a szerint, hogy az elvámolás tárgyát képező áru, oly államból származik, a melylyel kereskedelmi szerződés áll fenn, vagy oly államból, a melylyel szerződés nem jön létre s melynek áruira e szerint az általános tarifa tételei vannak érvényben, míg az általános vagy autonóm vámrendszer minden származású árut egyenlően vámol el.

A szerződési rendszer keretébe tartozik némely államok azon eljárása is, hogy autonóm vámtarifájukkal szemben szerződésileg mérsékelt vámtételeket azon államokból származó árukra is kiterjesztik, a mely államokkal sem tarifális sem legtöbb kedvezményi szerződések nem kötöttek, s e szerint csakis egy tarifa van érvényben minden állammal szemben, de ezen tarifa részben autonóm, részben szerződésileg kötött tételekből alakul.

Különböző eljárást követnek továbbá az államok a szerződési vámok alkalmazása tekintetében. A szerződési tételek ugyanis vonatkozhatnak az illető államok közötti közvetlen forgalomra, úgy, hogy a szerződésileg kötött vámokat az egyik szerződő fél csak akkor alkalmazza a másik szerződő fél áruira, ha azok minden közvetítés kizárásával annak területéről közvetlenül vitetnek be. Más szerződések a közvetett forgalomra is vonatkoztatják a kedvezményes tételeket.

Jegyzet. Az osztrák-magyar monarchia a szerződési rendszert követi. Autonóm tarifája az 1882 : XVI. t.-cikkbe van iktatva, melyet az 1887 : XXV. t.-cikkbe becikkelyezett tarifa-novella módosított. A monarchia kereskedelmi szerződéseinek között tarifaegyezményt és legtöbb kedvezményi jogot tartalmaznak a Németországgal, Olaszországgal és Belgiummal 1891 december 6-án, Svájcjal 1891 december 10-én Oroszországgal 1894 május hó 18/6-án, Szerbiával 1892 augusztus 9-én, Bulgáriával 1896 december 21/9-én, Japánnal 1897 december 5-én kötött szerződések, míg a Romániával 1893 december 21/9-én kötött szerződés csak a legtöbb kedvezményi jogot állapítja meg. A többi érvényben levő kereskedelmi szerződések és egyezmények Ausztria és Magyarországra nézve nem kötnek meg tarifatételeket.

A Németbirodalom, Svájc, Olaszország, Belgium, Románia, Szerbia és Bulgária a szerződési rendszert követik.

Nagybritannia, Svéd- és Norvégország, az autonóm-tarifá alapján állanak és szerződéseikben vámtételeiket nem módosították.

Belgiumban és Romániában a szerződések által mérsékelt tarifa az autonóm-tarifával egyesítették s a vámkönnyítések, melyek szerződésekben engedélyeztettek, bármily származású árukra általánosíthatnak. Románia egyébiránt csak Németországnak nyújtott szerződési vámkedvezményt.

Az autonóm és a szerződési rendszernek egy sajátos vegyülete a *maximal-minimal tarifarendszer*. Ennél ugyanis a törvényhozás autonóm uton nem egy, de két

tarifát állapít meg, a melyek közül az egyik, mely magasabb tételeket tartalmaz, azon államokra alkalmazandó, melyekkel nem jön létre szerződés, a másik enyhébb, vámtételekkel, azon államokkal szemben jut érvényre, melyekkel szerződés kötött. A maximal-minimal rendszer-nél az állam saját elhatározásából előre kimondja, hogy mennyi és milyen vámengedményeket fog tenni, míg a szerződéses rendszer-nél a vámengedmények eset-ről-esetre a kereskedelmi szerződések megkötésekor domborodnak ki.

Az állam maximal-minimal rendszert állapíthat meg minden árura, azt az egész autonomtarifában keresztül viheti, vagy csak némely árukra nézve állapítja meg a vámengedmény korlátját. A maximal-minimal rendszer célja ugyanis a törvényhozás biztonsága az iránt, hogy a kormány kereskedelmi szerződések kötésekor bizonyos határon alul engedményeket tenni nem fog, s a külföld tájékoztatása, hogy az illető állam mily engedményeket hajlandó ellenszolgáltatásokkal szemben tenni. A törvényhozás azonban azon véleményben lehet, hogy csakis némely árunemek iránt veszedelmes bizonyos határon alul adni vámkedvezményt s így csakis ezen különösen fontosaknak tekintett árunemek tekintetében állít fel minimalis korlátokat, illetőleg állapít meg minimal tarifát, míg a többi árunemek tekintetében csak általános tarifát statuál, mely azután a szerződési tárgyalások alapjául szolgál.

Jegyzet. Miután *Franciaország* 1891-re összes tarifaszerződéseit fölmondta, ezen év január 11-én egy új alaku tarifát a maximal-minimal tarifát adta ki; a maximal-tarifa azon államokkal szemben alkalmaztatik, melyekkel szerződés nem jön létre vagy a melyek a francia származású árukat terhesebb illetékekkel sújtanak, mint más államét, a minimal tarifa, mely a szerződéses államokból

származó árukra alkalmaztatik, azonban ezen alacsonyabb tarifa tételei semmi szerződésben meg nem köthetők, és a francia törvényhozásnak mindenkor jogában áll ezen kedvezményes tarifát megváltoztatni.

Oroszországban 1893 augusztus 1-e óta maximal-minimal tarifa áll fenn; ezen tarifa keletkezésére nézve érdekes, mint-hogy az 1891-beli autonom-tarifa jelöltetett ki minimal-tarifának, a maximal-tarifa pedig csakis gyártmányokra és félkész gyártmányokra, 30%, illetve 20% pótdíjak csatolása útján áll elő. A minimal-tarifa azon államokból származó árukra alkalmaztatik, melyek az orosz áruknak a legtöbb kedvezményt nyújtják. A később Franciaországgal és Németországgal kötött szerződések azonban mérsékeltek a minimum-tarifát úgy, hogy Oroszországban jelenleg három tarifa van egymás mellett érvényben, maximal, a minimal és a szerződési tarifa.

Görögországban 1893 január 13/1. óta egy vegyes rendszer áll fenn, ugyanis oly maximal-minimal tarifa, melynek enyhébb tételei részben szerződési uton, részben autonom törvényhozás útján keletkeztek.

Spanyolországban az 1892. évi január 1-én életbe léptetett tarifa hasonlólag maximal-minimal alakban jött létre, azonban a minimal-tarifa szerződések útján mérsékelhető. Minthogy Spanyolország többé legtöbb kedvezményi jogot nem engedélyez, országoként különböző tételek állanak fenn.

Németországban az 1901 július 27-én nyilvánosságra hozott tarifatervezet maximal-minimal tételeket tartalmaz buzára, rozsra, árpára és zabra.

Mint fennebb láttuk, a szerződési tarifa általában oly vámtételekből alakul, a melyek kereskedelmi szerződések útján állapítottak meg.

Valamely tarifaegyezmény az illető vámtételre nézve azt mondja ki, hogy a megegyezésnek megfelelő tétel fel nem emelhető, de nem érinti a vámtarifa mérséklésének jogát, későbbi szerződésben harmadik államokkal szemben. A megegyezés az autonom tétel megkötésére, vagy annak mérséklésére irányul. A tarifaszerző-

dés tehát mindenkor az állam cselekvési szabadságát korlátozza és pénzügyi vagy közgazdasági tekintetben bizonyos áldozatot jelent, a tétel megkötését vagy mérséklését engedélyező állam részéről. A szerződési rendszer mellett különösen tengerentuli, vagy keleti államokkal szemben olykor az is ki van mondva, hogy a szerződésben felsorolt árukra közbenső vámok, tartományi vámok sem vehetők, melyek útján a vámmérséklés kijátszható volna.

Olykor a szerződésileg megállapított tétel alkalmazása feltételhez van kötve, és a szerződési tarifa csak akkor lép érvénybe, ha a másik fél ezen feltételt teljesítette.

Igen fontos kérdés az, hogy a szerződési tarifa, mily forgalomra alkalmazandó. A tarifamérséklések ugyanis a másik szerződő fél területéről bevitelre kerülő árukra vonatkozik; a szerződés t. i. kimondja, hogy pl. osztrák vagy magyar „eredetű“ termények a szerződéshez csatolt X tarifa szerint fognak vámkezeltetni. Már most mily értelemben veendő az „eredet“? Vajjon csakis a másik szerződő fél területén előállított termények és iparcikkek vagy oly áruk is részesülnek a vámkedvezményben, melyek annak szabad forgalmába átmentek, annak vámjai teljesítése útján nacionalizáltak? És iparcikkeknél, melyek idegen nyers anyagokból állítottak elő, milyen eljárás követendő?

Általános szabályok ezen kényes kérdést illetőleg nem állanak fenn, a gyakorlatban azonban azon felfogás tört magának utat, hogy eredet alatt, az utolsó megmunkálás országa tekintetik mindazon tárgyaknál, melyek ezen megmunkálás útján lényeges változáson mennek keresztül, feltéve, hogy a reájuk fordított munka útján magasabb tételű tarifaszám hatálya alá kerülnek, illetve

értékben gyarapodnak. Gazdasági és nyers termények iránt azok tényleges származása irányadó, ipari cikkeknel a megkülönböztetés természetesen igen nehéz, minthogy bármilyen munka alkalmazása által, az illető iparcikk nationalizálnak nem tekinthető.

Némely kereskedelmi újabb szerződések az „eredet“ szót kerülik s a „szabad forgalom“ kifejezést használják, melynek értelmezése iránt semmi kétség sem foroghat fenn.

Jegyzet. Az osztrák-magyar monarchia és a német birodalom között 1891 december 6-án kötött, az 1892. évi III. t. cikkel beczikkelyezett kereskedelmi szerződés 3. cikke szerint „az egyik félnek szabad forgalmából a másik fél területére való bevitelnél“ az A) és B) mellékletekben felsorolt áruk után „az ott megállapított beviteli vámoknál magasabb vámok nem fognak szedetni“. Az előző, 1878 december 16-án kötött szerződés zárjegyzőkönyvében az eredetre nézve következő meghatározás foglaltatik: „1. A belföldi készítésű fonalak és szövetek alatt az elküldő országban font fonalak és szőtt szövetek, továbbá oly fonalak és szövetek értetnek, melyek ugyan nyers állapotban a külföldről hozattak és vámhivatali kezelés után a szabad forgalomba mentek, de az elküldő országban fehértve vagy festve, vagy színnyomatva lettek, hogy azután további kidolgozás vagy kikészítés végett a kikészítő országba vitessenek.“

Spanyolország és a német birodalom között 1883 július 12-én kötött kereskedelmi szerződés szerint Spanyolország minden Németországból bevételre kerülő szeszt úgy vámkezelletti, mintha az német gyártmány volna.

Franciaország és Spanyolország között 1865 július 18-án kötött kereskedelmi szerződés értelmében a francia hajók által fogott tengeri halakra a szerződési tarifa alkalmazandó, bármely tengeren fogattak volna is.

A *Franciaország és Belgium* között 1861 május 1-én kötött kereskedelmi szerződésben a kedvezmények csakis a közvetlen forgalomra vonatkoznak, míg az 1862 márczius 29-én *Franciaország és a német Zollverein* között kötött szerződés

vámkedvezményben részesíti azon német származású árukat is, melyek a Hanza-városok, Belgium vagy Svájc közvetítése útján jutnak Franciaországban vámkezelés alá.

Románia autonóm törvényhozás alapján azon árukat, melyek szerződéses államból vitetnek be, de oly államból származnak, melylyel Romániának nincsen szerződése, azon esetben, ha ezen idegen származású áruk a szerződéses állam szabad forgalmába átmentek, úgy vámkezeltetni, mintha azok a szerződő társ saját termékei volnának.

Franciaországban az 1892 február 1-én kelt rendelet értelmében a minimal-tarifának megfelelőleg csakis azon áruk vámkezeltetnek, melyek közvetlenül olyan országból hozatnak be, melyre a minimal-tarifa alkalmazandó, míg azon áruk, melyek kedvezményes államból származnak, de olyan államból vitetnek be, melyre a maximal-tarifa van érvényben, a származásra tekintet nélkül, a maximal-tarifa alkalmaztatik.

Feltételesen hangzik pl. az *olasz borvám-klauszula*, az 1891 december 6-án *Ausztria és Magyarország* és *Olaszország* között kötött kereskedelmi szerződésben (Zárjegyzőkönyv III. B) tarifát illetőleg): „Az esetben, ha a jelen szerződés tartama alatt az Olaszországba való bevitel alkalmával 5 frank 77 ct., vagy ennél kevesebb vám szedetnék . . . az osztrák-magyar monarchia arra kötelezi magát, hogy az olasz borokkal szemben az 1878. évi december 27-én kötött kereskedelmi és hajózási szerződéshez tartozó zárjegyzőkönyvben . . . az 5. III. sz. a. felemlített külön kedvezményeket engedélyezi. Ez esetben a vám 100 kilogrammonként 3 frt 20 krt fog tenni és az osztrák-magyar monarchiába . . . hordókbán érkező borokra alkalmaztatni fog.“

A vámtételek egy és ugyanazon árura azonban különbözhetnek még azon esetben is, ha az állam, (akár autonóm tarifa-rendszer, akár általános szerződési rendszert követ) az áruk származása vagy a behozatal, illetőleg kivitel módja szerint különböző vámtételeket alkalmaz.

Ezen vámok, melyek magasságukban esetenként

különböznek a *differenzial-, különböztető vámok* neve alatt foglaltatnak össze.

A differenzialis vámok egy részének célja a közvetlen kereskedelmi összeköttetések ápolása, a kikötők föllendítése, a hajóforgalom szélesítése; ezen szempontokból származnak: a lobogóvám (*surtaxe de pavillon*) és a szorosabban értelemben vett különböztető vám (*surtaxe d'entrepôt*) — más részének célja valamely kereskedelmi viszony rendezés, átalakítása vagy megszüntetése, mely esetben szintén előfordulnak szorosabb értelemben vett különböztető vámok és különösen megtorló vagy harci vámok. Ezen vámok célja tehát mindig közgazdasági.

Kiviteli különbözeti vámok természetesen sohasem emelkedtek azon fontosságra, nem öltöttek annyi különböző alakot, mint a behozataliak. Valamely állam áruinak kiviteli irányára befolyást gyakorolhat a kiviteli vám differenzialása útján, pl. kikötőforgalma, hajózási vagy valamely más kereskedelmi tényező javára, mi miatt az iránt, hogy ilyen különbözeti vám nem fog létesíttetni, némely szerződés megegyezéseket tartalmaz.

A *megtorlási (retorsio) vagy harci vámok*, oly rendkívüli magasságu beviteli vámok, melyek egy bizonyos államból származó árukra vettetnek, különösen két állam között duló közgazdasági harcz: a vámháboru alkalmával. Céljuk oly államokat, melyek a hazai árukkal vagy a hazai hajókkal kedvezőtlenebbül bánnak, mint más államok áruival és hajóival, ezen viselkedésük megváltoztatására, vagy oly államokat, melyek a szerződési tárgyalások alapjául szolgáló általános vámtételeiket oly magasra szabják, hogy ezen körülmények között kereskedelmi szerződés kötésére kilátás nem lehet, autonóm tarifájuk mérséklésére, kényszeríteni. A harci vámok

tehát sem az ipar védelmére, sem pénzügyi eredmény elérésére nem törekszenek, midőn egy vagy több állammal szemben alkalmaztatnak; ez intézkedés különösen a jövőben szabályozandó kereskedelmi viszonyok alakítása végett történik.

A vámháboru a legkülönbözőbb okokból származhatik; leggyakoribb eset az, hogy valamely kereskedelmi szerződés lejár s az új általános tarifa magassága miatt vagy bármi más politikai okokból új szerződés nem jöhet létre. A vámháboru rendszerint kereskedelmi szerződés létrehozása által fejeztetik be.

Bármennyire káros is egy vámháboru, és bármilyen súlyos körülményekkel járjon is a harczy vámok alkalmazása, egy hatalmas gazdaságu államnak kell, hogy fegyvere legyen, gazdasági összeütközések esetére is. A harczy vám támadó fegyver. Alkalmazásakor tehát mint minden támadásnál arra kell törekedni, hogy az érzékeny, biztos és gyors legyen. Ezért a harczy vámok alkalmazása rendszeren rendeleti uton történik, bár némely államok törvényhozása a harczy vámok mérvét a vámtörvényben előre meghatározza, s elrendelésük után a kormány esetleg kikéri a törvényhozó utólagos beleegyezését. Minthogy a vámháboru mindkét hadviselőre súlyos terheket ró és megrendíti a kereskedelmi piacot minden bizonynyal megfontolandó, hogy azon intézkedés, mely vámháborut provokálhat, azon intézkedés, mely által a hazai kivitel és hajóforgalom megtámadtatik, érzékenyen sérti-e a hazai kivitelt. Ha az idegen állam intézkedése egy vagy több lényeges kiviteli ágat érint, úgy nem csak méltányos, de észszerű is megtorláshoz nyulni.

Jegyzet. Az 1882. évi XVI. t.-czikkbe foglalt osztrák-magyar tarifatorvény III. czikke következőleg rendelkezik:

„Oly államokból jövő áruk, melyek az osztrák és magyar hajókat, vagy az osztrák-magyar származású árukat kedvezőtlenebb bánásmódban részesítik, mint más államok hajóit vagy áruit, a behozatalnál a vámtarifában megállapított vámon felül még ennek 30 százalékát kitevő pótlék és ha az áruk a tarifa szerint vámmentesek, azoknak kereskedelmi értéke szerint rendeleti uton megállapítandó 15 százaléknyi specificus vám alá esnek.“

„A kormány felhatalmaztatik, hogy ezen intézkedés alól rendeleti uton kivételt engedhessen és pedig oly módon, hogy az intézkedés csak az áruk egyes osztályaira alkalmaztassék, akár oly alakban, hogy az áruk egyes nemei az említett százalékokat meghaladó vagy azoknál csekélyebb vámpótlék, illetőleg vám alá vettessenek.“

Az 1895 május 18-iki *német birodalmi* törvény kimondja, hogy a mennyiben szerződési megállapodások másként nem határoznak, a császár a Bundesrath beleegyezésével, azon államokból származó árukra, melyek a német árukat kedvezőtlenebb bánásmódban részesítik, mint más államokból származó árukat, a megállapított vámdíj 100%-áig, a vámmentes árukra értékük 20%-áig emelhető pótlékot, illetve vámot rendelhet el.

Olaszországban az 1895. évi augusztus 8-ik ivámtarifa-törvény harci vámok képen 50%-os pótdíjat és vámmentes árukra az érték 21%-át képező vámot állapít meg.

Franciaországban a hirhadt 1892. évi vám-törvény 8. §-a általában fölhatalmazza a kormányt megtorló intézkedések fogantatására.

Mintthogy a modern államok, a saját piaczuk esetleges védelme mellett is, kereskedelmi összeköttetések, forgalmuk terjesztésére, fogyasztó piaczaik gyarapítására törekszenek s kereskedelmi elzárkózás rendszerint kölcsönös szokott lenni, vámháborunál pedig feltétlenül az, a vámháboru célja a jövőbeni méltányos béke. A vámháboru folytatása minkét oldalról tetemes károsítással, a kiviteli és közvetítési kereskedelem súlyos megpróbáltatásával jár; ehhez járul még azon elkerül-

hetlen körülmény, hogy az ellenfél, más államokkal törekszik szorosabb gazdasági összeköttetést létesíteni, mi által mentől tovább tart a vámháboru, annál inkább veszélyeztetve van azon külföldi fogyasztó terület s az annak megfelelő kivitel. Vámháboru folytatásánál annak mihamarabbi befejezésére kell tehát törekedni. Hogy ez elérhető legyen, oly rendszabályokat kell alkalmazni, melyek gyors hatásuak, az ellenfél kivitelét érzékenyen csorbitják, és az ellenfél szemében is minden kétséget kizárólag biztos hatásuak.

Megtorló vámokat valamely államból származó összes árukra vagy csak azok némelyikére lehet alkalmazni. Hogy melyik módszer a helyesebbik azt általánosságban eldönteni nem lehet. A megtorlásnak minden bizonynyal arányban kell lenni az elkövetett sértéssel. Továbbá lehetséges az is, hogy az ellenséges államból származó némely áruk a hazai ipar valamely fontos ágának nélkülözhetlen nyersterményei, melyeket kizárni, illetőleg nagyon magas vámmal sújtani, ezen iparág veszélyeztetését jelentené. Ezen utóbbi esetben, vagy ha az ellenséges intézkedés fontos, de nem általános érdekeket sért, alkalmas lesz, csupán némely meghatározott áruk magasabb vámolásához nyulni. Radikálisabb és hatásosabb természetesen, ha az összes árukra vetetnek ki harczyi vámok.

Ha a megtorló vámok nem általánosan vettetnek ki, helyes ha azok terhe különösen azon termelöket éri, a kiknek érdekében jött létre a sérelmes intézkedés. Egyébként a megtorlás azon árukra irányuljon, melyek az ellenfél fő kiviteli czikkei. Természetes, hogy különösen különböző ipari fejlettségü államoknál az ipari kivittelt veszélyeztető eljárásra, gazdasági czikkeket sújtó vámokkal lehet felelni. A nemzetközi kereskedelemnek

egymást kiegészítő volta miatt gyakran nem is lehet ipari kivitel támogatására, iparáruk, gazdasági termények kivitelét nehezítő intézkedésre gazdasági áruk vámolásával felelni. Ezen körülmény eredménye a vámháboru befejezésére különben előnyös is lehet, mint-hogy azon termelők, kiknek nem volt hasznuk a sérelmes intézkedésből, ha látják, hogy annak eredményeképen az ő érdekeik károsíthatnak, hazájukban a sérelmes rendszabás visszavonását fogják szorgalmazni.

Figyelemmel kell lenni két körülményre. Az egyik az, hogy az ellenfél áruai, más a vámháborutól távol álló államok zászlaja alatt, ilyen államokból való származás czimén a megtorló vámot ki ne kerülhessék; ezt származási bizonyítványok útján, melyekről alább bővebben lesz szó, lehet megakadályozni, a másik, hogy a harci vám más semleges állam érdekeit ne érintse, nehogy a háborus állapot más államokra is kiterjedjen. Lehetőleg meg kell akadályozni továbbá azt, hogy a vámháboru alkalmát felhasználva más államok a hazai kivitel fogyasztási területeit el ne foglalják vagy a közvetítő kereskedelmet magukhoz ne ragadják.

Vámháboruk folytatásakor olykor általános beviteli tilalmakkal is találkozunk.

Jegyzet. Az osztrák-magyar monarchia 1879 január 1-én léptetett életbe megtorló vámokat Franciaországgal szemben; az 1878. évi XXI. t.-cz. III. cikkének megfelelőleg vámköteles árukra 10°-os pótlék, vámentesekre 5°-os specíficus vámokat, mely 1880 február 24-ig maradtak érvényben, midőn a kereskedelmi viszonyok ideiglenes szerződés útján rendeztetek.

Az osztrák-magyar monarchia és Románia között 1886-ban vámháboru tört ki. A monarchia ugyanis 1882 óta az állatbehozatal több ízben a román és orosz határokon keresztül ragályos betegségek megakadályozása végett betiltotta. Ezen intézkedések Romániában nagy elkeseredést szültek s ezen

állam az osztrák és magyar árukkal szemben rendkívül vexatorius eljárást alkalmazott. Ilyen körülmények között járt le az 1875 június 22-ikén kötött szerződés, miután mindkét állam a szerződést felmondotta. Az 1885. évben történt felmondás után a tárgyalások új szerződés kötésére a régi szerződés hatályának megszűntéig eredményre nem vezettek és Románia 1886 június 9-én rendkívül magas autonom vámtarifát léptetett életbe, mire az osztrák-magyar monarchia 30% vámpótlékkal és némely új harci vámokkal felelt, továbbá minden növény és növényrészek, sertések, juhok, kecskék és báránycsontok behozatalát, sőt átvitelét is eltiltotta. Normális állapotokat az 1893 december 21/9-iki kereskedelmi szerződés hozott létre.

Németország és *Oroszország* között 1893-ban tört ki a vámháború midőn, *Oroszország* az 1893 június 1-én kelt maximal-minimal tarifáját életbe léptette. Mindkét állam 50%-os pótlékokat rendelt el és *Oroszország* a német hajók díjait 5 kopekról 1 rubelre emelte. A vámháborút az 1894 február 14-iki kereskedelmi szerződés fejezte be.

Németország 1894-ben *Spanyolország*gal viselt vámháborút.

Franciaország és *Olaszország* között 1871 november 3-án kötött kereskedelmi szerződés idő előtt mindkét fél által 1887-ben felmondván, tárgyalások kezdettek, melyek azonban eredményre nem vezettek. A 81-iki szerződés 1888 február 1-én lejárván, az 1888 február 29-én kelt királyi decretum a francia eredetű áruk legfontosabbjaira 50%-os pótdíjat vetett ki, mire *Franciaország* hasonló intézkedésekkel felelt. A vámháborúnak *Olaszország* egyoldalú intézkedésével vetett véget, midőn az 1889 december 25-iki törvény útján a harci vámokat megszüntette. Szerződés azonban a hadviselő felek között nem jött létre.

Egy ország gazdaságára előnyös körülmény az, ha azon idegen áruk, melyek az országban elfogyasztanak vagy földolgoztatnak, közvetlenül onnan hozatnak be, a hol azok termeltetnek. Ezen esetben tetemes költség, mely az áruk ok nélküli le- és felrakodása, kerülő uton való szállításából származik, egészen elesik és azon árkülömbözet, mely a közvetítő kereskedés nyereségét

képezi, legnagyobb részt a fogyasztó javára érvényesül. A közvetlen kereskedelmi összeköttetés különösen tengerentuli államok tekintetében fontos, minthogy a kontinentális kereskedésnél a közvetlen és közvetett forgalom között oly nagy, oly szembeötlő a költségkülönbség, és annyira fejlettek a kereskedelmi viszonyok, hogy a kontinentális áruk mindenkor közvetlenül, ha nem is a termelő területről, de a termelő országból hozatnak be. Másként áll ez a tengerentuli országokra nézve. Ezen idegen világrészekkel az európai nemzetek kereskedelmi világa különböző időben ösmerkedett meg, s ez alkalmat adott arra, hogy azok, kik előbb foglaltak ott tért, akár gyarmatok alapításával és elhódításával, akár összeköttetések létesítésével és szabályozásával, azon távoli országok kereskedelmét magukhoz ragadják. Hosszu időn át a gyarmatok kényszerítették összes kivitelüket az anyaország közvetítő kezeibe tenni le s e hosszú éveken át fentartott rendszer megerősítette a kapcsolatot az anyaország és gyarmatai között. Hasonló némely tengerentuli önálló ország helyzete, annyiban, hogy azon európai államok, melyek az ágyuk szavával nyitottak kaput alattvalóiknak és áruiknak, ott oly politikai tekintéllyel bírnak, mely a kereskedelmi összeköttetésekben is kifejezésre jut. Továbbá a tengerentuli kereskedelem technikája is elősegíti bizonyos nemzeteknek bizonyos országokban való gazdasági hegemoniáját. Az európai és tengerentuli állam kereskedése exporteur cégek útján történik. E kiviteli cégek ösmertek a tengerentuli államban, hol nagy személyzetet tartanak s honnan biztos értesítések állanak rendelkezésükre; e cégek minden áruval ellátják levelezőiket, melyekre ott a fogyasztásnak szüksége van, s az idegen kereskedő nem ismer több mint egy-két céget Európában. Önként

következik tehát, hogy a kivitelre szánt árukat inkább oly nemzetbeliek fogják előnyösebben megszerezhetni, kik a kiviteli czégnek honfitársai s kikről ilyen módon az idegen kereskedők, az exporteurók útján értesülést nyerhetnek. Mindezen körülmények arra vezetnek, hogy egy-két nemzet tengerentuli birodalmak kereskedését magához ragadja és természetesen saját hajójáratait, saját dockjait, közvetítő nagykereskedő czégeit fogja főleg használni, s így némely nagy európai kikötők bizonyos nemű tengerentuli áruk gyűlhelyeivé, gőczpontjává válnak. Terjedelmes kereskedelmi összeköttetésekkel, erős hitellel és nagy kereskedelmi flottával rendelkező nemzetek annyira uralják a helyzetet némely áruk tekintetében, hogy ez áru a közelebbi és olcsóbb tengeri ut helyett, előbb azon áru fő kereskedelmi gőczpontjára szállítatik és ottani átrakodás és raktározás után küldetik csak valódi fogyasztási piaczára, olykor szárazföldi szállítás útján. Tehát a károsítás a fogyasztó nemzetre nézve négy elemből alakul: a szállítási nyereségből, mely a hazai kereskedelmi hajózásnak jutott volna, a raktározási fel- és lerakodási költségből, a szállítási költség különbözetéből, és a közvetítő kereskedelem nyereségéből.

Ezen tekintetek vezették az államokat különbözeti vámok különböző nemeinek életbeléptetésére.

Egyik alakja a különbözeti vámnak az u. n. *lobogóvám* (*surtaxe de pavillon*), melynek két különböző alakja van, bár eredményükben egyeznek, sőt olykor mindkét alak együttesen fordul elő. Az állam ugyanis bizonyos mérvben magasabb vámot vethet oly árukra, melyek idegen zászlóju hajóban jutnak a hazai kikötőbe, vagy súlyosbithatja az idegen hajózás versenyét az által, hogy idegen hajó magasabb köbözési díjat tartozik fizetni,

mint a hazai hajó. A zászlóvám tehát különösen az idegen kereskedelmi szállítás ellen irányul.

Különbözeti vám állhat fenn továbbá a *kikötő forgalom* általános *emelésére*, a midőn nem annyira a hazai hajózás, mint a hazai kikötő részesül kedvezésben, bár természetesen ezen kedvezés első sorban a hazai hajózás javára fog szolgálni, midőn némely, különösen tengerentuli származású áruk, ha tengeri uton hozatnak be, kisebb vámot fizetnek, mintha szárazföldi uton lépik át a határt. Ugy a tulajdonképeni zászlóvám, mint a különbözeti vám ezen utóbbi alakja első sorban a hajózás érdekében létesítettik.

Jegyzet. Az *osztrák-magyar vámtarifa* (1882 : XVI. t.-cz.) a tengeri forgalomnak általános kedvezményeket nyújt. A tengeren való behozatal a következőleg részesül vámengedményben:

I. Kakaobab és hüvely szárazföldi uton	24	frt	tengeren	20	frt
Kávé <i>a</i>) nyers	40	"	"	37	"
Tea	100	"	"	90	"
II. Bors, szegfűbors,					
gyömbér	24	"	"	19	"
Mindennemű fahéj	40	"	"	35	"
Csillagos anizs, szegfűszeg, szerecsendió stb.	60	"	"	45	"
Szerecsendió, héj nélkül	100	"	"	95	"
Kardamon, safrány, vanília	120	"	"	115	"

A közvetlen behozatalt szemben a közvetett behozatallal előnyben részesítő vámok a szorosabb értelemben vett különbözeti vámok (*surtaxe d'entrepôt*), melyek enyhébb díjtételeket állapítanak meg azon árukra, melyek közvetlenül a termelés országából, illetőleg százalékos

vámemeléssel sujtják azon árukat, melyek nem a termelő országból hozatnak be. Ezen vámok tehát különösen a némely nemzetek, némely piaczkok közvetítő kereskedelme ellen irányulnak. Előnyük az, hogy midőn egyrészlről a hazai hajózás és kikötőforgalmat támogatják s a fogyasztó közönség számára olcsóbb árakra törekednek, egyszersmind oda hatnak, hogy a külföldi kereskedelem az importeurök spekulatióitól lehetőleg mentesítsék. Ezen különbözeti vámok iránt a kereskedelmi szerződések rendszerint nem állapítanak meg kötelezettségeket, tekintve, hogy a magasabb vámtétel, nem az alacsonyabb, a kedvezményes, képezi a szerződési tárgyalások alapját.

Ilyen különbözeti vámok gyakran állanak fenn az anyaország és gyarmatai között, midőn nem annyira a közvetítő kereskedelem kizárása, mint inkább a szorosabb kereskedelmi kapcsolat ez intézkedés czélja.

A különbözeti vámok alakjai tehát különösen a tengerentuli kereskedelem alapítására és irányítására törekszenek.

Jegyzet. Az 1892. évi január 11-iki *francia* vámtörvényhez három árulajstrom van csatolva, melyek közül az első azon tengerentuli áruk vámjait tartalmazza, melyek valamely európai államból hozatnak be, a második a vámtételeket, melyek oly európai árukra vettetnek, melyek más mint a származási országukból kerülnek bevitelre, a harmadik a francia kolóniák és okkupált területek bevitelére vonatkozó vámokat tartalmazza. Az első és második lajstrom pótdíjakat állapít meg. A gyarmatokkal való forgalom csak akkor részesül a kedvezményes eljárásban, ha közvetlenül és francia hajókban eszközöltetik.

Külbözeti vámtarifa állhat fönn szomszédos államok javára is, midőn ez államok termelésük és fogyasztásuk kölcsönös szorosabb kapcsolatát czélozzák valamely

később kötendő vámunió előkészítéseképen. A vámszövetséget vagy vámuniót ilyen előkészítő intézkedés nélkül életbe léptetni aggályos, különösen, ha az egyesülő államok a vámvédelem különböző mértékét alkalmazták az egyesülést megelőző időben, s ha termelési feltételeik nagyon különbözők. Hogy az ilyen előkészítő különbözőzeti vámtarifa tételei harmadik államokkal kötött vagy kötendő szerződések legtöbb kedvezményi záradéka útján azokra ki ne terjedjen, helyes, ha az átmeneti időszakban az egyesülő államok nem adnak legtöbb kedvezményi jogot semmi más államnak, vagy ha ezekkel kötött vagy kötendő kereskedelmi szerződésekben határozottan kimondják, hogy az egyesülést előkészítő különbözőzeti tarifa a legtöbb kedvezményi jog alapján igénybe nem vehető.

Jegyzet. Az osztrák-magyar monarchia és a német vámegeylet között 1853 február 16-án kötött kereskedelmi szerződés a két vámterület egyesítését czélozza és 1865-ig terjedő provisoriumot teremt, mely a teljes vámuniót volt hivatva előkészíteni ugyanazon rendszer szerint, melyet a vámegeylet az idő folyamán hozzá csatlakozó államok iránt követett volt. A főbb intézkedések a következők: lehető hasonló vámok harmadik országokkal szemben, és a szerződő felek között különösen kedvezményes közvetlen forgalom. Igen jól szemlélteti W. Lotz ezen rendszert: a vámegeylet és Ausztria és Magyarország körül magas védőfal állítatik fel; a vámegeylet és a monarchia között pedig egy alacsony kerítés marad csak; némely áruk tekintetében teljes forgalmi szabadság. A szerződés 4. czikke pedig kimondja, hogy a mennyiben a szerződő felek valamelyike harmadik államokkal szemben valamely áru vámját mérsékelné, a másik szerződő félnek joga van, ha ezen áru a szerződők közötti forgalomban vámmentes, arra a vámengedménynek megfelelő vámot, ha az áru vámköteles, a vámengedménynek megfelelő vámemelést rendelni el.

Szerbia és az osztrák-magyar vámterület vámuniója tervezett a berlini kongresszus után, a melyen Szerbia teljes önállóságot nyert. A szerb szkupcsina azonban a vámuniót nem fogadta el s így 1881-ig az osztrák-magyar monarchia és Szerbia közötti forgalom csak ideiglenesen rendeztetett. Az 1881 május 6-án végre létrejött szerződés B) mellékletének III. és IV. pontja a két vámterület közötti forgalomban határforgalmi kedvezmény czimén a legfontosabb árukra rendkívüli mérsékléseket stipulál, a nélkül, hogy ezen forgalmat a határkerület megszüabása által korlátozná, minek folytán mindkét szerződő fél egész vámterülete részesül e kedvezményekben. A határforgalmi záradéknak illetéknépen való értelmezése teljesen ismeretlen s csakis a teljes vámunió előkészítésekép tckinhető. Tényleg Ausztria és Magyarország ezen okra való hivatkozással utasította el azon államokat, melyek a nekik szerződésileg biztosított legtöbb kedvezményi jog alapján követelték, hogy ezen kedvezmények reájok is kiterjesztessenek. Az 1892 augusztus 9-én kötött újabb kereskedelmi szerződés azonban ilyen nagymérvü határforgalmi kedvezményt csakis a Szerbiából Ausztriába és Magyarországba kivitt némely áruk javára ismer, míg a monarchia nem részesül hasonló előnyökben. Ezen vámok különbözeti tételeknek felelnek meg.

Az osztrák-magyar monarchia és Oroszország között legtöbb kedvezményi alapon 1894 május 18/6-án kötött, az 1894. évi XXI. t.-czikkel becikkelyezett kereskedelmi egyezmény III. czikk 3. pontja szerint azon vámkönnyítések, melyek az osztrák-magyar monarchia által Szerbiának az 1892 augusztus 9-én kötött szerződés III. czikke értelmében engedélyeztettek, 4. pontja szerint azon határozatok, melyek Oroszország részéről Ázsia szomszédos államaival és országaival való kereskedelemre vonatkozólag vannak vagy lesznek megállapítva, nem esnek a legtöbb kedvezményi egyezmény hatálya alá.

A különbözeti vám továbbá szolgálhat, valamely idegen állam kiviteli jutalom politájának ellensúlyozására. Ilyenkor a védekező állam az u. n. *kiegyenlítő vámokat* lépteti életbe. Ha ugyanis egy külföldi állam kivitelének az államkincstár terhére jutalmakat enge-

délyez, ezen jutalmazott áruk rendkívüli versenyképességgel kerülnek a külföldi piacokra, minthogy a kivivő gyárosok és kereskedők ezen árukat a praemium összegével megolcsítva küldik a külföldre. Az ilyen jutalmakban részesülő ipar teljesen megronthatja a belföldi termelés rendes menetét s az illető iparágat a belföldön tönkre teheti. Ezért némely államok azon intézkedéshez nyultak, hogy azon árukra, melyek kiviteli jutalomban részesültek, e jutalomnak megfelelő magasságu vámpótlékot vetnek, a mely az esetleges rendes vám mellett azzal egyidejűleg szedetik be.

Egy idegen államnak természetesen igen nehéz külföldi államok praemiumait helyesen itélni meg, különösen annak korlátolt, vagy burkolt formáit, s így ezen különbözeti vámok alkalmazása sok viszályra, sőt legujabban vámháborúra is okot szolgáltatott.

Jegyzet. Ezen kiegyenlítési vámok (countervailing duties) először az 1897-iki u. n. Dingley-bill által léptek föl az *észak-amerikai Egyesült-Államokban*, mely törvény szerint kiegyenlítési vámok állapítandók a praemiumok mérve és az egyes országok szerint, tekintet nélkül, hogy azok közvetlen vagy közvetett praemiumok.

Brit-Nyugat-India 1899. évi márczius 20-án életbe-léptetett retorziós vámok nevezete alatt különbözeti vámokat a praemiumokat élvező európai répaczukor ellen.

A különbözeti vámok érvényesülésére fontos körülmény, hogy oly áruk, melyek származásuknál fogva különbözeti vámenedményre nem jogosultak, ezt az áru származásának hamis bejelentése által igénybe ne vehessék. A különbözeti vámok mellett e czéla a *származási bizonyítványok* általános vagy részleges kényszere áll fenn, melynek értelmében hitelesen igazolandó az áru származása olyan országból vagy olyan területről,

melyre nézve a kedvezmény fennáll. Ha azon államok száma, melyek nem részesülnek a kedvezményben, nem nagy, s különösen ha ezen államok áruai könnyen felismerhetők, úgy a kereskedelem könnyítése érdekében el szoktak tekinteni a származás bizonyításától.

Természetes a vámháboru alkalmával, midőn a leg-súlyosabb külömbözeti vámok: a megtorló vámok alkalmaztatnak, a legszigorubban kell ügyelni az áru származására. Bár nehogy a semleges államokkal való kereskedelem is szenvedjen a vámháboru hatása alatt, rendszerint csak azon árukra vonatkozik az igazolási kényszer, melyek az ellenfél legfontosabb kereskedelmi termékei.

A származás igazolására különböző szabályok, különböző bizonyítást kívánnak. E célra eredeti számlák, szállítólevelek, hajóokmányok, kereskedelmi levelezések stb. szolgálhatnak, de a leghitelesebb és legszokásosabb igazolási mód hatósági bizonyítványok bemutatása, melyeket községi előljáróság, konzuli hivatal, vagy vámhatóság állit ki.

Jegyzet. Az osztrák-magyar monarchia és Olaszország között 1891 deczember hó 6-án kötött (1892: VI. t.-cz.) kereskedelmi és hajózási szerződés zárjegyzőkönyvébe foglalt borvám-klauzula a kedvezményes vám alkalmazását származási bizonyítványoktól teszi függővé, minthogy az 1878 deczember 27-iki szerződésre hivatkozik, melyeknek zárjegyzőkönyve III. 5. szám alatt ezen feltételt határozottan kimondja. Ezen bizonyítványokat az osztrák-magyar konzuli hivatal vagy a községi hatóság állitja ki, mely utóbbi esetben a konzuli hivatal láttamozása szükséges.

A német birodalomba való bevitelnél a spanyol legfontosabb kereskedelmi áruk származási bizonyítványokkal látandók el. Ezen intézkedés a német-spanyol vámháboru kifolyása.

Franciaországban származási bizonyítványok kívántatnak némely tengerentuli áruk, gyarmatáruk és azon áruk után,

VII. FEJEZET.

A kedvezményes vámelhánás.

A kedvezményes vámelhánás nemei, a kikészítési forgalom, activ, passiv, Drawback, aquits-à-caution, szerződési szabályozás.

Határforgalmi kedvezmény, vámmentes áruk, a kedvezmény alkalmazása, a legtöbb kedvezményi záradék kijátszása, meghatározott határkerületek.

Bizonytalan eladásra szállított áruk kedvezménye, bejegyzési eljárás, kiállítások, szerződési kölcsönösség, használati forgalom kedvezményei.

A kedvezményes vámelhánás azon kivételekben gyökerezik, melyeket azon általános szabály alól, mely szerint a vámvonalon keresztül behozott áruk eredetökre való tekintet nélkül behozatali vám alá esnek, szerződések vagy az autonom jogalkotás megállapít.

Ezen általános szabály alóli kivételek: a *határforgalmi*, a *kikészítésre* és a *bizonytalan eladásra szállított áruk* kedvezményei.

A kikészítési-forgalom kedvezménye azon intézkedés, mely szerint oly áruk, melyek valamely idegen határos államból kikészítés, kijavítás vagy feldolgozás végett hozatnak be, oly feltétel alatt, hogy a kikészített, kijavított vagy megmunkált áruk előre meghatározott

idő alatt a származási országukba vagy más országba ismét kivitetnek, vagy oly áruk, melyek valamely határos idegen országba kikészítés, kijavítás vagy megmunkálás végett kivitettek, onnan kikészítve, kijavítva vagy megmunkálva záros határidő alatt ismét behozatnak — vámmentesek. A kikészítési forgalomban levő áruk iránt az állam azok azonosságát megkövetelheti vagy csak a behozott, illetőleg kivitt mennyiségnek megfelelő kikészített mennyiség kivitelét, illetőleg azt meg nem haladó mennyiség behozatalát.

Már a fenti meghatározásból kitűnik a kikészítési forgalom kettős alakja; a kikészítési forgalom *activ*, midőn idegen áruk a hazai vámterületre kikészítés, kijavítás vagy megmunkálás végett utóbbi kiviteli kötelezettséggel behozatnak, és *passiv*, midőn valamely állam megengedi, hogy a kikészítési célból kivitt áruk megmunkálva vámmentesen jöhessenek vissza. A kedvezmény továbbá korlátolt vagy korlátlan a szerint, hogy a kikészítésre behozott áru csakis a származási országba vihető-e ki, vagy bármely más országba.

Az aktív kikészítési kedvezménynél tehát a vámmentesség az utólagos bizonyos záros határidőn belül való kivittől van függővé téve. A vámkedvezmény nyújtásának főleg két módja van. Az egyik módszer az, hogy minden áru után meg kell ugyan fizetni a beviteli vámot, melyet azonban, ha ugyanazon áru kikészített állapotban való kivitele igazoltatik, az állam visszatérít. Ez a *drawback*, mely mellett a vám időleges hitelezése is fennállhat. A másik mód, hogy az állam valamely áru vámmentes behozatalát oly feltétel alatt megengedi, hogy az bizonyos határidő alatt megint kiviendő, s a vám csak akkor válik esedékessé, ha a kivitel azon határidőn belül nem igazoltatik. A kikészítési eljárás alatt behozott

áru rendszerint csupán a kötött forgalomban van, és az állam ilyenkor megköveteli az áru azonosságának bizonyítását; némely államokban azonban meg van engedve, hogy a kikészítésre behozott áruk nyilvántartása mellett ezek a szabadforgalomba átmenjenek és csak azt kívánja meg, hogy a vámmentesen behozott áruknak megfelelő kikészített mennyiség vitessék ki: ez az u. n. *aquits-à-caution* rendszer, mely mellett oly gyárosok, kik bizonyos feldolgozott árukat visznek ki, a kivitt árumennyiségnek megfelelő nyersáru behozási engedélyt, igazolványt kapnak és ezen igazolványok másokra is átruházhatók.

Rendesen az állam saját ipara vagy fogyasztása érdekében autonom uton léptet életbe kikészítési forgalmi kedvezményeket, ezek azonban szerződések útján is keletkezhetnek, illetőleg megköthetők. Különösen szerződési szabályozásra szorul a passiv és a korlátolt forgalom. Igen fontos körülmény a passiv forgalmi kedvezménynél azon körülmény, hogy azon államban, a hova az áruk kikészítésre kivetnek, aktiv forgalmi kedvezmény áll-e fenn, minthogy az ellenkező esetben a hazai fogyasztók nemcsak a kikészítő ipar nyereségét, hanem az idegen állam vámját is meg kellene, hogy fizessék. A korlátolt kikészítési kedvezmény pedig hatástalanná válna s hazai iparnak mitsem használna, ha a kikészített árura azon állam, a melybe az kötelezőleg visszaviendő, magas beviteli vámot tenne; ilyen esetben a kikészítési kedvezmény csupán egy vámhitellé válna, minthogy a készáru végre is a hazai szabadforgalomba volna átveendő. A fontosabb kikészítési kedvezmények rendszerint korlátlanok.

A kikészítési eljárás kedvezménye, a mennyiben szerződésileg van szabályozva, mindig csak a szerződő

fél területén termelt árukra vonatkozik, az idegen származású áruk kizárásával, bárha azok a szerződő fél szabad forgalmába átmentek volna is.

Jegyzet. Az *osztrák-magyar vámtarifáról* szóló 1882. évi XVI. t.-cz. X. cikkének 2. pontja szerint „oly áruk és tárgyak, melyek kikészítés, kijavítás vagy feldolgozás végett hozatnak be a vámterületre oly feltétel alatt, hogy a kikészített, kijavított vagy megmunkált áruk és tárgyak ismétli kivitele a pénzügyi hatóság által előre meghatározott idő alatt történjék és hogy a behozott és ismét kivitt áruk azonossága biztosítható legyen“, a behozatali vámdíj alól mentesek. Jelenleg is érvényben van az 1835 július 11-én kelt vámrendszabás 222. §-a, mely szerint ezen kedvezmény csak olynemű kikészítéseket illet, melyek által a behozott áruk lényeges minőségüket és alakjokat nem változtatják meg oly mérvben, hogy újból felismerhetők ne lennének. Az osztrák-magyar vámtarifa-törvény tehát csakis aktív kikészítési forgalmat kedvezményez.

Az *osztrák-magyar monarchia* és a *német birodalom* között 1878. évi december 16-án kötött kereskedelmi szerződés (1878: XXXVI. t.-cz.) 6. cikke szerint „az áruk kikészítés céljából való a szerződő felek területei közti szomszédos forgalomnak szabályozása végett megállapítatik, hogy be- és kiviteli illetékektől mentesek: *a*) a belföldön készült azon fonalak és szövetek, melyek a munka befejezése után visszahozatnak, és pedig fonalak és szövetek mosásra, fehérítésre, festésre, kallozásra, kikészítésre, szinnyomatásra és himzésre, fonalak lánczra mérve (pépezetten is) a szövetek előállítására szükséges vetőlékkel együtt, valamint fonadékok, csipkék, paszomántok kikészítésére; *b*) a kijavítás végett kivitt és azután ismét behozott mindenféle tárgyak; *c*) másféle áruk és tárgyak, melyek kikészítés vagy kidolgozás végett a határkerületből kivetetnek és lényeges minőségük és a kereskedésben szokásos megnevezésük megváltozása nélkül ismét behozatnak. A forgalom mindazáltal mindezen esetekben attól a feltételtől tétetik függővé, hogy a kivitt és ismét behozott áruk és tárgyak azonos volta megállapítható legyen. „Fenti cikk az 1853. évi február 19-iki kereskedelmi szerződésből vétetett át az 1868-ikibe, majd az

1878-ikiba; az 1891 december 6-iki kereskedelmi és vámszerződés nem tartalmaz általános kedvezményt a kikészítési forgalom javára, csakis a határforgalomban foglal ez helyet, (lásd alább) minthogy a szerződő államok 1879 december 31-én kicserélt nyilatkozatai a tenti cikket érvényen kívül helyezték.

A kikészítési forgalomban kedvezményes vámelhánásban részesülnek az osztrák-magyar monarchia részéről az *Olaszországgal* való forgalomban: szalmafonásra, viaszfehérítésre, selyem motolálásra, selyemhulladék gerebenezésre, nyers selyem sodrásra; gabonaneműek őrlésre; különböző tárgyak fénymázozásra, stb. és kijavításra (1891 december 6-iki szerződés X. cikke); *Svájczzal* való forgalomban: újraöntésre szánt harangok és nyomdabetük; szalma, stb. (mint Olaszországgal) bőrök az osztrák területen való cserzésre; tárgyak kijavításra; szövetek himzésre (1891 december 10-iki szerződés). *Szerbiával* való forgalomban a kijavításra rendelt tárgyak (1892 augusztus 9-iki szerződés. Mindezen kikészítési műveletre nézve ugyanazok a feltételek és alakszerűségek veendő figyelembe. (Pénzügyi törvények és szabályok hivatalos összeállítása 590. §.) (Lásd *Turóczy Adolf* A magyar korona területén érvényes határvám-törvények és szabályok című művét.)

A *német birodalomban* az 1869. évi július 1-én kelt vámegetleti vámtörvény 115. §-a van érvényben, mely szerint oly tárgyak, mely megmunkálásra, kikészítésre vagy kijavításra az újból való kivitel feltétele mellett behozatnak, a beviteli illetékektől felmenthetők. Különös esetekben ugyanez történhetik azon tárgyakra nézve, melyek fentnevezett czélok valamelyikéből külföldre vitettek és kikészített állapotban visszahozatnak.

Svájczban az 1893 június 28-iki vámtörvény és az 1894 december 6-iki rendszabás aktiv, passiv és átmeneti kikészítési eljárást különböztetve meg, a szövetségi tanácsot felhatalmazza ezen forgalom kedvezményeit vámmentességekben és vámmérséklésekben engedélyezni.

Franciaországban csak aktiv kikészítési kedvezmény áll fönn és pedig két alakban. A gabona és vasnál az „aquit-à-caution” rendszer van érvényben, melynél a nyers anyag, illetve a feldolgozott félkésztermék azonosságától a vámigazgatás eltekint. Egyéb tárgyak kikészítésére nézve az „admission temporaire” enge-

délyezhető; az engedélyt, némely kivételektől eltekintve, a „comité consultatif des arts et métiers“ adja meg.

(Lásd egyéb államokra nézve Grunzel i. m.)

Egymással határos államoknak egymáshoz való kereskedelmi forgalma némely tekintetekben eltér az általános külkereskedelmi forgalom viszonyaitól. A határ egy ideális vonal, mely a gazdasági érintkezésre csak közvetve bir jelentőséggel a határhoz közellakó polgárok szemében s olykor földrajzi vagy gazdaságtörténeti okokból valamely terület a határon sokkal több és élénkebb érdekekkel bir az idegen állam területén, mint saját hazájának távolabbi részein. A vámsorompók feltétlen fentartása a határon lakó népesség minden külföldi érintkezésében, nagyon nehézkes és a lakosok életében nagy mértékben akadályozó momentum volna.

Ezen tekintetek vezettek a *határforgalmi kedvezmény* intézményéhez. A határforgalmi kedvezmény azon határozatban gyökerezik, hogy a határszéleken lakó népesség érdekeire való tekintettel az állam némely árukra autonóm jogalkotás vagy szerződés útján bizonyos kivételes előnyöket biztosít, mely ez áruk teljes vámmentességéből vagy valamely vámkedvezményből állanak. A határforgalmi kedvezmény rendszerint a külső és belső vámvonal közötti területre szorítkozik, a határszéli kerületre, de kivételesen nagyobb területre egész tartományokra is kiterjedhet.

A határszéleken az ottani illetőségű lakosok javára vámmentesek szoktak lenni: a határvonal által átszelt birtokokon az azokhoz tartozó gazdasági állatok, szerződések és termények forgalma, legeltetésre vagy munkára bejövő állatok, vagy a külföldön legeltetett állatok szaporulata és az azoktól nyert termények, sajt, vaj, gyapju és esetleg kis mennyiségű élelmiszerek, továbbá

oly gazdasági eszközök és gépek, melyek használatuk után megint kivitetnek, gabona, mely megőrölve, fa, mely megmunkálva, egyéb tárgyak, melyek javítva vagy kikészítve az apró forgalomban a határszéli területre, a határszélre visszahozatnak stb.

Általában a határszéli vámmentességi kedvezmény csakis oly árukra vonatkozik, melyek saját használatra vagy elhasználásra fordítatnak és csakis a határszéli lakosokra terjed ki. Szélesebb értelmezése a határszéli forgalomnak az, ha a kedvezmény általában azon tárgyakra vonatkozik, melyek a határszéli lakosság szükségleteinek fedezésére fordítatnak, midőn tehát ezen tárgyak tulajdonost cserélhetnek, midőn az ezekkel való hivatásszerű kereskedés meg van engedve, a határszéli kerület fogyasztásának keretében; utóbbi esetben a határszéli kedvezmény vámenedmény alakjában egyéb tárgyakra is kiterjedhet.

Kivételes esetekben, midőn két ország gazdasági területei vagy azoknak egy része mintegy gazdaságilag kiegészítik egymást, a határszéli forgalmi kedvezmény alatt messzemenő vámkedvezmény is nyújtható, a mely az egész országra vagy annak nagyobb részére vonatkozik. Ezen alak csakis oly államok kereskedelmi intézkedései között fordul elő, melyek legtöbb kedvezményi szerződéseket kötnek vagy kötöttek a külfölddel és ezen kedvezményt annak hatása alól ki akarják vonni, mert különben ilyen esetekben valamely különbözeti vámenedményhez fordulnának. Az ilyen tág értelemben felfogott határszéli forgalmi kedvezmény valójában nem is más, mint egy különbözeti vám. Alkalmazása ellen, a legtöbb kedvezményes államok fel is szólhatnak, illetőleg követelhetnék a kedvező vámtétel alkalmazását saját áruikra, ha csak a határszéli

kedvezmény nyújtásnak ezen tág értelmezése a legtöbb kedvezményi szerződésben kifejezve, s mint nem általánosítandó jogositvány kivéve nincs. Némely esetekben azonban az államok ezen kedvezmény kiterjesztésétől elállottak, mely elhatározásukat azonban nem a jogi tényálladék, hanem hasznossági momentumok vagy más politikai okok indokolták. A nemzetközi jog szempontjából alig lehet kétséges, hogy ilyen mérvben alkalmazott határszéli kedvezmény a legtöbb kedvezményi jog kijátszása, illetőleg megsértése. A határszéli forgalmi kedvezménynek ilyen nagymérvű engedélyezése valamely vámunió előkészítése céljából történhetik vagy akkor, midőn valamely vámterületből erőszakosan, politikai okokból (pl. háboru által) bizonyos terület kiszakasztott és vámkülzetté vált, a mely körülmény folytán ugy a kiszakított terület, mint azon terület, melyből kiszakított ilyen kedvezmény nélkül nagymérvű termelési vagy fogyasztási krízisnek volna kitéve.

A szerződéses határszéli kedvezmények között megkülönböztetendők azon kedvezmények, melyek a szerződő államok egyikének meghatározott kerületeiből a másik állam egész vámterületére való behozatalra, és azon kedvezmények, melyek a másíknak csak határszéli kerületére való behozatalra vonatkoznak.

Jegyzet. Az osztrák-magyar vámtarifáról szóló 1882. évi XVI. t.-cz. XI. czikke szerint a határszéleken vámmentesek: 1) a vámhatár által átszelt földbirtokok gazdasági forgalmában, az e birtokokhoz tartozó gazdasági állatok és gazdasági eszközök, valamint a vetőmag, továbbá az e birtokon nyert földmivelési és állattenyésztési termények; 2) a határokon át legeltetésre vagy munkára bejövő illetőleg visszajövő állatok, valamint a legeltetés ideje alatt nyert termények, ugymint: vaj, sajt és az időközben megsaporodott állatok is.

Az *osztrák-magyar monarchia* és *Németország* között 1891 december 6-án kötött kereskedelmi szerződés pótczikke és zárjegyzőkönyve alapján, a monarchia és *Románia* között 1894 december 21/9-én kötött kereskedelmi egyezmény pótczikke alapján ezen országokkal való határszéli forgalmi kedvezmény csakis a határszéli lakosokra terjed ki.

Az *osztrák-magyar monarchia* és *Olaszország* között 1891 december 6-án kötött (1892: VI.) X. cikkének 6. pontja pótczikke és zárjegyzőkönyve alapján kedvezmények tárgyai a lombardiai, velencei, közép-olaszországi, nápolyi, sicíliai és sardiniai borok, továbbá közönséges piemonti borok hordókban, különböző sajtok, velencei szalma-kalapok és talpbőrök, fedécserepek és cserépedények. A bor-vám, melynek autonóm vámtétele métermázsánsként 20 a. frtról 3·20 a. frtra mérsékeltetett.

Az *osztrák-magyar monarchia* és *Svájcz* között 1891 december 10-én kötött (1892: VII.) kereskedelmi szerződés pótczikke és zárjegyzőkönyve alapján kedvezmény áll fenn a Svájczból beszállított közönséges cserép-edényre, az osztrák-svájczy határon általában építő- és fűtő-anyagok.

Az *osztrák-magyar monarchia* és *Szerbia* között 1892 augusztus 9-én kötött (1893: XX. t.cz.) kereskedelmi szerződés C melléklete alapján határszéli kedvezmény czimén buza, rozs, tengeri a más államokkal megállapított vám felét, árpa és zab annak kétharmadát fizetik. Kedvezmények tárgyai továbbá az aszalt szilva és czukornélküli szilvaíz; ökör; méz; rakia és bor hordókban. Megjegyzendő azonban, hogy ezen „határszéli kedvezményeknél“ csakis a bor iránt vannak a származás kerületei megállapítva.

Ezen utóbbi három szerződés a kerületi lakosok számára továbbá ugyanazon kedvezményeket is biztosítja, mint a Német-birodalommal és Romániával kötött szerződések.

Az *osztrák-magyar monarchia* és *Oroszország* között 1894 május hó 18/6-án kötött kereskedelmi egyezményben a legtöbb kedvezményi jog hatálya alól határozottan ki vannak véve „azon kedvezmények, melyek valamely szomszéd államnak 15 klm-nél nem szélesebb határmenti öv helyi forgalmának megkönnyítése végett engedélyeztettek vagy utóbb engedélyeztetni fognak.“ (III. cikk 2. pontja.) Hasonló intézkedést tartalmaz az *Oroszország* és a *német birodalom* közötti 1894 február 10. január 29-én kelt kereskedelmi szerződés is.

A vásárok- vagy bizonytalan eladásra szállított áruk vámkedvezménye abból áll, hogy oly áruk, melyek az egyik ország területéről és szabad forgalmából a másik állam területére valamely vásáron való vagy más bizonytalan eladásra kivetettek, de azon országban a szabad forgalomba át nem mentek és utóbb eladatlanul származási helyükre visszahozatnak, ugy kivitelükkor, mint visszahozatalükkor, kedvezményes vámkezelésben, illetőleg vámmentességben részesülnek.

Azon áruk, melyek számára ezen vámkedvezmény igénybe vehető, rendszerint a kivitelt megelőzőleg a vámhatóságnál bejegyzendők, és ellenőrzés céljából a vámhatóság által megjelölhetők, vagy más eljárás szerint a visszahozott áru hazai származása okmányilag bizonyítandó.

A nemzetközi kiállításokon résztvevő tárgyakra nézve, melyeknek forgalma hasonló a vásárookra kivitt áruk forgalmához, az állam autonom uton különös vámkedvezményt állapít meg.

A vásárookra, vagy bizonytalan eladásra szállított áruk vámkedvezményét az állam autonom uton, vagy szerződés alapján állapítja meg, kapcsolatban a határforgalmi kedvezménynyel. A dolog természeténél fogva a vásárok forgalmára vonatkozó határozatok legalkalmasabban szerződések útján szabályozhatók oly módon, hogy a szerződő felek kölcsönösen ugyanazon engedményeket teszik. A vásárookra és bizonytalan eladásra szállított áruk iránt, főleg szomszédos államok szoktak szerződésben intézkedni.

Jegyzet. Az 1882. XVI. törvénycikkben becikkelyezett és az 1887. XXV. t.-cz. módosított *osztrák-magyar vámtarifa* X. 4. alatt következőleg intézkedik: „Áruk, melyek a vámterületről külföldi vásárookra és sokadalmakra, vagy bizonytalan eladásra

kivitetnek és eladatlanul ismét visszahozatnak (vámmentesek). Oly áruk, melyek az előjegyzési eljárás igénybe vétele nélkül eladás végett külföldre küldettek és előre nem látott akadályok miatt eladatlanul visszaérkeznek, a nélkül, hogy külföldön szabad forgalomba kerültek volna, a visszahozatalkor az illetékes pénzügyi hatóság különös engedélye folytán a behozatali vámdíj fizetése alól felmenthetők. Ha azonban a gyárjegyekből, jelekből és effélékből, vagy ilyenek hiányában az áru külsejéből minden kételyt kizáró módon kitűnik az, hogy a külföldről visszajövő áru az osztrák-magyar vámterületen előállított czikk és ha a kivitt és behozott áru azonossága okmányilag igazoltatik, a vámmentes visszahozatal az esetben is megengedhető, ha az áru külföldön, a szabad forgalomba került is. Belföldi kiállításokra, ... az ismétli kivitel feltétele mellett, ideiglenesen a vámmentes behozatal szintén engedélyezhető.“ Az előjegyzési eljárás igénybevétele nélkül, eladás céljából külföldre szállított, de eladatlanul visszaszállított áruk vámmentességét 1000 korona vámdíj erejéig Budapesten a fővámigazgató, vidéken a pénzügyigazgatóságok, ezt meghaladó összegben, valamint kiállítási tárgyak iránt a pénzügyminiszter engedélyezi.

A vásárookra és bizonytalan eladásra szállított áruk kedvezmény mellett, attól némileg eltérő forgalmu tárgyak is szoktak kedvezményben részesülni; ezen tárgyak egyik országból a másikba használatra vitetnek át. Azon esetben, ha visszaszállításuk bizonyos határidőn belül kétséget kizárólag bizonyítható, némely állam ezeket vámmentességben részesítheti. Ezen vámmentesség jegyes hordókra, zsákokra, tudományos kísérleti eszközökre stb. vonatkozhatnak. Az ezen czímen nyújtott kedvezmény a *használati forgalom kedvezményei* alatt foglalhatók össze.

A használati forgalomnak nyújtott vámmentesség autonóm vagy szerződési intézkedésen alapulhat, rendszerint a határforgalmi vagy a vásári kedvezménnyel egy czim alá van foglalva.

Jegyzet. Az 1882. XVI. t.-cikkben becikkelyezett osztrák-magyar vámtarifa X. czikke, a használati forgalom iránt következőt tartalmazza: „ . . . közintézetek számára, kísérleti célokra vagy a kimutatott közérdekben ideiglenes használatra behozott tárgyak részére, az ismét kivitel felvétele mellett, ideiglenesen a vámmentes behozatal . . . engedélyezhető.“ Az engedélyt a pénzügyminiszter adja meg. Az 1882. XVI. t.-cikket módosító 1887. XXV. t.-cikkbe iktatott tarifa a használati forgalom javára elrendeli, hogy használatban volt jegyes zsákok szürke csomagoló vászonból, vagy jutából, melyek gabonával való megtöltés végett hozatnak be és két hó lefolyása alatt megtöltve, ismét kivitetnek a rendeleti uton megállapítandó föltételek és ellenőrzés mellett, vámmentesek.

Az *osztrák-magyar monarchia és Olaszország* között 1891 december hó 1-én kötött, az 1892 : VI. t.-cikkkel becikkelyezett kereskedelmi és hajózási szerződés X. cikkének első és második pontja intézkedik a vásári és használati forgalomról. Vámmentesek azon áruk (a fogyasztási tárgyak kivételével), melyek szabad forgalomban az egyik fél területéről a másik szerződő fél területének vásáraitra vagy sokadalmaira vitetnek, hogy ott közraktárakban vagy vámraktárakban lerakassanak, ha mindezen tárgyak el nem adatván, előre meghatározott idő alatt visszavitetnek azon országba, melyből kikerültek; használatban volt mindennemű üres jegyes zsákok és üres jegyes hordók, melyek a másik szerződő fél területeiről behozatnak, hogy megtöltve visszavittessenek, vagy a melyek visszahozatnak, miután előbb megtöltött állapotban kivitettek volt; az egyik területről a másikra hajtott marhák. Ezen szerződésben a határforgalmi kedvezmény és a vásári, valamint használati forgalmi kedvezmény egy cikkbe van foglalva.

Az *osztrák-magyar monarchia és Németország* között 1891 december hó 6-án kötött, 1892 : III. t.-cikkkel becikkelyezett kereskedelmi és vámszerződés hasonló intézkedést tartalmaz 5-ik cikkében, a jegyes zsákok és hordók forgalmára vonatkozó határozat kivételével; a vásárra és bizonytalan eladásra szállított áruk forgalma iránti határozat itt el van különítve a határforgalmi kedvezménytől, mely a C mellékletben van kitéve.

Az *osztrák-magyar monarchia és Svájc* között 1891 december hó 10-én kötött, az 1892 : VII. t.-cikkkel becikke-

lyezett kereskedelmi szerződés 4-ik cikke szóról-szóra egyezik az olasz kereskedelmi szerződés 10-ik cikkével, azon különbséggel azonban, hogy a jegyes zsákok és hordók visszaszállításának határideje hat hónapban van megállapítva.

Az *osztrák-magyar monarchia* és *Szerbia* között 1892 augusztus 9-én kötött, az 1893:XX. t.-cikkkel becikkelyezett kereskedelmi szerződés IX. cikke az olasz kereskedelmi szerződés 10. cikkével egyező határozatot tartalmaz.

VIII. FEJEZET.

A belföldi adórendszer és a kiviteli kereskedelem.

Az adó- és vám hatása a kivitelre, adó- és vám visszatérítése, visszám, drawback, acquit-à-caution, a megtérítések technikai nehézségei ;

Kiviteli jutalom, beviteli praemium, kiviteli praemium fogalma, nyílt, közvetlen praemium, burkolt, közvetett praemium, korlátolt, korlátlan praemiumok ;

A kiviteli jutalmak eltörlése ;

Az államok mindenkor különös súlyt fektettek az ipari áruk és termények kivitelére. Bár a merkantilista iskola azon hiedelme, hogy az ipari kivitel a nemzeti vagyon gyarapításának legfontosabb tényezője, rég meg van döntve, minthogy általában semminemű kivitel nem állhat fönn annak megfelelő behozatal nélkül, a külkereskedelmi politika egyik fontos feladata a hazai ipar külföldi versenyképességét ápolni és gyarapítani, annak fogyasztó területeket szerezni és a többi államok versenyével szemben kellő támaszt nyújtani.

Azon iparágak, melyek oly nyersárukat dolgoznak fel, melyek egészben vagy részben külföldről hozatnak be és vámkötelesek, vagy melyeknek termelése valamely belföldi fogyasztási adónak tárgya, a külföldi hasonló

oly iparokkal szemben, melyek adó- és vámmentes nyersárukból termelnek, a külföldi piacon hátrányban vannak. Ezen, az állam pénzügyi rendszeréből származó hátrány, oly módon egyenlíthető ki, hogy az állam a belföldön termelt és kivitelre kerülő áruk után a fogyasztási adót, illetőleg a felhasznált nyersáruk vámját a termelőnek megtéríti. A kivitelre kerülő áru ily módon adó-, illetőleg vámmegtérítésben részesül.

A vámrestitúciónak különböző alakjai vannak, melyek közül a főbbek a Drawback és *aquit-à-caution* rendszer.*

A *visszavám* (*drawback*) az egyszerű vámmegtérítés. A kivivő gyáros vagy kereskedő igazolja, hogy a kivitelre kerülő áru nyersanyaga után mennyi vámot fizetett és az állam ezen vámösszeget megtéríti. A drawback alkalmazása tetemes nehézségekbe ütközik, minthogy igen nehéz megállapítani, hogy valamely áru készítésére mennyi nyersanyag használtatott fel, miből nagy bizonytalanság származik a megtérítendő összeg iránt.

Az *aquit-à-caution* egy hivatalos bizonyítvány, melyben meg van mondva, hogy bizonyos mennyiségű ipari termék kivitett, mely a bizonyítvány tulajdonosát feljogosítja az ezen ipari termék mennyiségének megfelelő nyersáruat vámmentesen hozni be. A vámmegtérítések mindkét alakjánál a behozatal és a kivitel közötti maximális időtartam meg van állapítva.

A vámmegtérítési eljárás és a kikészítésre a kötött forgalomra való kedvezményes eljárás lényegében ugyanaz, gazdaság-politikai célzatuk pedig teljesen megegyező és a vámkezelésben hasonló alakokkal találkozunk mindkettőnél. A különbség közöttük egyrészt a vámellenőrzésben áll, különösen pedig abban, hogy míg az

* Franciaországban a vámrestitútiót Colbert miniszter 1864-ben hozta be.

egyszerű vámmegettítés az áruk minden teljesített vámterhektől való mentesítésére irányul, a kikészítési kedvezmény a felhasznált anyagok azonossága mellett, a vámteljesítést teljesen mellőzni törekszik, illetőleg azt elhalasztja.

Jegyzet. Vámmegettítések hazánkban nem állanak fenn.

Franciaországban az aquit-à-caution rendszer van alkalmazásban, különösen gyapot-fonalok és szövetek, nyers vas és vasáruk tekintetében; a vámmegettítések mintegy 50—60 millió frankot tesznek ki.

Németország csak a cacao-vámost téríti meg azon termékek kivitelénél, melyek készítéséhez a szabadforgalomba átment cacao használtatott fel.

Az amerikai *Egyesült-Államokban* általában minden árukra nézve vámmegettítésnek van helye.

Az adómegettítés, valamint a vámmegettítés abból indul ki, hogy azon fogyasztási adó, melynek teljesítésére valamely iparág kötelezve van, ép úgy, mint a vám, melyet az a határon fizet, nem az adónak, illetve vámnak lefizetésére közvetlenül kötelezett iparág terhelésére, hanem ezen ipar által előállított áruk fogyasztóinak megadóztatására szolgál. Ha már most a közvetett adónak alávetett ipari termékek nem fogyaszthatnak el az országban, a fogyasztási adó létjogosultsága megszűnik, minthogy a törvényhozó célja nem az, hogy valamely iparág termelési viszonyait megnehezítse, hanem az, hogy a fogyasztó alattvalót megadóztassa. Így tehát magától előáll az állam abbéli kötelessége, hogy a fogyasztási adót megettítse. Azon ellenvetés, hogy valamint az ipar a fogyasztási adót a belföldi fogyasztókra hárítja, úgy a külföldi fogyasztókra is háríthatja és így még külföldi állambeliek is a hazai adózásba vonhatók, meg nem állhat, minthogy ezen eset csak akkor állana

be, ha a megadóztatott termékek azon államnak mintegy monopoliumát képeznék, máshol sehol sem volnának előállíthatók, vagy ha minden állam ugyanazon magasságu adót alkalmazná ezen ipari termékekre. Az első eset, a jelenlegi magas technikai fejlettség mellett elő nem fordulhat, főleg azon áruknál, melyek rendszerint fogyasztási adónak tárgyai, a második pedig aligha elérhető, az állami szükségletek és pénzügyi helyzetek különbözőségénél fogva.

A gyártási közvetett adók azonban rendszerint a gyártás valamely időpontjában szedetnek be, a nyersanyag szerint, vagy a gyártás módja szerint, ritkábban a kész gyártmányok után. Az előbbi két mód szerinti adózás nem a valósággal termelt termékmennyiség, hanem a valószínű termékeredmény szerint igazodik, s igen nehéz megállapítani, hogy az adóvisszatérítésre kerülő áru, mennyi adónak lett alávetve. A gyárosok ugyanis arra törekszenek, hogy a megadóztatott valószínű termékeredménynél nagyobb valószínű eredményt érjenek el, minek folytán a valósággal fizetett adó a termék egyes hányadain kisebbé válik. Az áruk azonban a kivitelkor úgy részesülnek adóvisszatérítésben, mintha a valószínű és a valószínű terményeredmény azonosak volnának, azaz a kivitelre kerülő áru minden pl. métermázsája nagyobb adóvisszatérítésben részesül, mint a mennyi utána valóban teljesített. Ez által egy *kiviteli jutalom*, *praemium* áll elő. Ilyen kiviteli kedvezmény a nyers árukra vonatkozó tarifák, vasuti szállítási díjak és u. n. *refactiák*, különböző czimek alatt nyújtott subventiók, adótörlések, az adók általánosítása, megváltásából, továbbá a védvámok aránytalanságából is származhatnak.

A állam kiviteli kereskedelme érdekében bizonyos áruk kivitelét jutalomban is részesíti. Különösen a mer-

kantilista korszakban számos kiviteli jutalmak adtak, melyek karöltve a nyers áruk kivitelének tilalmazásával vagy megvámolásával, a hazai ipar felvirágzását voltak hivatottak szolgálni; jutalmakban részesültek továbbá a hajózás és bizonyos halászatok. A merkantilista fegyvertárnak ezen egykor nagy szerepet vitt eszköze, ma általában csak a cukoripar javára van használatban, csak elvétve találkozunk más kiviteli jutalmakkal. Némelykor a kolóniákkal való kereskedelem fejlesztése érdekében praemiumok adtak a vámbelföldre való bevétel javára. Ezen beviteli praemiumok teljesen megszűntek.

Jegyzet. Angliában az első kiviteli praemiumok III. Edward uralkodása alatt alapítottak. Erzsébet királyné a heringhalászatnak és a cethalvadászatnak számos jutalmat adott. A XVII. század végén a földbirtokos lordok a gabonakivitel javára szereztek praemiumot.

Franziaországban ma is van praemium bizonyos halászati termékek kivitelére.

„*Praemiumok* alatt értendők mindazon kedvezmények, a melyek a gyárosoknak az illető államok pénzügyi törvényhozása által nyujtatnak s melyek közvetlen vagy közvetve az államkincstár által viseltetnek.“*

A kiviteli jutalmak általában a kiviteli ipar támogatására szolgálnak. A fentebb mondottakból is már következik, hogy az egyes államok különböző közvetett adórendszerük, pénzügyi kormányok az adó kivetésének és beszedésének módja, az iparosok szakértelme stb. a kiviteli jutalmak különféle alakjait teremtette meg.

Megkülönböztetünk nyílt, azaz közvetlen praemiumokat és burkolt közvetett praemiumokat.

* Az 1898. évi brüsszeli conferentia meghatározása.

A *nyílt praemiumok* azok, a melyek az állam által köztudomásra hozva, vámigazgatásilag megállapított mérvben és mérték szerint a kivitelre kerülő áru pl. métermázsája után fizettetnek. A nyílt praemium pedig :

1. *korlátolt*, ha az egy évadban fizethető praemiumok bizonyos előre meghatározott összeget meg nem haladhatnak, a midőn az esetleges többletet az illető gyárosok valamely megállapított kulcs szerint visszatéríteni tartoznak,

2. *korlátlan*, ha a kivitelre kerülő áru bizonyos mennyisége minden fentartás és korlátozás nélkül, egy előre megállapított praemiumban részesül.

A burkolt jutalom az adórendszer célzatos tökéletlenségében áll, a mely szerint a gyáros által termelt áruk egy része adózatlan marad vagy kisebb adót fizet, vagy mely a belföldi árat oly módon emeli fel, hogy az a kiviteli kereskedelmet könnyíti; a gyáros a fogyasztótól, illetőleg az államtól a legmagasabb adóösszeget kapja vissza, mi által egy kiviteli jutalom áll elő.

Jegyzet. Az osztrák-magyar monarchiában a czukorfogyasztási adót az 1849. évi november hó 19-éről kelt pénzügyminiszteri rendelet lépteti életbe. Az első czukoradó-megtérítést az 1860. évi január 9-én kelt pénzügyminiszteri rendelet állapítja meg, nyers czukor után vámmázsánként 3 frt 50 krban, finomított czukor után 4 frt 30 krban. E vám- és adómegtérítés utalványok alakjában történt, melyeket a gyárosok vám és adó fizetésére is használhattak. Ezen adóvisszatérítések azonban kisebbek voltak, mint a valósággal fizetett adó. Az első rejtett praemiumok az 1864. évi december 28-iki törvény útján keletkeztek, mely a vám- és adóvisszatérítést nyers czukor után vámmázsánként 5 frt 30 kr-ra, finomított czukor után 6 frt 51 kr-ra emeli fel. Az első magyar czukoradótörvény az 1878. évi XXIII. t.-czikk a kiviteli bonificatiót nyers czukorért 9 frt 10 kr-ral, finomítottért 11 frt 18 kr-ral tartja fönn. Az 1888. évi XIII. t.-czikk megszünteti az

előbbeni rendszer rejtett praemiumait, a kivitelre termelt cukrot az adótól mentesíti és métermázsánként és a polarizáció száza lékos emelkedése szerint 1 frt 50 kr., 1 frt 60 kr. és 2 frt 30 kr. nyílt jutalmakat biztosít és egyszersmind a praemiumok összegét öt millió forintban kontingentálja. Az 1896. évi XIX. t.-cz. ezen összeget kilencz millió forintra emeli évenként.

Az 1899—1900. évi idényben következő praemiumok engedélyeztettek:

Ausztria-Magyarország: nyílt praemium.

Nyers cukorért	legalább 90 ⁰ / ₀	polarizációval . . .	kor. 3.20
Fogyasztási cukorért	„ 99 ³ / ₀	„ . . .	4.60

Németország: nyílt praemium.

Nyers cukorért	legalább 90 ⁰ / ₀	polarizációval . . .	márka 2.50
„	„ 98 ⁰ / ₀	„ . . .	3.—
Finomított cukorért	„ 99 ⁵ / ₀	„ . . .	3.55

Franciaországban nyílt és burkolt praemiumok vannak.

Nyíltak: nyers cukorért	legalább 65 ⁰ / ₀	polarizációval	frank 3.50
kristály cukorért	„ 98 ⁰ / ₀	„	4.—
finomított cukorért	„ 00 ⁰ / ₀	„	4.50

A burkolt adó- és üledék-praemium 10 frank 36 c.-ot tesz ki.

Oroszország nyílt praemiumot nem fizet. A belföldi eladásra szánt termelés kontingentálva van, a tultermelés kiviendő s belföldön csak akkor adható el, ha a kétszeres adót fizeti. Ez által a belföldi ár mesterségesen felemeltetik. Az átlagos burkolt praemium métermázsánként 0.95 rubelt tesz. A praemium biztosítására szolgál a cukorvám, mely az adónak $3\frac{1}{2}$ -szerese.

Belgium: burkolt praemium, mely mmázsánként 4 fr. 78 c.

Németalföld: nyílt praemium.

Nyers cukor . . . . . 2 frt 50 kr.

Finomított cukorért pótlék . . . — „ 34 „

(*Wiener Moszkó*: A magyar cukoripar fejlődése II. 665. és 666. l.)

Minthogy a kiviteli jutalmak a külkereskedelmi versenyt nagy mértékben befolyásolják s annak körülményeit részben megváltoztathatják, az államok keres-

kedelmi szerződéseikben olykor a praemiumok megengedhetősége iránt egyezkednek. Ezen szerződések rendszerint kimondják, hogy praemiumok nem fognak a szerződés tartama alatt engedélyeztetni.

A kiviteli jutalmak eltörlése céljából számos nemzetközi tanácskozmányok is tartottak, melyek azonban a praemium-kérdés bonyolultságánál fogva eddig még praktikus eredményre nem vezettek.

Jegyzet. Az osztrák-magyar monarchia és a Zollverein között 1865. évi április hó 15-én kötött kereskedelmi szerződés V-ik cikkének 2-ik bekezdése a kiviteli jutalmak engedélyezését mindkét részre betiltja. Hasonló intézkedést tartalmaz az 1867. évi április 23-án az osztrák-magyar monarchia és Olaszország között kötött kereskedelmi és hajózási szerződés XX. cikke.

Az első kísérlet a czukor-praemiumok nemzetközi rendezésére az 1864 márczius 24 és április 16-án Párisban tartott nemzetközi czukor-kongresszus, melynek folytatásán Franciaország, Anglia, Belgium és Hollandia meghatalmazottai 1864 nov. 8-án a czukor-szövetségre vonatkozó conventiót aláírták. Ez egyezmény érvénye tíz évre szólt, célja az adó és annak visszatérítésének egyenlővé tétele, a jutalmak megszüntetése, egyenlő típusok megszabása volt. Ez után még számos értekezlet tartottak, melyek azonban eredményhez nem vezettek. Végre az 1898-ban Brüsszelben tartott nemzetközi konferencia a praemiumok eltörlésének ügyét előbbre vitte, s az ennek folytatásakép tekintendő második brüsszeli konferencia 1902-ben a praemiumok fokozatos eltörlését határozta el.

IX. FEJEZET.

Az idegenek jogállása és az idegen áruk belföldi adózása.

Az idegenek jogállása általában, autonom törvények és szerződések, szerződési kikötők és területek, az idegenek iparjoga, fentartott foglalkozások.

Közkereseti és részvénytársaságok jogállása, külföldi kereskedelmi utazók, iparigazolvány, az utazók megadóztatása, áru-minták és mustrák.

Szabadalmazási ügy, mustrák és minták nemzetközi oltalma.

Az idegen áruk belföldi adózása, fogyasztási adók, octroi, beszedési módjuk, szerződési szabályozás.

A nemzetek kereskedelmi érintkezéseiben az idegenek jogállására vonatkozó szabályok fontos helyet foglalnak el. „A jogról és államról keletkezett újabb nézetek, melyek kiindulás pontjukat az egyénben és annak szabadságában ismerték fel, kapcsolatban az állampolgárság fogalmának jogi kiképzésével“* az idegenek és az állam közötti jogviszony kedvezőbb és jogászilag megfelelőbb alakulásához vezettek. Az idegenek iránti jogszabályok azok ideiglenes tartózkodására és megtelepülésére, iparyakorlására és vagyonszerzé-

* *Csarada János. A tételes nemzetközi jog rendszere.*

sére, a jogkeresésre és jogvédelemre, személyük és vagyonuk biztonságára vonatkoznak. A modern államok rendszerint saját törvényhozásukban következő jogokat biztosítják az idegen állampolgároknak :

1. az idegen alattvalóknak szabadságában áll, bizonyos rendészeti korlátozások mellett az állam területén utazni, tartózkodni és letelepülni. A személy és vagyonbiztonság az idegenekre is kiterjed ;

2. az idegen alattvalók, némely kivételekkel, mindennemű iparral vagy kereskedéssel foglalkozhatnak, ingó és ingatlan vagyont szerezhetnek vagy örökölhetnek és azzal szabadon rendelkezhetnek ;

3. a bíróságokkal jogaik keresése és védelme végett közlekedhetnek, ügyvédek meg hatalmazottakat alkalmazhatnak és általában az igazságszolgáltatás tekintetében mindazon jogokat élvezik, mint a hazai állampolgárok.

4. sem nagyobb, sem más terhek, adók és illetékek fizetésére nem köteleztethetnek, mint a hazai alattvalók.

Ezen jogszabályok rendszerint már a hazai jogrendbe vannak foglalva ; némely, különösen tengerentúli országokkal kötött, szerződések azok egyikét-másikát, ritkábban az egész jogi helyzetet felölelő rendelkezéseket, tartalmazzák. Olykor a vallás- és lelkiismereti szabadság is ki van mondva. A telepedési jog, oly államok alattvalóira nézve, melyekkel szerződés ez irányban nem áll fenn, hatósági engedélytől van függővé téve. Az engedély elnyerésére nézve speciális szabályok állanak fenn, melyek azt bizonyos erkölcsi és vagyoni körülményektől teszik függővé. A települési szabadság elve nem zárja ki az államnak azon jogát, mely szerint a letelepedés feltételeit és korlátozásait maga állapítja meg. Oly államokkal szemben, melyekkel ez iránt szerződés nem áll fenn, különösen a nem-

zetközi érdekközösség körén kívül álló államok alattvalóival szemben, az állam teljes szabadsággal intézkedik azok bebocsátása, vagy kitiltása iránt, illetőleg ezen kitiltás iránt speciális egyezmények köthetők. Az idegenek jogi korlátozásai közé tartoznak némely tengerentuli államokban fennálló azon szabályok és szerződések, melyek az idegenek forgalmát, iparüzési és birtokszerzési jogát bizonyos u. n. szerződési kikötőkre vagy területekre szorítják. A szerződések továbbá megkülönböztetik az idegen állampolgároknak a honpolgárokkal való magánjogi egyenjogusítását, a legtöbb kedvezményt élvező nemzetek irányában követett elbárástól.

Jegyzet. Részletesen intézkedik az idegenek jogállása iránt az 1897. évi december 5-én Ausztria és Magyarország Japánnal kötött, az 1898. XXXII. t.-cikkkel becikkelyezett kereskedelmi szerződés. „(I. cikk). Mindegyik szerződő fél alattvalóinak teljes szabadságában állandó, hogy a másik fél területeinek bármily helyét felkeressék, ezen területeken bárhol utazzanak vagy tartózkodjanak, ott személyükre és tulajdonukra nézve teljes és korlátlan oltalmat fognak élvezni. Jogaik keresése és védelme végett a bíróságokkal szabadon és akadálytalanul fognak közlekedhetni; szabadságukban lesz ép úgy, mint a saját nemzetbelieknek jogaiknak ezen bíróságok előtt való keresésére és védelmére ügyészeket, ügyvédeket és meghatalmazottakat választani és alkalmazni. Az igazságszolgáltatásra vonatkozó egyéb ügyekben mindazon jogokat és kiváltságokat fogják élvezni, mint a saját nemzetbeliek. Mindegyik szerződő fél alattvalói mindabban, a mi a letelepedés, utazás és bármily javak és ingóságok birtoklásának jogát, valamint azon jogot illeti, hogy az általuk törvényesen megszerezhető mindennemű javak felett bármily módon rendelkezzenek és azokat hagyomány vagy végrendelet útján vagy más módon halál esetére átruházhassák, a másik fél területein ugyanazon kiváltságokat, mentességeket és jogokat fogják élvezni, mint a saját nemzetbeliek, vagy a legnagyobb kedvezésben része-

sülő nemzet alattvalói a nélkül, hogy más vagy magasabb adók vagy illetékek fizetésére kötelezhetőek volnának. Mindegyik magas szerződő fél alattvalói a másik fél területein teljes lelkiismeret-szabadságot fognak élvezni és az ország törvényeihez, rendeleteihez és szabályzataihoz alkalmazkodva vallásos szertartásaik magán, vagy nyilvános gyakorlásában korlátozva nem lesznek, joguk lesz továbbá illető honfitársaikat az e czélra létesített és fentartott megfelelő és alkalmas helyeken saját vallásuk szertartásai szerint eltemetni. Semmi szín alatt sem lesznek kötelezhetőek más vagy nagyobb terhek viselésére, vagy illetékek fizetésére, mint a melyek viselése, illetve fizetése a saját nemzetbeliektől vagy a legnagyobb kedvezményben részesülő nemzet alattvalóitól követeltetik vagy jövőben követeltetni fog. (III. cikk).

A m. szerződő felek területei között a kereskedés és a hajózás kölcsönösen teljesen szabad lesz. Mindegyik magas szerződő fél területeinek bármely helyén minden terménynyel, gyártmánynyal és oly áruval, melynek forgalomba hozatala meg van engedve, úgy személyesen mint ügynökeik útján, egyedül vagy akár idegenekkel, akár belföldiekkel társulva nagy- és kiskereskedést üzhetnek, ott házakat és üzlethelyiségeket, gyárakat, raktárakat birhatnak, bérelhetnek és elfoglalhatnak, földeket bérelhetnek a végből, hogy ott letelepedjenek vagy ipart, vagy kereskedést üzzenek, a mennyiben mindezek tekintetében ép úgy alkalmazkodnak az ország törvényeihez, vám- és rendőri szabályaihoz, mint a saját nemzetbeliek. Szabadságukban fog állani, hogy hajóikkal és ezek rakományával az illető területek minden kikötőjébe és folyójába betérjenek, melyek a külföldi kereskedelem részére meg vannak vagy meg lesznek nyitva és a kereskedelem, ipar és hajózás tekintetében ugyanazon elbánásban fognak részesülni, mint a saját nemzetbeliek vagy a legtöbb kedvezményben részesülő nemzet alattvalói a nélkül, hogy a kormány, köztisztviselők, magánosok vagy bármely testületek vagy intézetek nevében, vagy azok javára beszedett más vagy magasabb akármily természetű vagy elnevezésű adó illeték vagy vámdíj fizetésére kötelesek volnának, mint a melyek a saját nemzetbeliekre vagy a legnagyobb kedvezésben részesülő nemzet alattvalóira kirovatnak, a mennyiben mindezek tekintetében az illető országok törvényeihez, rendeleteihez és szabályzataihoz alkalmazkodnak.

A szerződési kikötők iránt rendelkezik az osztrák-magyar monarchia és Korea között 1892 június 23-án kötött barátsági kereskedelmi és hajózási szerződés IV-ik cikke, mely szerint az osztrák és magyar kereskedelem számára a következő helyek nyitvatnak meg: *a)* Chemulpo (Jechtau), Wönsan (Geusan) és Pusan (Fusan) kikötők; *b)* Hanyang (Seoul) és Jaughwachin városok vagy ez utóbbi helyett annak közelében levő bármely város. Az osztrák vagy magyar alattvalók jogosítva lesznek e helyeken földbirtokot, házakat vásárolni, házakat, raktárakat stb. építeni, községi köteléket alkotni. E jog a település körül 10 h.-i körületre, a szabad járás-keles 100 h.-i körületre terjed.

Hasonló rendelkezéseket tartalmaznak a *Kínával* kötött és régebbi *japáni* szerződések.

Az 1880-iki pekingi szerződés, mely *Kína* és az *Egyesült Államok* között kötöttetett, felhatalmazza az utóbbit, hogy a kínai munkások bevándorlását és területein való tartózkodását korlátozhassa vagy felfüggeszthesse. Ennek alapján az 1882-iki amerikai törvény a kínai munkások bevándorlását 10 évre eltiltotta. Ezen tilalom 1894-ben újabb tíz évre meghosszabbítottat.

A polgári perekre nézve az 1896-iki november 14-én aláírt *hágai egyezmény*, mely az 1899. évi XIII. t.-cikkkel czikkelyeztetett be az idegen jogkeresése és védelme iránt egyenlősítő határozatokat hozott. Ez egyezményt Belgium, Hollandia, Francia-, Olasz-, Spanyolország, Luxemburg, Portugál és Svájc irták alá. Később járultak hozzá Ausztria és Magyarország (1897. nov. 9-én) és a Németbirodalom.

Az idegenek iparjoga, mely a letelepülési szabadság folyománya, nem szoritkozik az áruk átalakításával, feldolgozásával foglalkozó üzletágakra, hanem kiterjed az áruk forgalomba vitele, forgalmi közvetítésére és szállítására, az áruk iparvédjegyei és szabadalmaira, s általában a kereskedelmi és üzleti vállalatok egész terére. Az idegenek iparjoga, a kereskedelemre főfontosságú tényező, míg az idegenek egyéb jogai a nemzetközi kereskedelemre és kereskedelmi érintkezésekre csak származékos jelentőséggel bir.

Az idegenek úgy a kereskedelmi szerződések, mint az általuk korlátolt nemzeti törvényhozás szerint, rendszeren minden iparágat üzhetnek, kivéve némely ipar-nemeket és foglalkozásokat, melyek államrendészeti szempontból az alattvaló honpolgároknak vannak fen-tartva; ilyenek a gyógyszerészet, a kereskedelmi és kivándorlási ügynökség, a házalás, valamint a tengeri hajók szerzése és a hazai lobogó alatti használata. Kereskedelmi szerződésekben határozottan ki van téve, hogy az idegenek kivételes díjak és illetékek fizetésére nem lesznek kötelezhetők, valamint, hogy azon keres- kedők és iparüzők, kik ki tudják mutatni, hogy azon államban, a melyben laknak, üzletük után az adót fizetik, ha maguk vagy utazóik által a másik fél terü- letén megrendeléseket keresnek, ezért semminemű adók vagy illetékek fizetésére nem kötelezhetők. Az idegen alattvalók továbbá mentesek a szerződések értelmében mindazon személyi terhek és szolgáltatások alól, melyek nem a vagyoni körülmények utáni, hanem személyi terhek és szolgáltatások.

Mindezen szabályok csak annyiban terjednek ki a közkereseti és részvénytársaságokra, a mennyiben az azokban különösen ki van fejezve. Ezen társaságok iránt a kereskedelmi szerződések, valamint az autonom törvények rendszerint külön rendelkezéseket tartalmaznak. A közkereseti és részvénytársaságok tekintetében meg- különböztetendő azok *elismertése*, a *szabad iparüzéstől*. Az elismertetés jogi következménye, hogy az illető állam az idegen társulatot jogi személynek tekinti, melynek az ebből folyó jogkeresés és oltalomra való jogát elismeri. Az elismerésből azonban nem következik az, hogy a társulat üzletet folytathat az állam területén; az üzleti szabadság külön engedélyhez, képviseltetéshez

van kötve, melyre nézve specialis szabályok állanak fenn. Az üzleti szabadság elnyerésére az illető társulat alapszabályaiban, szervezetében és üzemében a honi törvényekhez kell, hogy alkalmazkodjék. A biztosító társulatok iránt gyakran külön rendelkezésekkel találkozunk. A közkereseti és részvénytársaságok iránti egyezmények kölcsönös jogokat és köteleességeket állapítanak meg a szerződő államokra nézve.

A szállítási üzlet is olykor külön megegyezés és szabályozás tárgya.

Jegyzet. Az 1882. évi XXII. t.-cikkbe foglalt községi törvény a lakási és letelepedési jog tekintetéből lényegesen különböztet az állampolgárok és a külföldiek között. Lakási engedély minden oly külföldinek megadandó, ki erkölcsileg nem esik kifogás alá. Telepedési engedélyt külföldi két évi állandó lakás és erkölcsi bizonyítvány alapján nyerhet általában azon feltételek alatt, melyek a honpolgárokra fennállanak. A határokon való átkelést és az *utlevél-ügyet* belügyminiszteri rendeletek szabályozzák (1875/59627. és 1893/73723., 1896/93291. stb.). Az *ipar-ügyet* az 1884. évi XVII. t.-cz. szabályozza, mely szerint azon iparágakat, melyre e törvény vonatkozik, a megállapított korlátok megtartásával minden nagykoru külföldi szabadon és önállóan üzheti. A *házalást* a hatályban tartott 1852 szeptember 4-iki patens szabályozza, melynek rendelkezéseit későbbi miniszteri rendeletek módosítják; ezen szabályok értelmében házaló csak magyar honos lehet. A *kivándorlási ügynökségről* az 1881. évi XXXVIII. t.-cz. intézkedik, mely szerint ezen üzletág folytatására feljogosító engedély csak magyar honosoknak adható. A *tengeri kereskedelmi hajók* lajstromozásáról szóló 1879. évi XVI. t.-cz. szerint: „a magyar hajóaljstromba csak olyan hajó iktatható be, mely legalább kétharmadrészben magyar állampolgárok birtokában van.”

Olaszországban a polgári törvénykönyv a viszonyosságra való tekintet nélkül az idegeneket a magánjog terén az állampolgárokkal egyenlőknek mondja ki.

A *decemberi szerződések* a következő analog rendelkezést tartalmazzák (1891 december 6-án kelt kereskedelmi szerződés Ausztria és Magyarország és a német birodalom között 19-ik cikk): „A szerződő felek alattvalói, a kereskedés és ipar megkezdése és folytatása, valamint a fizetendő adóra nézve a belföldiekkel egyforma bánásmódban részesülnek. Vásárok és sokadalmak látogatásánál a másik fél alattvalói ugyanazon bánásmód alá esnek, mint a saját alattvalók. A gyógyszerészeti iparra, a kereskedelmi alkuszok üzletére és a vándoriparra — beleértve a házalást is — az említett határozmányok nem alkalmazhatók. Kereskedők, gyárosok és más iparűzők, kik kitudják mutatni, hogy azon államban, melyben laknak, az általuk gyakorlott üzlet után a törvényes adót fizetik, ha akár személyesen, akár szolgálatukban álló utazók által vásárlásokat tesznek, vagy magukkal vitt minták mellett megrendeléseket keresnek, a másik fél területén ezért semminemű további illetékek fizetésére nem kötelezhetők. A szerződő felek egyikének alattvalói, kik különböző államok helyei közt fuvarozást, tengeri vagy folyamhajózást űznek, ezen iparüzletért a másik fél területén iparadó alá nem vethetők.

Az 1875. évi XXXVII. t.-cikk (*kereskedelmi törvény*) szerint *külföldi részvénytársaságok*, ha üzleteiket a magyar korona országában folytatni kívánják, kötelesek czégüket bejegyeztetni, alapszabályait bemutatni és egyuttal igazolni: 1. hogy hazája törvényei szerint megalakult és tényleg működik; 2. hogy az itteni üzlete folytatására szánt tőke a belföldön van elhelyezve; 3. hogy itteni üzlete folytatására a magyar korona területén székelő képviselőséget rendelt; 4. hogy a társaság arra kötelezte magát, miszerint a jelen törvény rendeleteihez alkalmazkodik s itteni képviselősége jogcselekményeit magára nézve kötelezőknek elismeri; 5. hogy a képviselőség a fiók-czég jegyzésére feljogosítatott; 6. hogy minden peres kérdésekre nézve magát az itteni törvényeknek és a belföldi bíróságoknak aláveti; 7. hogy a külföldi állam, melyben a társaság keletkezett, az itteni részvénytársaságok irányában a viszonzosság elvének megfelelőleg jár el. (213. §.) A külföldi részvénytársaság belföldi üzletéről külön szabályszerű könyvek vezetendők. (216. §.) A külföldi részvénytársaságnak oly határozatai, melyek által a vállalat tárgyának

megváltoztatása, a társaság felosztása vagy enyhítése iránt történik intézkedés, akkor is, ha a külföldi törvény szerint érvényesen keletkeztek, a belföldi fiók-intézetre nézve csak azon időponttól bírnak foganattal, midőn az itteni illetékes törvényszék által a cégjegyzékbe bevezetve lettek. A külföldi részvénytársaságok a takarékbetétek elfogadására alapított takarékpénztári üzletet nem folytathatnak.

Ausztriában az 1873 márczius 29-iki törvények módosított, 1865 november 29-én kelt császári rendelet vonatkozik a külföldi részvénytársaságok bebocsátására.

Az 1878. évi XXII. t.-czikkbe foglalt a vám- és kereskedelmi szövetségen alapuló egyezmény, mely a magyar korona országainak és ő Felseége többi királyságai országainak kormányai közt kötött, a részvénytársaságok, biztosítótársaságok, közkereseti és iparszövetkezetek kölcsönös bebocsátásának ügyét a viszonzosság elve szerint rendezte.

Az 1891. december 6-án kötött *osztrák-magyar és német* birodalmi kereskedelmi szerződés (19. czikke, 5. bekezdése) következő egyezményt tartalmazza: „Az egyik szerződő fél területén jogszerűen fennálló részvénytársaságok, betéti részvénytársaságok és mindennemű biztosítótársaságok, a másik fél területén, az itt érvényes törvényes és rendeleti határozatok megtartása mellett, üzletet folytathatnak és jogaikat a törvényszék előtt érvényesíthetik.“ A kereskedelmi szerződések legnagyobb részében hasonló rendelkezés található.

Az *Óroszország és a német birodalom* között 1894 február 10-én, január 29-én létrejött kereskedelmi szerződés kimondja, hogy az egyik fél területén jogszerűen fennálló részvénytársaságok a másik fél által elismertetnek, minek folytán azok jogaikat a törvényszék előtt érvényesíthetik, a mely elismerés azonban nem érinti a szerződő felek abbeli jogát, hogy a külföldi részvénytársaságok bebocsátása iránt autonóm uton szabványokat állapítsanak meg.

Az idegenek jogállása iránti szabályok között külön helyet foglalnak el azok, melyek a *külföldi kereskedelmi utazókra* és azok üzletére vonatkoznak. Ezek között ismét megkülönböztetendők a kereskedelmi utazók *jogositására*,

azok megadóztatására és a velők behozott *mustrák* és *minták* adó és vámkötelezettségére irányuló intézkedések.

A kereskedelmi utazók iránt a kereskedelmi szerződések tartalmazznak általános szabályokat, míg a részletes intézkedés az autonóm törvényhozás útján történik.

A kereskedelmi utazó magával kell, hogy hozzon egy hivatalos iparigazolványt, a melyben személyleírása, az őt alkalmazó czég vagy czégek kereskedési ága, üzlete pontos meghatározása ki van téve, melyben továbbá bizonyíttatik, hogy az említett czég vagy czégek az illető országban, a hova való a kereskedelmi utazó a törvényesen megállapított illetékeket és adókat fizetni köteles. Az utazó csakis az igazolványba beirt czégek számára van jogosítva megrendeléseket keresni vagy vásárlásait tenni, és ezt is kizárólag utazásaiban. Azonkívül tartozik magát azon szabályoknak és szabályzatoknak alávetni, melyek minden egyes államban a kereskedelmi utazók tekintetében fennállanak és csak árumintákat szabad magával vinnie, de árukat nem. Ezen megállapodások nem alkalmaztatnak a házaló-iparra, a vándoriparra, sem a nem iparosoktól eredő megrendelések gyűjtésére.

Jegyzet. Az osztrák-magyar monarchia és Belgium között 1891 december 6-án kelt, az 1892. évi VIII. t.-cz. beczikelyezett kereskedelmi és hajózási szerződés 5-ik czikke következőleg rendelkezik:

„Kereskedők, gyárosok és egyéb iparosok, kik országok hatóságai által kiállított igazolvány birtokában lévén, kimutatják, hogy azon államban, a melyben laknak, kereskedés vagy ipar üzésére fel vannak jogosítva és hogy ott a törvényes adókat és illetékeket fizetik, a másik szerződő fél területén, akár személyesen, akár szolgálatukban álló utazók által a kereskedőknél vagy a termelőknél vásárlásokat tehetnek, vagy kereskedőknél

és más személyeknél, kik a nekik ajánlott czikkekkel kereskednek, mustrákkal vagy azok nélkül megrendeléseket gyűjthetnek.

Mindaddig, a míg a Belgiumban letelepedett és fentemlített kereskedők, gyárosok és egyéb iparosok vagy utazók az osztrák-magyar monarchiában valamely belga czég részére utazván, ipar- vagy kereseti adó alól mentesek lesznek, a viszonzóság alapján ugyanazon bánásmódban fognak részesülni az osztrák-magyar monarchiában letelepedett és Belgiumban valamely osztrák vagy magyar czég részére utazó kereskedők, gyárosok és egyéb iparosok vagy utazók is, a legnagyobb kedvezményt élvező nemzet jogainak különben kölcsönös biztosítása mellett.

Az iparosok (utazók), kik igazolványi jeggyel el vannak látva, magukkal vihetnek mustrákat, de nem árukat is.

A kereskedelmi utazók *megadóztatása* oly módon történik, hogy a külföldi utazó köteles, azon országban, a hol utazni akar, iparigazolványt állíttatni ki magának a származási ország hivatalos igazolványa alapján; ezen újabb igazolvány kiállításáért bizonyos díj vagy illeték fizetésére köteleztetik az utazó. A szerződések arra törek-szenek, hogy a kereskedelmi utazókat minden ilyen szolgáltatásoktól kölcsönösség alapján felmentsék. Azonban a kölcsönösség keresztülvitele némi nehézségekbe ütkö-zik az által, hogy midőn valamely állam bizonyos nem-zetbeli utazókra nézve a teljes adómentességet engedé-lyezte, az ellenőrzési intézkedések, nehogy más ily szerződési kedvezéssel nem bíró nemzetek is adómen-tességet élvezzenek, igen nehezen vihetők keresztül. Ép ezért azon országok, melyek az adómentességet engedé-lyezik, rendszerint ezen kedvezést oly országokbeliekre is kiterjesztik, kikkel ez iránt nincsenek szerződési viszonyban.

Jegyzet. Svájcban, Belgiumban (német, osztrák és magyar alattvalók kivételével) Hollandban, Svéd- és Norvégországban, Oroszországban és Dániában a kereskedelmi utazók különböző

magasságu (20—150 korona) díjak teljesítésére vannak szorítva; Magyarországon, Ausztriában, Angliában, Görögországban, Olasz-, Spanyol-, Franciaországban stb. nincsenek megadóztatva.

Külön elbírálás alá esik a kereskedelmi utazóknak magukkal vitt árumintái. A mennyiben ezen minták és mustrák magukban véve nem használható vagy csak kevésbé használható tárgyak vámmentesek; azon tárgyak azonban, melyek bár árumustrákul szolgálnak, de használati tárgyak is (pl. apró áruk), feltéve, hogy behozatali vám alá esnek, vámkötelesek és csak ideiglenesen bocsáttatnak be, bizonyos vámellenőrzési formások mellett. Az ellenőrzés pecsétek, jegyek, plombok alkalmazásában, vagy a mustrajegyzékbe való bevezetésben állhatnak. Általában az áruminták és mustrákra nézve ugyanazon szabályok alkalmaztatnak, mint a kötött forgalomban, illetőleg a vásári forgalomban levő árukra.

A kereskedelmi utazók és azok magukkal vitt áruik és mustráik iránt a kereskedelmi szerződéseken kívül számos külön egyezmények állanak fenn. Ezen egyezmények megállapítják, hogy a szerződő felek mindegyike megjelöli azon vámhivatalokat, melyek az utazók által mustrakép behozott vámköteles tárgyak vámkezelésére jogosítva vannak. Az ismétkivitel azonban más vámhivatalnál is történhetik, mint a melynél a behozatal történt. Azon határidő, melynek elteltével, a mennyiben az ismétkivitel nem igazoltatik, a mustrák vámja esedékes egy évnél hosszabb nem lehet.

Jegyzet. Az 1891 december 6-án az *osztrák-magyar monarchia* és *Belgium* között kötött kereskedelmi szerződés 5-ik cikkének hatodik bekezdése intézkedik a kereskedelmi utazók által behozott mustrák vámkezelése iránt: „A kereskedelmi utazók által behozott és árumustrákul szolgáló oly tárgyak, melyek

behozatali vám alá esnek, mindkét fél részéről ideiglenesen vámmentesen bocsáttatnak be azon vámhivatali formaságok megtartása mellett, melyek által ismét kivitelük vagy hivatalos áru-raktárba való visszahelyezésük biztosíthatók." Hasonló egyezmény majd minden kereskedelmi szerződésben előfordul.

Az *osztrák-magyar vámtarifáról* szóló 1878. évi XXI. t.-cikk VIII. cikkének 4. pontja kimondja, hogy: „Mustralapok és mustrák oly darabokban vagy próbákban, melyek csakis mustráknak használhatók (vámmentesek); de a dohány és a fogyasztási cikkekből való bárminő próbák nem vámmentesek.“

Némely külön egyezmény áll fenn az osztrák-magyar monarchia és a külállamok között a kereskedelmi utazók és mustráik adó- és vámmentessége iránt. Ilyenek az 1887 márczius 3-iki *Belgiummal* (1887: XXXVIII.), 1888 decz. 12-iki *Németalfölddel* (1889: XXXVII.).

A *német birodalomban* oly mustralapok és mustrák, melyek csakis ilyen minőségben használhatók, vámmentesek.

Törökországban azon különös szabály áll fenn, hogy a mustrák utáni 8%-os értékvámából az ismét kivitelkor csak az érték 7%-ának megfelelő összeg adatik vissza.

Az idegenek és áruik iránti szabályok között megemlítendő még a nemzetközi szabadalmi, mustra- és védjegyoltalom.

Az ipari tulajdonhoz tartozik a találmány is és azon jog, hogy a feltaláló találmánya tárgyát iparszerűen kizárólag értékesíthesse. A *szabadalmazást* mindenütt autonóm törvények és rendeletek szabályozzák, a külföldiek szabadalmainak érvénye és a szabadalmak elnyerése számos külön szerződés útján van rendezve. Általában szabadalmazható minden új találmány, mely iparilag értékesíthető, és mely az iparban közvetlenül alkalmazható. A nemzetközi egyezmények és szerződések arra irányulnak, hogy ha valamely szabadalom a szerződő államok egyikében bejelentetett, elsőbbségi jogokat nyer a másik szerződő államban, illetőleg az ipari tulajdon védelmére alakult unió államaiban.

A *mustrák* és *minták* oly rajzok vagy tervek, melyek valamely ipari termékek alakjára alkalmazhatók.

Az ipari jogkörbe tartozik az is, hogy a termelő vagy kereskedő a kereskedelmi forgalomra szánt áruít valamely árujeggyel jelölheti meg azon czélból, hogy az más hasonnemű árutól megkülönböztethető legyen. Ezen árujegy *védjegy* jellegével bír, ha hivatalosan bejegyeztetett, mely esetben törvényes oltalom alatt áll. Ugy a mustrák és minták, mint az áruvédjegyek iránt autonóm törvények és rendeletek állanak fenn, azonban ezek iránt is, rendszerint a szabadalmi ügygyel egyesítve specialis szerződések és egyezmények kötettek. Az ipari tulajdon oltalmáról szóló nemzetközi megegyezésekben a találmányok, mustrák és minták, kereskedelmi és gyári védjegyek, czégek és nevek oltalma tekintetében a szerződő felek alattvalóinak a belföldiekkel való egyenlősége kölcsönösen biztosítva szokott lenni. Továbbá a szerződő felek alattvalóinak az általuk a szerződő felek területein szerzett szabadalmi stb. oltalom tekintetében az első bejelentés által nyert elsőbbség a másik fél területein, bizonyos határidőn belül biztosítatik, ha azok ezen idő alatt ott a törvényes oltalmat megszerzik. A valamelyik fél területein már bejegyzett védjegy a másik fél területén csupán külső alakja miatt, bizonyos kivételektől eltekintve, nem zárható ki a bejegyzésből. Végre, hogy a tisztességtelen verseny ellen megfelelő tilalmi, illetve büntető határozatok fognak életbe léptettetni. (Lásd az 1891 december 6-án kötött az 1892: IV. t.-czikkkel becikkelyezett egyezmény iránti közgazdasági bizottsági jelentést).

Jegyzet. Az ipari tulajdon nemzetközi védelme iránt az 1883-iki párisi tanácskozmányok eredménye az 1883 márczius 20-án alakult nemzetközi unió. Ennek legfontosabb szabályai:

1. A szerződő államok egyikének alattvalói, minden többi szerződő államnak területén, a találmányok, mustrák, minták, kereskedelmi és gyári védjegyek, czégek és nevek oltalma tekintetében a saját alattvalóikkal egyenlő jogokat élveznek.

2. Ha egy találmány stb. az unió egyik államában oltalom elnyerése végett bejelentett, annak védelmére elsőbbségi jogokat nyer az unió minden többi államában.

3. A szerződő államok egyikének területén bejegyzett kereskedelmi és gyári védjegy minden többi szerződő államban bejegyzendő.

4. A nemzetközi kiállításokra hozott találmányoknak stb. egy különös ideiglenes védelem biztosittatik.

5. Végre az egyezmény 12. pontja egy központi hivatal felállítására intézkedik.

Ezen egyezményhez Belgium, Brazília, St.-Domingo, Ecuador, Franciaország, Nagy-Britannia, Guatemala, Olaszország, Németalföld, Svéd- és Norvégország, Portugál, Salvador, Szerbia, Svájc, Spanyolország és Tunis járultak hozzá. (Lásd *Csarada*: Nemzetközi jog rendszere 465—66.)

Hazánkban az áruvédjegyek iránt az 1890. évi II. t.-cz. és az 1895. évi XLI. t.-cz., a szabadalmak iránt az 1895. évi XXXVII. t.-cz. intézkedik, az osztrák alattvalók szabadalmi és áruvédjegyei, valamint mintái iránt az osztrák-magyar vám- és kereskedelmi szerződést módosító 1893. évi XLI. t.-cz. irányadó, mely a viszonzóság elvéből kiindulva, a szabadalmak bejegyzése iránt a külföldi szerződésekkel analog intézkedést foglal magában, az áruvédjegyek és minták tekintetében könnyített eljárást helyez kilátásba (lásd a törvény indokolását). A külföldi vállalatok védjegyeinek, valamint a nevek, czégek, czimerek vagy más üzleti megnevezések védelmére nézve az illető államokkal kötött államszerződések, illetőleg egyezmények irányadók. Külföldi védjegyek iránt rendelkezik az 1892/57056. kereskedelmi miniszteri rendelet. Olyan külföldi, kinek belföldön rendes lakhelye nincs, szabadalmat csak úgy nyerhet és azt csak akkor érvényesítheti, ha Magyarországon állandóan lakó képviselőt nevez. Az osztrák-magyar monarchia nem lépven be az ipari tulajdon védelmére alakult unióba, ezen tárgy iránt külön egyezményeket kötött a külföldi államok legtöbbjével, melyek vagy a

kereskedelmi szerződésekbe, mint Franciaországgal és Itáliával, vagy külön speciális szerződésekbe vannak foglalva. Ezen külön szerződések egy része azonban csak az áruvédjegyekre vonatkoznak.

Angliában külön törvény, a *Merchandise Marks Act*, mely 1887-ben jött létre, nemcsak a kereskedelmi és gyári árujegyek hamisítását tiltja, de elrendeli, hogy minden Angliába bebocsátott és angol hajókon szállítandó ipari termék a termelés helyére nézve látható jeggyel látandó el.

A külkereskedelmi forgalom tekintetében kiváló fontossággal bír az *idegen áruk belföldi megadóztatása*.

Az állami souverainitásból folyik, hogy az állam bármely árura adót vethet ki, ha az jónak látja. Ám a vámok iránti egyezkedés és azok bizonyos nemeire elért vámkedvezmény eredményei teljesen megszűnhetnek az által, ha az állam, a melybe a bevétel történik, vagy annak községei, hatóságai vagy testületei jogositva vannak az idegen árukat fogyasztási adó, vagy illetékek és díjak fizetésére kötelezni. Viszont, ha az állam csakis a belföldi termelésből származó árukra vethet ki adót, ezen intézkedés a hazai termelés károsítását és a külföldi behozatal könnyítését jelentené.

A fenti okokból kifolyólag a belföldi adóztatás iránt a kereskedelmi szerződések bizonyos határozatokat tartalmaznak. A legtöbb kedvezményi jog a belföldi adóztatás és illeték- és díjszedésre vonatkozólag elegendő biztosítékot nem nyújt, minthogy ez csak az egyik szerződő állam abbéli jogát állapítja meg, hogy bevitele nem fog sem más, sem magasabb adóztatásnak alávettetni, mint bármely más állam bevitele, s a másik állam még mindig azon helyzetben van, hogy az összes külföldi árukra terhes fogyasztási adókat rakhat, illetőleg octroi-k és illetékek, fogyasztási díjak elrendelését enge-

délyezheti. Ezért a kereskedelmi szerződésekben megegyezés jön létre az iránt, hogy a fogyasztási adók és octroi-illetékek az idegen árukat semmi szín alatt sem terhelhetik nagyobb összeggel vagy terhelőbb módon, mint a hasonló belföldi termékeket. Ezen intézkedés a kereskedelmi szerződések legtöbbszörébe fel van véve és ma ugyanzólván általánosan elfogadott elv. E megegyezés látszólag teljesen védi az idegen árukat a belföldi adóztatással szemben és biztosítja a vámtételek érvényét; azonban csak látszólag, mert az illető állam még mindig kijátszhatja a szerződésben adott némely kedvezményeket az által, hogy oly árukat is fogyasztási adók és illetékek tárgyává tehet, melyek a belföldön vagy egyáltalában nem, vagy csak kis mértékben termeltek; ilyen módon ezen szolgáltatások súlya a külföldi árukra nehezedik és a vámkedvezményt megszünteti. Az újabb szerződések tehát hasonló tapasztalatokból kiindulva, azon rendelkezést tartalmazzák, hogy bizonyos meghatározott kivételektől eltekintve fogyasztási adók és díjak csakis olyan árukra vethetők, melyek a belföldön is termeltek, továbbá tekintettel arra, hogy bármily elenyésző ipartelep keletkezése az államot feljogosítaná ennek termelési ágának összes áruira fogyasztási adót alapítani és ez által az idegen árukat megterhelni, némely kereskedelmi szerződésben, a fogyasztási adók tárgyává tehető áruk fel vannak sorolva, s ezen határozat értelmében más árutól sem fogyasztási adó, sem fogyasztási és octroi-illetékek, sem az állam, sem községek vagy testületek javára nem szedhetők. Az adóelőtti egyenlőségnek azonban még egy harmadik biztosítását is találjuk. A fogyasztási adók ugyanis különböző rendszer szerint vethetők ki és szedhetők be. A fogyasztási adó kiszámításának alapja a nyersárú, a féltermékek, vagy a készárú lehetnek.

Azon esetben, midőn a fogyasztási adó a nyersáru, vagy félkésztermék alapján számíttatik ki, ezen eljárásban a hazai termelés bizonyos kedvezményezése foglaltatik, a külföldről bejövő, készáruként megadóztatott áruval szemben; továbbá a belföldi termelésnek való kedvezés az is, ha annak fogyasztási adója átalányozás útján szedetik be, míg a külföldi áru esetről-esetre kerül adókezelés alá. A fenti tekintetek vezették a szerződő államokat azon megegyezéshez, melyben a fogyasztási adók tételének és kivetési módjának pontos megállapítása foglaltatik, továbbá azon határozat, mely szerint a belföldi fogyasztási adók nem fognak többé átalányozás útján hajtatni be. A belföldi adóztatásnak ezen nagymérvű korlátozása és pontos megállapítása, csakis némely kisebb államokkal kötött szerződésekben fordul elő. Hatalmas, magas gazdasági fokon álló államokban ilyen korlátozásokkal nem találkozunk.

A belföldi fogyasztási adók és fogyasztási és octroi-illetékek a külföldi áruk után három módon szedhetők:

1. ezen adók, illetékek és díjak már magába a vámtételbe vannak foglalva, úgy hogy az illető áru után az egységes összegben kifejezett díjat kell csak fizetni;

2. ezen adók, illetékek és díjak a vámtétel mellett ki vannak fejezve és szintén a határon a vámfizetéssel egyidejűleg szedetnek be;

3. végre, azok a belföldön az árukkal kereskedőknél, köz- vagy magánraktárakban külön hajtatnak be.

Rendszerint az állami fogyasztási adók a vámtételbe vannak foglalva vagy legalább is azzal egyidejűleg teljesítendőek; ezen eljárás a községek, testületek, stb. javára szedett díjak tekintetében kivételesen fordul elő, minthogy a községi, testületi stb. szolgáltatások valamely belföldi körületekbe való belépéskor szedetnek. Némely

szerződésekben ki van mondva, hogy az esetben, ha valamely belföldi fogyasztási adó felemeltetnék, az államnak joga van azon árunem vámját az adóemelésnek megfelelő tétellel felemelni, és viszont az is meg van határozva, hogy azon esetben, ha a szerződő állam valamely fogyasztási adót leszállít, az azon árunemre megállapított vámtétel az adóleszállításnak megfelelő hányaddal enyhíttetni fog.

Jegyzet. Az 1892 : VIII. t.-cz. becikkelyezett 1891 december 6-án kelt kereskedelmi szerződés az *osztrák-magyar monarchia* és *Belgium* között 4. cikkében következőleg rendelkezik : „Azon belső adók, melyek a szerződő felek egyikének államaiban akár az állam, akár a tartományok, akár a községek és testületek javára a nemzetbeli termékek előállítását, gyártását vagy fogyasztását terhelik vagy terhelné fogják, semmi szín alatt sem terhelhetik nagyobb mértékben vagy terhelőbb módon a másik szerződő fél államaiból származó hasonló termékeket. Ha a szerződő felek egyike szükségesnek találná azt, hogy a jelen szerződéshez csatolt tarifában foglalt valamely belföldi termelésű vagy gyártású árura új fogyasztási adó vagy adópótlék vetessék, a hasonló külföldi áru a bevételnél azonnal egyenlő vagy megfelelő adóval vagy adópótlékkal terhelhető.“

Az *osztrák-magyar monarchia* és *Olaszország* között 1891 december 6-án kötött, az 1892. évi VI. t.-cz. becikkelyezett kereskedelmi és hajózási szerződés 12-ik cikke a fenti meg egyezésen kívül még következőt is tartalmazza : „A magas szerződő felek egyike sem sújthatja belső adó ürügye alatt, a behozatalnál új vagy magasabb vámmal az oly árukat, a melyek magában az országban nem termeltetnek.“

Szerbia két igen súlyos belföldi adót a „Trošarina“ nevű fogyasztási illetéket és az Obrt nevű általános kereseti adót vetett ki, melyeknek súlya a kevéssé fejlett belföldi ipartermelésnél fogva különösen az idegen behozatalra nehezedett, és ezen adók ürügye alatt tulajdonképpen tetemes vámemelés és forgalmi akadály állott elő. Az 1892 augusztus 9-én kötött, az 1893 : XX. t.-cikkkel becikkelyezett szerződés Ausztria és Magyar-

ország és Szerbia között zárjegyzőkönyvében, hivatkozással a szerződés X. cikkében, mely szerint: „Azon belső adók, melyek akár az állam, akár a községek vagy testületek javára az ország termékeinek előállítását, gyártását vagy fogyasztását terhelik, vagy terhelni fogják, semmi szín alatt sem terhelhetik nagyobb mértékben, sem terhelőbb módon a másik szerződő fél területeiről származó hasonló termékeket, ezen adók iránt különös megegyezéseket tartalmaz. Először is ki van mondva, hogy az Obrt-adón és a fogyasztási cikkekre nézve megengedett illetékeken kívül semminemű más szolgáltatásokkal nem terhelhetők a Szerbiába bevitt áruk; az „Obrt“ az ipari cikkek értékének 7%-ában, a nyers anyagoknál annak 1%-ában van megállapítva. Ezen áruk a belföldi üzleti tőkékre kivetett Obrt beszedésekor, ez adó alá újból semmi esetre sem vethetők. A vámok és az Obrt beszedése egymást közvetlenül követőleg menjen végbe. A trošarina (állami és községi fogyasztási illetékek) csakis italok és eledelek, takarmány, tüzelőszerek, világítóanyagok és épületanyagok után szedhető. Czukor és készítményei, kávépótlék, csokoládé, táblaolaj, konzervált halak, gyertyafélék és szeszes finom italok iránt a trošarina tételek szerződésileg megvannak kötve. A belföldi termelés és gyártás részére külön kedvezmények, mint a milyen az adók és illetékek átalányozásából stb. származnak, nem fognak Szerbiában engedélyeztetni. (Lásd ezen szerződés előzményeire nézve *Dr. Grunzel*: Handbuch der internationalen Handelspolitik.)

Az osztrák-magyar monarchia és Bulgária között 1896 december 30/18-án kötött az 1897: XIX. t.-cikkkel becikkelyezett kereskedelmi egyezmény zárjegyzőkönyve az egyezmény X. cikkére hivatkozva (lásd a Szerbiával kötött szerződés X. pontját fennebb) kimondja, hogy az osztrák és magyar áruk a vámokra, a mellékilletékeken, a fogyasztási és octroi-illetékeken kívül az állam vagy a községek (helyhatóságok és testületek) javára szedett semminemű illetékekkel nem terhelhetők. A fogyasztási illetékek csakis italok és eledelek, takarmány, tüzelő- és világítóanyagok, valamint épületanyagok után szedhetők. Minden más áru fel van mentve Bulgáriában a fogyasztási illeték alól. A) Fogyasztási illetékek maximális magassága szeszes italok, sör, czukor és készítményei, kávépótlék, stearin- stb. gyertyák, kon-

zervek, táblaolajok, illatos szappanok, gyufák és játékkártyák iránt meg van kötve. B) Az 1895 december 18/30. bulgár törvénynek megfelelőleg a községek stb. javára szedendő octroi-illetékek maximális összege italok, kávépótló, cukor és készítményei, konzervált halak, sajtok, építőanyagok, gyertyák, szappan, cipészárúk és kész ruhaneműek iránt meg van kötve. Az octroi illetékek a vámfizetéssel egyidejűleg fognak beszedetni. (Lásd e szerződés előzményeire nézve Grunzel i. m.)

A Németbirodalom és Románia között 1893 október 21-én kötött kereskedelmi szerződés, mely az 1893 december 21/9-iki szerződés legtöbb kedvezményi záradékánál fogva az osztrák és magyar áruk bevitelére is ki lett terjesztve, kimondja, hogy Romániában semminemű oly szolgáltatások, fogyasztási adók és illetékek nem alapíthatók oly áruk termelésére vagy gyártására, melyek a belföldön nem termelhetők. Kivételt képeznek azonban a városi eledelek és italok, takarmány, építő- és tüzelő-anyagok és szappanokra vethető illetékek.

X. FEJEZET.

Egészségügyi intézkedések.

1. Egészségügyi rendészet.

Állandó érvényű, kivételes érvényű szabályok, állandó tilalmak, autonóm és szerződési intézkedések, a kordon-rendszer, szárazföldi, tengeri forgalom, vesztégár, határszéli ellenőrzés.

A közegészség fölötti örökös az állam feladatai közé tartozik, ki annak az egészségügyi rendészet szabályai által felel meg. Ezen szabályok között vannak olyanok, melyek állandóan folytonosan alkalmaztatnak, mások, melyek bizonyos esetekben ragályos betegségek veszélyekor lépnek érvénybe. Mindkétmű intézkedések között vannak olyanok, melyek a nemzetközi személy- és áruforgalomra vonatkoznak és így itt megemlítendők. Ezen intézkedések egy része bizonyos az egészségre károsnak vagy veszélyesnek vélemezett árukat tiltják ki a forgalomból, más része ragályos betegségeknek behurczolását van hivatva meggátolni.

Majd minden államban fennállanak rendelkezések, melyek veszélyessé válható áruk behozását eltiltják. Ezen tilalmak különösen ismeretlen összeállítású orvoságok és szépitőszerekre és hamisított tápszerekre vonat-

koznak, olykor oly tápszerekre is, melyek könnyen ki vannak megromlásnak téve, vagy a melyeknek épsége nehezen deríthető ki. Találkozunk itt oly intézkedésekkel is, melyek megállapítják azok minőségű árut, melyet szabdd behozni és melyek bizonyos minőségű áruk behozatalát egészségügyi szempontból eltiltják.

Jegyzet. Az 1893. évi XXIII. t.-cz. szerint mesterséges bort és annak gyártására vagy készítésére szolgáló anyagokat külföldről a hazai forgalomba hozni tilos (16. §.), valamint oly borokat is, melyek elnevezése származásuk, illetőleg fajtájuknak meg nem felelnek.

Az 1891 június 11/23-iki *orosz vámtarifa* eltiltja margarintermékek és mesterséges sáfrán behozását.

Az 1892 június 11-iki *francia* vámtarifa eltiltja az ismeretlen tartalmu orvosságokat és a sacharin behozatalát.

Hamisított tápszerek iránti tilalmak majd minden országban fennállanak. Érdekes az 1892-iki lubai vámtarifa azon rendelkezése, mely műborok behozását tiltja el.

A *német birodalom* hirhede husvizsgálati törvénye eltiltja a páczolt, földarabolt és aprózott husok és hustermékek behozatalát.

A közegészségügyi rendészet intézkedései legnagyobbbrészt autonom uton jönnek létre s csak elvétve találkozunk valamely különösen veszélyes ragályos betegség iránt rendelkező nemzetközi egyezménynyel.

A ragályos betegségek iránti rendelkezések régebben főleg a határvonalnak a veszélyeztetett oldalon való teljes lezárásában kulmináltak. Ezen u. n. *cordon-rendszer* alkalmazásakor a szárazföldi határon minden személy- és áruforgalom megszűnt és a teljes elszigetelés végrehajtására nagyszámu katonaság rendeltetett ki, mely a határvonalat minden pontján figyelemmel kísérte. A hajóforgalom a fertőzött kikötőkkel el volt tiltva s e rendelet

áthágóira súlyos büntetést szabtak ki. Ujabb időben enyhébb szabályok alkalmaztatnak. A forgalom ma csak különös ellenőrzés tárgyává lesz téve; a veszélyeztetett határvonalon az utasok egészségügyileg megvizsgáltatnak és csak azon esetben tartóztatnak föl, ha betegeknek vagy alapos okok mellett gyanusaknak találtnak. Az áruk forgalma általában szabad marad, csakis a ragály terjesztésére, illetőleg a fertőző anyagok tovaszállítására különösen alkalmas áruk forgalma van korlátozva. Ezen árukat a fertőzött területekről vagy országból behozni csakis akkor szabad, ha azok hivatalosan a határon kellően fertőtlenítettek, olyan árukat pedig, melyek természetüknél fogva nem fertőtleníthetők, általában kitiltatnak.

A hajóforgalomban kötelezőleg bejelentendő, hogy a hajó valamely fertőzött kikötőt vagy partot érintett, továbbá, hogy fordult-e elő a hajón ragálygyanus megbetegedés. Ha ilyen körülmény fönforog, a hajó a rajta levő személyekkel és árukkal vesztegzárba, súlyosabb esetekben külön e célra létesített vesztegzári kikötőbe kerül, a hol az áruk fertőtlenítetnek vagy megsemmisítetnek, a személyzet, pedig bizonyos ideig elkülönítetik. A révkapitányságnak joga van oly hajókat, melyek fertőzöttek, azon esetben, ha a hajón nincsen a kikötőbe czimzett áru, a kikötőbe egyáltalán be nem bocsátani, s a parttal, illetőleg a lakosokkal való minden érintkezéstől, szereléstől, berakodástól eltiltatni.

Az egészség védelmére irányuló nemzetközi meg egyezések két csoportba oszthatók: az egyikbe azon rendelkezések tartoznak, melyek egymással határos államok határszéli forgalmára vonatkoznak, a másikba azon több államok között létrejött szerződések, melyek valamely pusztító ragály elhárítását és az arra vonatkozó

általános irányelveket és rendelkezéseket tartalmazzák. Ezen utóbbiak olykor bizonyos nemzetközi organumokat is szerveznek, melyek a személy- és áruforgalomra nézve, vesztégzári és vizsgálati stb. rendeleteket adnak ki. A nemzetközi szerződések nagy mértékben korlátozták a vesztégzári intézményt, a mennyiben ma a vesztégzárak csakis a tengeri hajóforgalomnál alkalmazhatók.

Jegyzet. Az 1876. évi XIV. t. cz. szerint vesztég- és határzárak rendelhetők el a külföldi utasokra és szállítmányokra nézve (83. §.). Tengeri kikötőkben a vesztégzárt a tengerészeti hatóság rendeli el.

A pestisről és a koleráról nem rendelkezik különösen hazai törvény; az ezek elleni védekezés eddig kormány, régebben helytartótanácsi rendeletek útján szabályoztatott. A pestis iránt már az 1779. évi helytartótanácsi rendelet intézkedik.

Az 1892. jan. 30-án kelt *velencei egyezmény* (1894. évi VIII. t.-cz.) a korelának Egyiptomból való behurcolása ellen irányul.

Az 1893. ápr. 15-én kelt *drezdai egyezmény* (1894. : IX. t.-cz.), melyhez Ausztria és Magyarország, Belgium, Németország, Francia-, Olasz- és Oroszország, Hollandia, Luxemburg, Szerbia, Svájc, Montenegro és később Románia hozzájárultak, a kolerajárvány behurcolása ellen és annak kiirtására vonatkozik. IV. czíme a behozatali és átviteli tilalmakat korlátozza (kitilthatók testi fehérneműek és viselt ruhafélék, rongyok és papirkészítésre szánt ócska rongyok). V. czíme kimondja, hogy szárazföldi vesztégzárak többé nem állíttatnak fel. Az ország határainak általános elzárásáról az államok lemondanak. Az egyezmény II-ik melléklete a ragályozott kikötőkből elindult és a Dunán felfelé haladó hajók iránt intézkedik. Az egyezmény hatálya 5 évre terjed, illetőleg öt évenként megújítható.

Az 1894. évi április hó 3-án kötött *párisi egyezmény* (1898. évi XXXI. t.-cz.) a mekkai zarándoklásnál való óvintézkedésekre és a Perzsa-öbölben szervezendő felügyeletre vonatkozik.

Legújabb keletű az 1899. márczius 19-én kötött *velencei egyezmény*, mely a pestis elleni védekezésre szorítkozik (1900. évi

XXII. t.-cz.), melyet Ausztria-Magyarország, Franciaország, Itália, Oroszország, Nagy-Británia, Hollandia, Belgium és Montenegro irtak alá. Fontos intézkedéseket tartalmaz a vesztégzárak, megfigyelések és fertőtlenítések iránt.

2. Állategészségügyi rendészet.

Jogforrások, autonóm, szerződési intézkedések, marhalevél, vizsgálat, vesztégzár, általános forgalom, határszéli forgalom, állategészségügyi egyezmények.

Az állategészségügyre vonatkozó a nemzetközi állat-és állati termékek forgalmát korlátozó jogszabályok keletkezésük jogforrása szerint két osztályba sorozhatók; vannak ugyanis autonóm eredetű jogszabályok és szerződések útján keletkezett jogok és intézkedések. Ezen jogszabályok megint olyanok lehetnek, melyek állandóan érvényben vannak, majd olyanok, melyek csak bizonyos kivételes esetben lépnek érvénybe. Az állandó jellegű rendszabályok eredetileg autonóm jogalkotásból származnak, utóbb azonban a nemzetközi állategészségügyi egyezményekbe is felvették. Megkülönböztetendők itt azon intézkedések, melyek a ragályok behurczolása ellen irányulnak és azok, melyek azok kiirtását célozzák. Ez utóbbiak nem tartoznak a külkereskedelmi ügyekhez.

Az autonóm törvényhozás állandó érvényű intézkedései közé tartoznak a kötelező marhalevél, illetőleg bevételre szánt állat származása, egészségi állapotára vonatkozó bizonylat, az állatok hivatalos egészségügyi vizsgálata a határon, a forgalom korlátozása bizonyos beviteli vámhivatalokra. A kivételes érvényű intézkedések határzárlatokat, megfigyelő időt (vesztégzár) általános vagy részleges beviteli tilalmakat rendelnek el. Az állategészségügy ezen ága rendszerint törvények által van szabályozva, melyek értelmében ragály-veszély ese-

tében a kormány adja ki a megfelelő specialis rendeletet.

Jegyzet. Az állategészségügy rendezéséről szóló 1888. évi VII. t.-cz. intézkedik a ragályos betegségek behurcolása ellen. A törvény 5. §-a kimondja, hogy „ha a szomszédos országok valamelyikében a hasznos házi állatok közt ragadós betegség tör ki, a földmivélés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter élő vagy holt állatoknak behozatalát és átvitelét ezekből az országokból általában vagy bizonyos kerületeikből megtilthatja, vagy pedig bizonyos általa kijelölt belépő állomásokra szoríthatja és általában a behozatalt és átvitelt akkép szabályozhatja, hogy a ragadós betegség behurcolásának veszélyét elhárítsa.

A korlátozások, a mennyire szükséges, az állati nyers termények és a vészkörfogó tárgyakra is kiterjeszthetők“.

Ugyan-e törvény 6. §-a rendeli, hogy „hasznos háziállatok az országba behozatalra vagy azon való átvitelre csak oly marhalevéllal bocsáttatnak be, melyben igazolva van az, hogy az állat oly helyről jön a hol és a melynek 30 kilométernyi körületében ezen állatra nézve veszélyes ragadós betegség nem uralkodik. Ezenkívül igazolni kell azt, hogy az állat oly vidéken hajtattott keresztül a melyen és a melynek 30 kilométernyi körületben az állatra, nézve veszélyes, ragadós betegség nem uralkodik“. Ez utóbbi szabály azon állatokra nem vonatkozik, a melyek vasuton vagy hajón szállítottak és utközben nem rakattak le. A marhalevéll 10 nap alatt jár le.

Az 1888. évi törvényt megelőző 1874. évi XX. t.-czikk és az azt módosító 1880. évi XXVI. t.-czikk értelmében 1881 január 1. óta a szarvasmarha behozatala Orosz- és Törökországból, Bulgáriából és Romániából tilos, sertések és juhok behozatala 1894 július 1. óta Romániából bizonyos napokra és vasuti szállításra van szorítva. A ragadós tüdőlobról az 1893. II. t.-czikk intézkedik, illetve az azt módosító 1897. évi X. t.-cz. Ezen törvények a veszélyeztetett határ fegyveres őrizetét, és határzárt, állandó intézkedésképen a román és szerb határtól befelé 35 kilométernyire eső vidéken a törzskönyvezést rendelik el.

A német birodalomban az állati ragályos betegségekre az 1867 április 7-iki és az 1880 június 23-iki törvények vannak

érvényben, melyeknek megfelelőleg a Bundesrath tilalmakat bocsátott ki az osztrák-magyar vámterület és Oroszország állat-behozatala ellen.

Nagy-Britanniában az 1878-iki, Franciaországban az 1881-iki, Svájcban az 1872-iki törvény van érvényben.

A szerződési állategészségügyi rendészet tekintetében megkülönböztetendők az általános forgalomra vonatkozó egyezmények, melyek rendszerint külön állategészségügyi szerződésekbe vannak foglalva és azon határozatok, melyek a határkerületi állatforgalomnak állategészségügyi intézkedései, alkalmazásuk módja és mérve iránt hozatnak.

Az állategészségügynek szerződési rendezése annyiban vált szükségessé, minthogy azon esetben, ha az állategészségügy iránti intézkedések teljesen az illető állam szabad elhatározásától függenek, ez abban a helyzetben van, hogy szabad belátása szerint állategészségi tilalmak alkalmazása útján, a szerződéses másik állam állatforgalmát teljesen kizárhatja és az állat-vámok iránti egyezséget illuzoriussá teheti. Ezért az állategészségügyi egyezmények különösen arra törekszenek, hogy pontosan megállapítsák, hogy ilyen tilalmak mily esetekben, mily mérvben és mily feltételek mellett statuálhatók. Továbbá megállapítják a szerződő felek kölcsönös kötelezettségét bizonyos állati betegségek felléptéről való értesítésre nézve, hogy a szerződő felek a ragadós állati betegségek ellen idejében védekezhessenek, sőt legujabb időben a szerződő államok egymás területén hivatalos közegek által az állategészségügyet figyelemmel kísérhetik.

Az *állategészségügyi egyezmények* az állatok és fertőző anyagok tovaszállítására alkalmas állati és más termények forgalmára és ellenőrzésére vonatkoznak. Ezen

árúk iránt kimondják az egészségügyi vizsgálat kényszerét, és ebből kifolyólag ezen behozatalt bizonyos vámhivatalokra és korlátolt számú vámutakra szorítják; a szállított állatok egészségi bizonyítványok mellett veendők csak vámkezelés alá, sőt olykor csakis azon feltétel alatt, hogy okmányilag bizonyíttatik, miszerint származási helyükön és annak közelében semmi ragályos betegség nem uralkodik. Némely szerződésben az egyik állam feltételül teszi az állatforgalom engedélyezésére azt, hogy a másik szerződő állam bizonyos óvintézkedéseket vagy állategészségügyi szervezetet létesítsen. A beviteli tilalmak különösen keleti marhavész alkalmával, ragályos tüdőlob alkalmával és ragadós betegség bekövetkezett behurczolása esetén adhatók ki. A beviteli tilalmak az idegen állam valamely részére vagy annak egész területére vonatkozhatnak.

Jegyzet. Az osztrák-magyar monarchia legrégebb keletű állategészségügyi egyezményei 1878 december 27-én kötött, az 1879. évi I. t.-cikkkel becikkelyezett olasz és 1881 május 6., márczius 24-én kötött, az 1882. évi XXX. t.-cikkkel becikkelyezett szerb kereskedelmi szerződésekhez vannak csatolva. A Szerbiával kötött egyezmény Szerbiára azon kötelezettséget rója, hogy határait a török, román és bolgár állatbehozatal előtt elzárja. Az állategészségügyi kedvezőbb elbánás attól van függővé téve, hogy Szerbia állategészségügyi rendszetét megfelelőleg szervezze. *Olaszországgal* utóbb 1887 december 7-én kötött meg az új egyezmény. A közép-európai kereskedelmi szerződések rendszerével kapcsolatosan állategészségügyi egyezmények kötöttek egyrészlől *Ausztria* és *Magyarország*, másrészlől a *német birodalom*, *Svájc* és *Szerbia* között. A Svájcczal 1890 december 5-én kelt állategészségügyi egyezmény nincs többé érvényben.

Az 1891 december 6-án kelt, az 1892. évi V. t.-cikkkel becikkelyezett állategészségügyi egyezmény, az osztrák-magyar monarchia és a német birodalom között, kimondja (I. cz.), hogy

„a szerződő felek egyikének területéről a másiknak területére irányuló forgalom állatokkal, állati nyersterményekkel és oly tárgyakkal, a melyek állati járványok ragályanyagának elhurcolására alkalmasak, meghatározott belépő állomásokra szorítható és azokon állatorvosi ellenőrzés alá vehető. (II. cz.) A megjelölt állatoknak és tárgyakkal szállításánál származási bizonyítvány (marhalevél) szükséges, melyet a helyi hatóság állít ki és ha élő állatokról szól, azok egészségi állapota állami vagy erre felhatalmazott állatorvos részéről igazolandó. A bizonyítványnak oly tartalommal kell birni, hogy abból a származást és a megtett utat meg lehet állapítani, az állatorvos igazolásának arra is ki kell terjedni, hogy a származás helyén és annak körületében megelőzött 40 napon belül járványos betegség nem uralkodott. A marhalevelek 8 napig érvényesek. Vasutra vagy hajóra való berakás alkalmával a berakást állatorvosi vizsgálat előzze meg. (III. cz.) A felsorolt feltételeknek meg nem felelő szállítmányok, valamint oly állatok, melyeken a határszélen ragadós betegség állapittatik meg, vagy a mely ilyen betegségekre gyanus; végre oly állatok, melyek beteg vagy gyanus állatokkal együtt szállítottak vagy érintkeztek, visszautasíthatók. — A beviteli forgalom három esetben tiltható el: 1. keleti marhavész alkalmával, 2. ragadós betegség alkalmával, de csak a veszélyeztetett állatfajokat, 3. ragályos tüdőlob alkalmával, de ekkor csak a fertőzött területet. (VII. cz.) A szerződő felek kölcsönösen feljogosítják egymást arra, hogy megbizottaik által a másik fél területén értesülést szerezhessenek az állatállomány állapotáról stb. s az állategészségrendőri szabályok végrehajtásáról. (VIII. cz.) Mindegyik szerződő fél a ragadós betegségek állásáról kimutatókat fog közzétenni s a másik félnek megküldeni. A IX. czikk a fertőtlenítésről szól. — A határszéli forgalom állategészségügye iránt. Ha az idegen fél területén a legeltetés tartama alatt a legelőn vagy 20 kilométernyi körületében vagy a visszatérési uton ragadós betegség üt ki, az állatokat visszahajtani tilos. A munkára menő fogatok csakis egészségi bizonyítvány mellett léphetik át a határt. A bizonyítvány 6 naponként megújítandó. Az állategészségügyi egyezmény csak a felek valamelyikének területéről származó terményekre nyer alkalmazást. A zárjegyzőkönyv, továbbá az V. pont (ragadós tüdőlob) alkalmazását attól

teszi függővé, hogy az osztrák-magyar birodalom területén az állategészségügyi törvények a német birodalomban érvényes szabályokkal összhangzásba hozassanak (lásd a közgazdasági bizottság jelentését).

Az *osztrák-magyar monarchia Szerbiával* az 1892 aug. 9-én kelt, az 1893:XXI. t.-cz. beczikkelyezett egyezményben hasonló egyezményt kötött. Eltérő rendelkezést tartalmaz a 4. cikk, mely szerint Ausztria és Magyarországnak joga van további állatorvosi megfigyelés céljából a szerb származású állatokat e célra létesített helyiségekben visszatartani (vesztgázolni). A zárjegyzőkönyv fentartotta Szerbia kötelezettségét az iránt, hogy déli és keleti határait elzárja, melyet már az 1881-iki szerződés tartalmazott. Eltérő továbbá a német egyezménytől a szerb egyezménynek azon pontja, mely megengedi, hogy a tulajdonos kívánságára gyanus vagy beteg állatok nem küldetnek feltétlenül vissza, hanem a mennyiben a betegség természete ezt nem zárja ki, az állatok levágás útján, közigazgatási engedély mellett értékesíthetők. (Lásd a közgazdasági bizottság jelentését).

(Lásd bővebben Hofrath Prof. Dr. *Gustav Marchet* Internationale Veterinärkonventionen.)

XI. FEJEZET.

A nemzetközi forgalmi politika eszközei.

1. A hajózás és a szabadkikötők.

A szabályok három csoportja, a tengerek használata, a tengeri halászat, tengeri magánjog, Code du commerce, közigazgatási és pénzügyi intézkedések.

A hajó nemzetisége, hajópapírok, hosszujáratu hajózás, parti hajózás (Cabotage) hajózási acták, kikötői- és tonna-illeték, kereskedelmi és hajózási szerződések, külföldi lobogó, belföldivel azonos elbánás, egyezmények az illetékek, a szállítás szabadsága, a hajók elhelyezése, több kikötők látogatása iránt, mérő-levelek, segély-nyújtás.

A hajózás segélyezés, adómentesség, subventió, kötött járatok, szabad kikötők, előnyeik, hátrányaik, a ker. szerződések, szabad területek (punti franchi), raktárak, warehousing system.

A nemzetközi folyamok használata, bécsi congressus elve, tavak és nemzetközi csatornák, ezen vizeken szedhető díjak.

A tengeri hajózás iránt fennálló jogszabályok három csoportot képeznek; megkülönböztetendők: a tengerek használatára, tengeri kereskedelmi magánjogra, és a tengeri közigazgatásra, illetve pénzügyigazgatásra vonatkozó jogszabályok.

„A nyílt tenger természeténél fogva sem külön tulajdonra, sem külön uralomra nem alkalmas, hanem

mint köztulajdon a nemzetek közös használatára van rendelve. “* Ezen elv ma általánosan el van ismerve. Ez azonban nem volt mindig így s egykor hosszú háborúk vivattak a tenger uralmáért, sőt némely a szárazföld által környezett tenger csak a legujabb időkben nyert nemzetközi jelleget, legkésőbb a tenger-szorosok szabadították fel az állami uralom és az abból folyó szolgáltatások alól.

Jegyzet. A *Fekete-tenger* az Oroszország és Törökország között 1829 szeptember 14/2-iki békekötésig Törökország fenhatósága alatt állott. Az 1856-iki párisi congressus a Fekete-tengert semlegesnek nyilvánította.

A *Szund* 1857-ig dán fenhatóság alatt állott és Dánia ennek czimén a Szundon vámot szedett.

A tenger uralmával szorosan összefügg a *tengeri halászat* gyakorlása, melynek kizárólagos jogára bizonyos tengerészeken egyes nemzetek egykor külön-jogokat formáltak. Ma a kérdés oda döntetett el, hogy a halászat, a partoktól bizonyos távolságban, rendszerint négy tengeri mérföldnyire, teljesen szabad, de a halászoknak partra szállása, terményeik szárítása, sózása, hálók javítása, stb. czéljából, az erőhatalom esetét kivéve, az illető parttulajdonos állam engedélyezése jogkörébe tartozik. A halászat gyakorlására nézve számos rendelkezést tartalmaznak a kereskedelmi és hajózási szerződések és egyezmények.

Jegyzet. *Dánia* az *Island* és *Grönland* körüli tengeren kizárólagos jogot igényelt a halászatra.

Oroszország a *behringi tengeren* a *fóka-halászat* jogából minden más nemzetbelit kizárt. Miután *Oroszország* jogait az *amerikai birtokaival* együtt az *amerikai Egyesült-Államoknak*

* Csarada i. m.

eladta, ezen halászati jog kérdése újra felelevenedett az által, hogy *Nagy-Britannia* tiltakozott az Egyesült-Államok kizárólagos joga ellen; végre 1893-ban választott bíróság megszüntette az amerikaiak különjogát.

A *Canadai partokon* és a *Newfoundland* körüli vizeken való halászat hosszú éveken át vita tárgya volt *Anglia* és az *Egyesült-Államok* között, míg végre az 1871 július 1-én életbeléptetett halászati szerződés a kölcsönösség alapján ez ügyet rendezte.

A tengeri kereskedelmi magánjogra nézve a *Code du commerce* van szokásjogilag elfogadva. A szerződések a hajótörés vagy sérülés eseteiben nyújtandó segély iránti egyezmény mellett, a hajón levő, vagy abból partra mentett áruk oltalmáról, azok tulajdonjogának sérthetetlenségéről tartalmaznak szabályokat.

Jegyzet. *Oroszország* és *Japán* között 1895 május 27-én kötött kereskedelmi szerződés kimondja, hogy bármely fél vizeiben történt hajótörés esetében, a hajó és annak minden töredéke, tartozéka és felszerelése, az abból megmentett áruk vagy az ezek eladásából befolyt összegek, valamint a hajón talált vagy abból kimentett irományok a tulajdonosoknak vagy azok képviselőinek adandók át, vagy ha azok nincsenek a helyszínen, a konzuli hatóságnak. A tulajdonosok, képviselőik vagy a konzuli hatóság csakis az említett tárgyak fentartása és mentése által okozott költségeket tartoznak megfizetni, és csakis a belföldiekre kötelező szabályok és feltételek szerint. Hasonló intézkedések majd minden kereskedelmi és hajózási szerződésben találhatóak.

A hajózás iránt fennálló szabályok között a kereskedelmi politika szempontjából legnagyobb fontossággal bírnak a közigazgatási és pénzügyi intézkedések.

A hajó nemzetiségét s ezzel a lobogó viselés jogát, a belföldi törvények határozzák meg. A hajó nemzetiségét a hajópapírok igazolják, ezek a *hajóépítési oklevél*,

* Dr. *Csarada János*. A tételes nemzetközi jog rendszere.

a *lajstromozási okmány* (ideiglenes utlevél) és a *személyzeti jegyzék*. A hajózási utrendtartás a belső törvényhozás útján, de az angol jog másolásával egyöntetűen van rendezve. Nemzetközi egyezmények állanak fenn a hajók jelzésére és az összeütközések elkerülésére.

Jegyzet. Nagybrittánia, Ausztria és Magyarország, Oroszország, Francia-, Olasz-, Görög- és Spanyolország, a Németbirodalom, Svéd- és Norvégország, Brazília, Portugál, Belgium, Dánia, Németalföld és az Egyesült-Államok a *Commercial code of signals* és a *Regulations for preventing collisions at sea* című angol szabályzatokat fogadták el.

A kikötők használata és általában a kereskedelmi hajózás szabadsága tekintetében megkülönböztetendő a *hosszújratu hajózás* (navigation à long cours) és a *parti hajózás* (cabogate.) Míg a hosszújratu hajózás általában szabad, a parti hajózás a legtöbb államokban a nemzeti lobogónak van fentartva. Régebben az u. n. hajózási akták a hosszújratu hajózást is a nemzeti lobogónak törekedtek biztosítani s a gyarmatokkal való forgalmat a hazai hajóknak tartották fenn. A hosszújrat megszorításai azonban lassanként megszűntek.

Jegyzet. Ennek szemléltetésére álljon itt az angol hajózási törvényhozás rövid vázlata.

Miután Anglia több kisebb kísérletet tett volt a németalföldi tengeri suprematia megtörésére, Cromwell 1651-ben kiadta az u. n. *Navigation Act*-et, mely szerint Ázsiában, Afrikában és Amerikában termelt vagy gyártott árukat csakis Angliában vagy gyarmataiban épített angol tulajdonban levő hajón volt szabad Angliába hozni; európai árukat csak angol hajón vagy az illető áru termelési országának hajóján lehetett hehozni. Némely a Hanzavárosoknak engedélyezett kedvezménytől eltekintve, az akta 1810-ig hatályban maradt, midőn a portugáli és brazíliai hajók, majd 1815-ben az Egyesült-Államok hajói az angolokkal

a hosszujáratok tekintetében egyenjogosítottak; 1824 óta általában kölcsönösségi alapon, 1849 óta a legtöbb kedvezményi alapon a hajózás szabadságát kimondó szerződések kötettek, melyek azonban a parti hajózásra nem vonatkoztak. Végre 1854-ben ezen megszorítás is meg lett szüntetve és ezzel a Cromwell-féle Navigation-Act teljesen hatályon kívül helyeztetett.

A parti hajózás a legtöbb államban a hazai lobogónak van fentartva.

Hazánkban a tengeri közigazgatási jog főforrása a Mária Terézia által 1774-ben kiadott *Editto politico di navigazione mercantile* czimű rendelet, melyet azonban újabb törvények és rendeletek jelentékenyen módosítottak.

A kereskedelmi hajók által teljesítendő szolgáltatások legfontosabbja a *kikötői* és *tonnailetek*.

Az autonom törvényhozás a kikötői illeték tekintetében rendszerint megkülönbözteti a hazai lobogóju hajókat a külföldiektől s ezekre súlyosabb illetéket ró ki, a hazai hajózásnak kedvezmény nyújtandó.

Jegyzet. A kikötői illetékek iránt az 1897. évi IX. t.-cz. intézkedik a belföldi és ezekkel egy tekintet alá eső gőzösök illetékét 15—40 krajczárban tonnánként, a belföldi és ezekkel egy tekintet alá eső vitorlások illetékét tonnánként 2—10 krajczárban állapítja meg, a belföldiekkel egy tekintet alá nem eső idegen hajók minden érkezés alkalmával tiszta tonnánként 1 forintnyi illetéket fizetnek. A kikötői illetékek 20%-a a tengerészeti és tengeri halászati segélyalapokba folyik.

Az 1878:XX. t.-czikkbe iktatott *vám- és kereskedelmi szövetség* meghosszabbításáról szóló 1887:XXIV. t.-cz. 2. §. szerint a hajózási illeték mindkét állam kikötőiben egyenlő szabályok szerint szabhatnak ki; kivételnek e részben a tisztán helyi természetű illetékek, melyenek a bizonyos kikötőrészek és a révkalauzok használatáért fizetendő illetékek, továbbá a tengerészsegélyalapok javára szedett díjak.

A tengeri hajózásra vonatkozó szerződési intézkedések vagy kereskedelmi szerződésekbe vagy külön

hajózási szerződésekbe vannak foglalva; némely kereskedelmi szerződésben oly nagy helyet foglalnak el a hajózásra vonatkozó egyezmények, hogy az „kereskedelmi és hajózási“ elnevezést nyer.

Míg a vasutügyre vonatkozó egyezmények rendszerint a szállítási díj mérve és alkalmazására irányulnak, a hajózást illető szerződési megállapodásoknál a szállítási díj érintve sincs. Ezen körülmény abban leli magyarázatát, hogy míg a vasuti fuvardíj egyelőre megállapítható és elrendelhető összeg, a hajózási szállításhoz annak díja a mindenkori kínálat és kereslet törvényei szerint alakul s csak kivételesen találkozunk jórészt csak a kötött járatoknál előre meghatározott szállítási tételekkel.

A szerződések arra irányulnak, hogy az egyik szerződő fél lobogóját viselő hajók a másik szerződő fél kikötőiben és vizeiben, mily elbánásban részesítendők; rendszerint az van kimondva, hogy a szerződő fél hajói ugyanoly elbánásban fognak részesülni, mint a belföldi hajók. A szerződési intézkedések négy irányúak:

1. Mindegyik szerződő fél kikötőiben a másik fél hajóira nem fognak sem a kormány, magánosok, testületek vagy más intézmények javára szedett semmiféle tonna, kikötői, kalauz, fénytorny, veszteglési vagy akármily természetű vagy elnevezésű más illetékek kivetetni, melyek a saját nemzetbeli hajóktól hasonló esetekben és feltételek mellett nem szedtetnének.

2. Mindazon áruk, melyek belföldi hajókkal törvényszerűen bevihetők az egyik fél kikötőibe vagy onnan kivihetők, a másik fél hajói által be-, illetőleg kivihetők és ezen kereskedelmi műveletnél a szerződő fél hajói ugyanoly elbánásban fognak részesülni, mint a belföldi hajók.

3. A hajóknak a szerződő felek területei kikötőiben, medenczéiben, dockjaiban, révein vagy folyóin való elhelyezését be- és kirakodását illetőleg nem fog a saját nemzetbeli hajók részére semmiféle kiváltság és kedvezmény engedélyeztetni, mely egyuttal a másik fél hajóira nézve is érvényes nem volna.

4. A parthajózás iránt csak a legtöbb kedvezményi elbánás, de a nemzeti lobogóval való egyenlősítés nem lévén kimondva, a szerződések kimondják, hogy a szerződő felek egyikének hajói, melyek a másik fél két vagy több kikötőjébe rendelt teljes vagy rész rakományt vettek fel, rakományuk egy részét az egyik rendeltetési kikötőben leadhatják és utjukat a másik vagy a többi kikötőkbe folytathatják, hogy ott eredeti rakományuk

további részét vagy maradványát leadhassák. Olykor külön még az is ki van téve, hogy azon esetben, ha a szerződők valamelyikének hajóján más országba rendelt részrakomány van, ezen rakomány után sem a befutásnál, sem a kifutásnál az ellenőrzési díjakon kívül semminemű szolgáltatás nem kívánható.

A tengeri halászat és az annak nyújtott kedvezmények kifejezetten kivételnek ez egyezmények hatálya alól.

A szerződések továbbá még azt is kimondják, hogy a hajók tonnatartalmának megállapításától el fognak a szerződő felek tekinteni s a hajó tonnatartalmának igazolására, a kikötői illeték kiszabása végett a hajó mérőlevele el fog fogadtatni. Külön megállapodások vannak továbbá érvényben a hajótörés esetében nyújtandó segély iránt.

Jegyzet. Az osztrák-magyar monarchia és Olaszország között 1891 december 6-án kötött, az 1892: VI. t.-cikkbe iktatott

kereskedelmi és hajózási szerződés XVII. cikke szerint, az egyik m. szerződő fél hajói a másik fél kikötőiben, mind érkezésükkor, mint tartózkodásuk ideje alatt, mind elindulásukkor a nemzeti hajókkal egyenlő bánásmódban fognak részesülni és pedig az állam, községek, testületek, köztisztviselők, vagy bármely más intézetek javára szedett bárminemű vagy nevű illetékek és díjak tekintetében ép úgy, mint a hajóknak a kikötőkben, révekben, öblökben, öblözetekben, kikötő-medenczékben és dockokban való elhelyezését, berakodását vagy kirakodását és általában mindazon formaságokat és egyéb rendszabásokat illetőleg, melyeknek a hajók, legénységeik és rakományaik alávetetők. Ez áll a parthajózásra is. XVIII. Mindkét m. szerződő fél hajóinak állami illetősége saját hazájuk törvényei és rendeletei szerint ítélendő meg. A hajók teherképességének igazolására a ... mérőlevelek elégségesek. Hasonlókép minden kedvezmény, melyet a m. szerződő felek egyike a hajók és rakományaik tekintetében valamely harmadik államnak nyújtott vagy nyújtani fog, a viszonyosság feltétele mellett a másik fél hajóira és rakományaira is alkalmazandó. A jelen szerződés határozatai azonban a nemzeti halászatra nem alkalmazandók. XIX. cikk. Bárminemű és bárhonnan érkező áruk, melyeknek bevitele, kivitele, átvitele vagy közraktárban való elhelyezése a nemzetbeli hajókon meg van engedve, a másik fél hajóin is hasonlókép bevihetők, kivihetők, átvihetők, vagy közraktárban elhelyezhetők és pedig ugyanazon kiváltságok, engedmények, kedvezmények és visszatérítések élvezete mellett és a nélkül, hogy más vagy magasabb vámokat vagy illetékeket tartoznának fizetni, sem más vagy nagyobb megszorítások mellett, mint a melyek a nemzetbeli hajókon bevitt, kivitt, átvitt, vagy közraktárban elhelyezett árukra alkalmaztatnak. A XX. cikk a szükség vagy hajótörésben nyújtandó segély és védelem iránt intézkedik.

A német *Zollverein* és *Nagybritánia* között 1865 május 30-án kötött kereskedelmi szerződés kimondja, hogy a *Zollverein* államainak lakói s ezek rakmányai az egyesült királyság minden birtokaiban és a britt hajók és rakmányaik a *Zollverein* államainak minden birtokain, tekintet nélkül a hajók és rakmányok eredete és rendeltetési helyére, a belföldi hajók és ezek rakmányaival mindenben egyenlő bánásmódban részesülnek. Arra nézve azonban

egyetért a két szerződő fél, hogy ezen határozat a nemzeti halászatra nem alkalmazhatók.

Az *osztrák-magyar monarchia és Japán* között 1897 decz. 5-én kötött az 1898:XXXII. t.-czikkbe iktatott kereskedelmi szerződés XIII. czikke szerint „a jelen szerződés határozatai alól kivétnek a m. szerződő felek egyikének vagy másikának területein üzött parthajózás, mely az illető országok törvényeinek, rendeleteinek és szabályzatainak van alávetve. Magától értetik azonban, hogy a japán alattvalók az osztrák-magyar monarchiában és az osztrák vagy magyar alattvalók Ő felsége Japán császára területén a parthajózást illetőleg mindazon jogokat és kiváltságokat fogják élvezni, melyeket ezen törvények stb. bármely más ország alattvalói részére engedélyeznek vagy a jövőben engedélyezni fognak. Minden japán hajó, mely külföldön Ausztria vagy Magyarország két vagy több kikötőjébe rendelt teljes vagy rész-rakományt vett fel és minden osztrák vagy magyar hajó, mely, külföldön Ő felsége Japán császára területének két vagy több kikötőjébe rendelt teljes vagy rész-rakományt vett fel, az ország törvényeihez és vámszabályaihoz alkalmazkodva, rakományának egy részét az egyik rendeltetési kikötőben beadhatja és utját a másikba, vagy a többi rendeltetési kikötőkbe, melyekben a külföldi kereskedelem meg van engedve, folytathatja, hogy ott eredeti rakományának további részét vagy maradványát leadja. A japán kormány beleegyezik abba, hogy az osztrák és magyar hajók a jelen szerződés tartama alatt, a birodalom nyílt kikötői között rakományokat szállithassanak.

Az *osztrák-magyar monarchia és Kína* között 1869 szeptember 2-án kötött az 1871:XXXV. t.-cz. beczikkelyezett kereskedelmi szerződés X. czikke szerint a monarchia hajói szabadon fogják látogathatni az idegen kereskedelem előtt megnyitott kikötőket és városokat és szabadon fogják szállithatni áruikat az egyik kikötőből a másikba. A szerződés XXVII. czikke megállapítja a Kinában a monarchia hajói után szedhető kikötői illetéket (150 tonnáig 1, azon felül 4 mace tonnánként). A XXX. czikk a parthajózási illeték iránt rendelkezik.

Az államok részint nyíltan, részint leplezetten segítik a hajózást. A vámok alakjában nyújtott kedvezményeket a különbözeti vámoknál láttuk.

Ilyen kedvezmények a vasuti szállítás és a hajószállítás egyesítése, illetve szövetkezésében, postaszolgáltatért járó díjak alakjában beszerzési segélyben és adómentességben, valamint nyílt subventionálásban is állhatnak. Nagyobb gőzhajózási társulatok ugyanis az állam által meghatározott üzlet fentartásáért, kötött járatok beállításáért, melyeknél az előnyösebb szállítások felkeresése ki van zárva, kártérítés jellegű segélyt nyernek.

Jegyzet. Az 1901 : VII. t.-cz. értelmében az „Adria“ tengerőzhajózási társaság ez egyezményben meghatározott üzlet folytatásáért és az elvállalt kötelességért a magyar államtól 1.140,000 korona évi segélyt és egyéb előnyöket kap.

A magyar folyam- és tengerhajózási társaság az 1893. évi XVI. t.-cz. értelmében 800.000 korona, a magyar keleti tengerhajózási társaság (Galacz) az 1898 : VIII. t.-cz. értelmében 180,000 korona, a magyar-horvát tengerhajózási társaság az 1901 : X. és XI. t.-cz. szerint a keleti parthajózási szolgálatért 430,000 korona, a nyugotiért 160,000 korona járulékot nyernek.

Az 1895 : XXXV. t.-cz. felhatalmazta a kereskedelemügyi minisztert, hogy a tengeri hajók építésével foglalkozó üzleteket bizonyos feltételek mellett segélyezze, a nyújtható segélyek összegét évi 400,000 koronában állapítva meg.

A hajózás támogatására fönnálló intézmények között felemlitendők a *szabad kikötők* és *szabad területek* (punti franchi).

A *szabad kikötő* önálló, más idegen állam vámterületéhez sem csatolt vámkülzetet képező kikötőváros. A szabad kikötők a tengeri közvetítő kereskedelmet, az azt hordozó hajózást szolgálják.

Ezen intézmény előnyei, hogy a hajóforgalmat a hosszadalmas és mindig gátlólag ható vámkezelési eljárás alól fölmentik, minthogy a kikötőváros az állami vám-

igazgatás részéről külföldnek tekintetik, s a vámkezelés nem a kikötővárosba érkező s ott kirakodó hajókon történik, hanem csakis a kikötővárosból a belföldre való szállítás alkalmával, mely célra a kikötővárost a belföld felől vámhatár zárja körül. Mig egyrészt a közvetítő kereskedelem a vámkezeléstől való mentesítés által nagymértékben megkönnyítettik, másrészt a szabad kikötő intézményének még azon előnye is van, hogy területén oly iparosok, melyek idegen nyersanyagokat dolgoznak fel, a kikötőváros forgalmának vámmentességében tetemes támaszt nyernek, még az esetben is, ha iparcikkeik a vámhatáron át a vámbelföldre szállítatnak, a nyersanyagok vámmentessége és a szállítási költségek apasztása útján.

A szabad kikötői intézménynek azonban nagy hátrányai is vannak, melyek utóbb azok legnagyobb részének megszüntetésére vezetett. A szabad kikötő és a vámbelföld között fennálló vámhatáron, a belföld és a kikötő közötti forgalomra nézve számos vámintézkedés volt szükséges, minthogy meg kellett a vámkezelésben az idegen származású árukat, az idegen anyagokból, a kikötővárosban előállított árukat és azon iparcikkeket, melyek belföldi nyersanyagokból a szabad kikötőben gyártottak vagy előállítottak. A kikötőváros a belföldtől el lévén szigetelve, önálló gazdasági életet élt, érdekei nem a belföldhöz, hanem a külföldhöz kapcsolódtak s a belfölddel való forgalom, a közvetítő forgalommal szemben háttérbe szorult.

A kereskedelmi szerződések a szabad kikötők javára rendszerint ugyanazon kedvezményeket biztosítják, melyek azon államnak engedélyeztettek, melyhez a szabad kikötő tartozik. Sőt előfordult az is, hogy oly szabad kikötők, melyek a szerződéskötés jogával bírtak,

azon esetben, ha erejük és befolyásuk nem volt elég nagy, hogy maguknak kedvező kereskedelmi szerződést kieszközöljenek, kivételesen az illető állam szerződésébe befoglaltattak. A szabad kikötők azonban olykor némely forgalmi kedvezményekből ki voltak zárva, mint pl. a bizonytalan eladásra, a kikészítési forgalomra vonatkozó kedvezményekből.

Jegyzet. Fiume, Trieszt, és Porto-Ré az 1719. és 1725. évi rendeletek útján nyilvánítottak szabad kikötökké, Carlopago és Zengg 1785-ben. Martinschizza, Porto-Ré, Carlopago és Zengg szabad kikötőket az 1879 : LIII. és LIV. t.-cikkek, Trieszt és Fiume szabad kikötőket a vám- és kereskedelmi szövetség meghosszabbításáról szóló 1887 : XXIV. t.-cz. rendelkezésének megfelelőleg az 1889 : XVI. t.-cz. szüntette meg.

Lübeck, Bréma és Hamburg a német Zollverein, Altona 1664-iki rendelet által nyilvánítottak szabad kikötőknek. Az előbbieik, minthogy a német szövetség szabad államai voltak, kereskedelmi szerződéseket jórészt önállólag kötöttek. A német Zollverein és Kína között 1861. szeptember 2-án kötött kereskedelmi szerződés a Hanzavárosokra is kiterjedt, még a Zollverein és Siam között 1862. február 7-én kötött kereskedelmi szerződés csak a Zollvereinra volt alkalmazandó. Lübeck már korábban a német Zollvereinhoz csatlakozott, Hamburg, Bréma és Altona 1888. évi október 15-én kebeleztetett a német biredalmi vámterületbe. Jelenleg Németországban csak az 1890 december 15-én átvett Helgoland képez vámkülzetet, illetve szabad kikötő.

Európában Helgolandon kívül csakis *Gibraltár* szabad kikötő áll fenn.

A szabad kikötők helyettesítői a *szabad területek*, melyek az előbbiektől abban különböznek, hogy nem egy egész várost, hanem a kikötőnek csak egy bizonyos részét, melyen terjedelmes raktárak állíttatnak fel, mentesítik a vámkezelés alól. A szabad területek kiegészítői a szabad köz- vagy magán-raktárak. A szabad területen

az áruk ki- és beraktározása és kezelése minden vám-ellenőrzés mellőzésével történik.

A szabad terület előnye, hogy míg egyrésről a közvetítő hajóforgalomnak lehető szabadságot enged, helyreállítja a kikötőváros és a belföld között szükséges szoros érdekkapcsolatot, s ha a raktározási rendszer, a *warehousing system*, kellőleg ki van fejlesztve a szabad kikötők intézményével szemben határozott haladást jelent. Tekintetbe veendő azonban, hogy a szabad kikötő rendszere alatt számos iparág a város területén sokkal könnyebben virágozhat föl, mint midőn az idegen nyersanyagok vámkezelés alá esnek, mert bármily kedvezően alkalmaztassék a kikészítési forgalmi kedvezmény, annak ellenőrzése mégis az ipar gyakorlásában akadályozó tényező.

Jegyzet. Az 1891: XVIII. t.-cz., mely *Fiume* szabad kikötő területének az osztrák-magyar vámterületbe való bevonása iránt teendő intézkedésekről szóló 1. §-a szerint „1891. évi július 1-től kezdve vámköteles áruk *Fiume* s a vele határos községek területére vámmentesen csakis bizonyos, a birodalmi tanácsban képviselt királyságok és országok kormányával egyetértőleg rendeleti uton megjelölendő, ezentul is vámkülzetnek tekintendő elkülönített helyeken leendő raktározás vagy feldolgozás céljából, ezeken kívül pedig csak vámhivatali ellenzár, illetve ellenőrzés alá helyezett köz- és magánraktárakba lesznek behozhatók.“

A tengerek szabadságának elvével a XIX. század azon folyamoknak szabad használata, melyek több állam területét szelik át, is elismerést nyert, mely alapvető az 1815. június 9-én kelt bécsi congressus acta mondotta ki, az egyes folyamok viszonyainak rendezését, külön egyezményeknek tartva fenn.

Továbbá egyes tavak használatára nézve, melyek

több állam területei között feküsznek, részben békekötéseksen, részben külön egyezményekben foglaltatnak nemzetközi megállapodások.

A nemzetközi folyamokkal egy tekintet alá esnek a nemzetközi csatornák; a nemzetközi folyamokon és csatornákon való hajózás minden állam hajóinak meg van nyitva s csak olyan díjak szedhetők, melyek ellenszolgáltatás jellegével bírnak, mint pl. a hajózási akadályok elhárításáért vehető díjak.

Jegyzet. Az 1856. évi márczius 30-án kelt párisi szerződés a bécsi congressusnak a folyamok szabad használatára vonatkozó elvét a *Dunára* is kiterjesztette és ennek foganatosítása és ellenőrzése végett két bizottságot állított fel: az európai bizottságot és a parti bizottságot. Az 1871. évi márczius 13-án kelt londoni szerződés VI. cikke a Vaskapunál és a zuhata-goknál létező akadályok elhárításával Ausztria és Magyarországot bizta meg és egyszersmind e munkák fedezésére szolgáló ideiglenes dijszedés jogát állapította meg. A berlini szerződés (1878 július 13) a monarchia e jogát érvényben hagyta.

A *Szuez-csatorna* az 1888 október 29-iki egyezménynyel semlegesnek, forgalma szabadnak nyilvánított. A csatorna-társaság szed a csatornán tonna-illetéket a befektetett tőke kamatoztatása javára.

2. A vasutak, közutak és belső víziutak.

A vasuti forgalom, a forgalom lebonyolítására vonatkozó szabályok, a magángazdasági és a közgazdasági szempont, az értékosztályzati és a súly- és kocsfürrendszer, a vegyes rendszer, fokozati fuvardíjak, a tarifák egységesítése, közvetlen díjtételek;

a forgalom irányítására vonatkozó intézkedések, beviteli-, kiviteli- és átviteli tarifa, kedvezményes irány, átviteli tarifa hatása, kivételes viteldíjak, díjvisszatérítések, refactiák;

*a kereskedelmi és vasuti szerződések, egyenlő elbánás;
az országos és egyéb közutak, vízi utak használata.*

A külkereskedelmi politika eszközei között fontos helyet foglal el a *vasuti forgalom* és annak igazgatására vonatkozó szabályok, minthogy a vasutak intézménye valóságos monopolium jellegével bír és a vasut-iparnak az a tulajdonsága van, hogy minden kereskedelmi és termelési foglalkozással szoros kapcsolatban van.

A szállítási tarifák a külkereskedelem emelésére, annak irányítására nagy befolyással lehetnek.

A vasuti forgalomra vonatkozó szabályok körében, melyek a külkereskedelem szempontjából birnak fontossággal, megkülönböztetendők egyrészt a vasuti igazgatás módjaira, a forgalom lebonyolítására vonatkozó szabályok, másrészt azon fuvar-tarifakedvezmények szabályai, melyek bizonyos áruk vagy bizonyos utirányok iránt nyújtott kedvezmények.

A fuvardíjak megállapításánál két különböző szempont irányadó: a *magángazdasági* szempont és a *közgazdasági* szempont.

A magángazdasági szempontból kifolyólag a vasuti igazgatóság arra törekszik, hogy a fuvar-tarifát úgy állapítsa meg, hogy mentül nagyobb üzleti nyereség legyen elérve, míg a közgazdasági szempontból a vasut üzleti nyeresége nem játszik szerepet s a fuvar-tarifa egyedül a nemzetgazdaság, a nemzeti termelés és kereskedelem érdekeit szolgálja. A tarifa-képzésnek ezen két irányadó elvei közül azonban egyedül egyik sohasem érvényesül, sem az állami, sem a magánigazgatásu vasutaknál, hanem a fuvartarifában való különbségek az egyik vagy a másik szempont csakis relative uralkodik.

Szoros összefüggésben van az igazgatási elvekkel a vasuti tarifa rendszere és annak beosztása. A legfontosabb rendszerek az *értékosztályzati*- és a *súly- és kocsiiürrendszer*, valamint a kettőt egyesítő *vegyes rendszer*.

Az értékosztályzati rendszernél az áruk kereskedelmi értékük szerint bizonyos számu osztályokba osztatnak, a melyeken belől hasonló értékü áruk foglalnak helyet, mint nyersanyagok, félkészgyártmányok és készáruk. Az értékosztályzati rendszernél bizonyos áruk fuvarkezdvezményei abban állottak, hogy magasabb értékü áruk alacsonyabb értékosztályzatokba soroztattak.

Előbbi rendszernek teljes ellentéte a suly- és kocsiürrendszer, melynél a fuvardij megállapítására az mérvadó, hogy az illető áru mennyit vesz igénybe a kocsi rakürjéből, illetve teherképességéből. A fuvardijra tehát semmi befolyással nincs ezen rendszernél, akár 100 mázsa selyem, akár 100 mázsa buza szállittatik.

E két rendszernek egyesítése a vegyes rendszer, mely ma általánosan alkalmaztatik, mely mindkettőnek elveit oly módon kapcsolja össze, hogy az értékosztályzati rendszernek megfelelőleg az áruk tarifálását értékük szerint szabja meg, míg a suly- és kocsiürrendszertől mindazon rendszabásokat veszi át, melyek a kocsiür és hordképesség teljes kihasználását célozzák. A különböző tarifarendszereknek különböző osztályozások és fuvarszabályzatok felelnek meg.

Eredetileg a vasutak üzemüket teljesen a magán-gazdasági elv szerint rendezték be, s így, bár általában az értékosztályzati rendszert követték, annyi különböző tarifa állott fenn a hány vasutitársaság, s a tarifák az osztályok száma és beosztása, az egységtételek megállapítása stb. szerint nagyban különböztek egymástól. Ujabban azonban az állami legfőbb tarifa-jognál fogva az állam mélyebben nyult bele a vasuti igazgatásba és a belföldi tarifák egységesítése, vasuti szövetségek és egyletek létesítése által a közgazdasági szempontnak

érvényt szerzett. Ezen intézkedések a kereskedelem és forgalom fejlesztésére nagy hatással voltak.

A messzi távolságokra való szállítás javára az apadó fokozati fuvardijak állanak fenn, melyek a csekélyebb értékű áruknak lehetővé tették távoli esetleg külföldi piacok felkeresését.

Jegyzet. A fokozati tarifák a belföldi termelést közel egyenlő szállítási feltételekhez juttatják, a mi természetesen némely a kereskedelmi gócpontokhoz közel fekvő területek károsításával is jár. Így a bécsi piacot, melyet egykor a krajnai fa uralt, a fokozati fuvardijak folytán az erdélyi, bukovinai és ujabban a boszniai fa lepte el.

Már a belföldi tarifák egységesítése, az összeköttetések létesítésére is tetemes akadályokba ütközött és csak a XIX. század utolsó negyedében valósult meg. A külföldi forgalom rendezése természetesen még nehezebben volt egységesen szabályozható. A vasuti forgalom könnyítésére a kereskedelmi szerződések, külön vasuti összeköttetésekről és csatlakozásokról szóló egyezmények, vasuti áru-fuvarozási egyezmények törekszenek, valamint a vasuti társulatok szövetezései, az u. n. tarifa-egyletek és kötelékek.

Ezen részben állami, részben magánjellegű szerződések a közvetlen csatlakozásokra és összeköttetésekre, a tarifa-rendszerek és osztályzatok egyformásítására és a közvetlen fuvardijak megállapítására, valamint a külföldi szállítási fuvardijak pénzértékére vonatkoznak.

Jegyzet. A kereskedelmi szerződésekben rendszerint hasonló intézkedések foglaltatnak. Így pl. az *osztrák-magyar monarchia* és *Németország* között 1891 december 6-án kötött (1892:III.) kereskedelmi és vámszerződés 15. cikke a fuvardijak pénzértéke iránt rendelkezik. A 16. cikk pedig kimondja, hogy

a szerződő felek, azon lesznek, hogy területeikben a vasuti áruszállítás az egy helyen összetalálkozó pályák közti közvetlen sinösszeköttetések előállítása és a szállító eszközöknek egyik pályáról a másikra átvitele által lehetőleg megkönnyíttessék. A két szerződő fél oda fog hatni, hogy a két részbeli vasuti igazgatóságok a személy- és áruforgalomban közvetlen expedi-tiókat vagy direct tarifákat léptessenek életbe, mihely és a mennyiben ezt a két fél kívánatosnak jelölendi meg. A direct forgalomra nézve egységes szállítási határozmányoknak meg-állapítása különösen a szállítási határidő tekintetében, a mindkét részbeli legfelsőbb felügyelő hatóságok közvetlen megegyezésé-
nek fentartatik.“

Az árufuvarozás technikájának, és a forgalom lebonyo-
lításának legfontosabb nemzetközi szabályzata a *vasuti árufuva-
rozás* tárgyában Bernben 1890 október 14-én létrejött *nemzetközi
egyezmény*, melyet *Ausztria és Magyarország, Német-, Francia-,
Orosz- Olaszország, Svájc, Belgium, Németalföld és Luxemburg*
irtak alá. Az egyezmény mindazon árufuvarozásra vonatkozik,
mely a szerződő államok egyikének területéről a másik terü-
letére történik. Az egyezmény a nemzetközi fuvarozásnak keres-
kedelemjogi és perjogi törvénykönyve. Hazánkban az 1892:XXV.
t.-cz.-el czikkelyeztetett be.

A forgalom irányítására vonatkozó intézkedések
között megkülönböztetendők az általános érvényű és a
specziális intézkedések.

Az általános érvényű fuvar-dij rendszabások leg-
fontosabbja az árutarifának már felosztásában nyilvánul,
midőn ez *beviteli-, kiviteli- és átviteli tarifára* oszlik.
A tarifa-osztályok továbbá úgy állapittatnak meg, hogy
azokban az illető állam kiviteli tömegárui, vagy a beviteli
nyersanyag-tömegárúk különös osztályokba soroztatnak,
melyek kedvezőbb viteldijakat állapítanak meg.

A forgalom irányításának egyik módja továbbá
abban áll, hogy valamely vasutvonal szállítása bizonyos
irányban, pl. a tengeri kikötőhöz vezető vasutvonal,

különösen kedvező fuvardijakat állapít meg. Ilyenkor a fuvardijban a tengeri szállítási díj is befoglaltatik a vasuti igazgatóság és a hajózási társaságok szövetkezése folytán.

A kereskedelmi szerződésekbe foglalt vámengedmények hatása hasonló fuvardijszabások és az alább tárgyalandó különleges kedvezmények által nagy mértékben mérsékelhető vagy támogatható, úgy hogy egyrésztől nagymérvű vámkedvezmény illusoriussá válhat sulyos beviteli fuvardijak által s a belföldi áruk fuvarozási előnyei által, másrésztől látszólag csekély vámengedmény igen jól kihasználható a fuvardijak támogatása mellett. A fuvardijak az átviteli forgalomban is nagy szerepet játszanak, minthogy módot nyújtanak közbenső államoknak a rajtok áthaladó forgalom támogatására vagy megátlására.

Jegyzet. Az osztrák és magyar vasuti társaságok a Lloydal szövetkezve 1891-ben életbeléptették az u. n. Levante-forgalmat. A hazai szállítási üzlet nagy kárára ugyanis a nyolczvanas évek óta a Levante-forgalom Németországon keresztül Hamburg közvetítésével bonyolítottatott le. Ezen a hazai kereskedelmet károsító állapot ellensúlyozására és megszüntetésére kedvezményes közvetlen fuvardijak léptettettek életbe a Triest és Fiumén át Piraeus, Syra, Smyrna, Saloniki, Deodegacs, Konstantinápoly, Burgas, Várna, Galacz és Küsztendje kikötőkre irányuló forgalom javára.

A köszén és a gabona külön u. n. kivételi tarifákba vannak sorozva.

Az osztrák-magyar monarchia Franciaországba irányuló virágzó bárány kivitelét főképp Németország ellenséges fuvardijszabásai rontották meg a nyolczvanas években.

Az általános érvényű normális és u. n. kivételi tarifák mellett, némely vasutvonalokon bizonyos állomási kapcsolatokban meghatározott árúknak különös

kedvezmények adhatók, melyek azon áruk forgalmát, az áruk termelőit külföldiekkel szemben, akár a belföldi, akár a külföldi piacon támogatják.

Ezen kedvezmények állhatnak a vasutigazgatóság saját iniciatívájából kifolyólag kivételes viteldijakban, melyeket az igazgatóság bizonyos időre és árukra nézve megállapít, és állhatnak *dijvisszatérítésekben* u. n. *refactiákban*, melyek a vasutigazgatóság és a szállító közötti szerződésből származnak. Itt a szállító kötelezi magát meghatározott idő alatt bizonyos mennyiségű árut szállítani, a vasut pedig a lefizetett teljes fuvardíj egy szerződésileg megállapított hányadát a határidő leteltével visszatéríti.

A kereskedelmi és vasuti szerződések a szállítási különböző kedvezmények iránt kevés egyezményt tartalmaznak, minthogy az államok nem szívesen hagyják legfelső tarifajogukat szerződések által csorbítani. A vasutügy kettős, köz- és magángazdasági jellege is akadályozza a fuvarkedvezményi kérdés szerződési szabályozását, minthogy a nemzetgazdasági szempontból származó fuvarkedvezmény, mindenkor a vasuti magángazdasági érdek leple alá bujhat.

Ezen szerződések rendszerint kimondják azt, hogy ez egyik fél alattvalói és áruai a másik fél területén a viteldijakra és a kezelés módozataira nézve ugyanoly jogokban fognak részesíttetni, mint a saját alattvalók, továbbá, hogy a külföldi szállítmányok nem fognak magasabb szállítási díjakkal sújtani, mint a megfelelő belföldi szállítmányok. A szerződések a vasuti szállítmányok számára előnyösebb eljárást kötnek ki.

Jegyzet. Az *osztrák-magyar monarchia és a német birodalom* közötti többször idézett szerződés 15. czikke kimondja, hogy „vasutakon a két szerződő fél területeinek lakói közt sem a

viteldijakra, sem a kezelés idejére és módjára nézve különbség nem fog tétetni. Jelesül az egyik fél területéről a másik fél területére menő, vagy az utóbbin keresztül menő szállítmányok sem a kezelésre, sem a viteldijakra nézve kedvezőtlenebb bánásmód alá nem fognak esni, mint az illető fél területéből elmenő vagy az abban maradó szállítmányok.“ E szerződés 18. cikke a könnyített vámkezelésre vonatkozik.

Érdekes a *német birodalom* és *Oroszország* között 1894 jan. 29-én, február 10-én kötött kereskedelmi szerződés 19-ik cikke, mely a fenti egyezményhez hasonló intézkedés előtt kimondja, hogy „a szerződő felek fentartják maguknak azon jogot, hogy vasuti viteldij tarifáikat saját belátásuk szerint állapítsák meg“.

Az országos és egyéb közutak, mesterséges és természetes víziutak, kikötők és kiszálló helyek használata, a vámellenőrzési intézkedésektől eltekintve teljesen szabad, a mennyiben azok a közforgalomra vannak szánva. A szerződések rendszerint kimondják azt, hogy az egyik állam alattvalói ezen szárazföldi és víziutak használatában sem magasabb, sem más szolgáltatásokra nem kötelezhetők a másik szerződő állam területén, mint a belföldiek.

Jegyzet. Az osztrák-magyar monarchia és Olaszország között 1891 december 6-án kötött (1892. évi VI. t.-cz.) szerződés XXI. cikke szerint „a m. szerződő felek területein levő minden természetes és mesterséges víziutakon a hajózás a másik m. szerződő félhez tartozó hajó vezetőinek ugyanazon feltételek mellett s a hajótól vagy rakományától fizetendő ugyanazon illeték mellett fog megengedtetni, mint a nemzetbeli hajósoknak.“ A XXIII. cikk szerint „az országutaknak és egyéb utaknak, csatornáknak, zsilipeknek, kompoknak, hidaknak és hidnyílásoknak, kikötőknek és kiszálló helyeknek, a hajózható víz megjelölésének s világításának, a kalauzolás, a darucsigák és nyilvános mérlegintézeteknek . . . s több efféléknek használata, a mennyiben ez építmények és intézetek közhasználatra rendelvek . . . , a másik m. szerződő fél alattvalóinak hasonló feltételek és ugyanazon illetékek mellett engedendő meg, mint a nemzetbelieknek.

XII. FEJEZET.

A konzulok.

Konzulok jogai keresztény államokban, más államokban, a konzuláris bírászkodás, gazdasági, közigazgatási, közjegyzői teendők, valóságos és választott konzulok, rangfokozatok, a konzuli jog forrásai, konzuláris és általános szerződések.

A konzulok a kiküldő, illetve kinevező állam hivatalnokai, kereskedelmi megbizottai és ügynökei, hatáskörük kiterjed a hajózási, kereskedelmi, jogsegélyi és közigazgatási tέρre.

A konzuli jogok és köteleesség különböznek a szerint, hogy keresztény államokban működnek-e vagy sem.

A konzulok jogai keresztény államokban: személyük, lakásuk, irodájuk mentessége, bíróságok által meg nem idézhetők, mentesek beszállásolás, hadi és közvetlen fogyasztási adók alól; más államokban minden adó alól mentesek, személyük, egész háznépük, lakásuk sérthetetlen, joguk van magánistentiszteletre.

Ázsiában és Afrikában a konzul birói illetékessége alá tartoznak a kiküldő állam alattvalói és az u. n. védenczek, illetve ezeknek egymásközt vagy más államok alattvalóival való polgári peres ügyeik, csőd- és hagyatékügyeik, valamint a honosok és védenczek kisebb bün-

cselekményei feletti ítélkezés, és a nagyobb bűncselekmények eseteiben az előnyomozás, letartóztatás stb.

A külkereskedelem szempontjából legfontosabb teendők a kereskedelmi hajózás, iparnak állapotáról való időszakos jelentések, melyekben nemcsak a nemzetközi szerződések alkalmazása feletti örködésük, erre vonatkozó javaslataik foglaltatnak, hanem a külföldi konjunkturákról is meg kell emlékezzenek. A konzulok eljárnak nemzetbeliek indokolt panaszára a helyi hatóságoknál, honosaikat üzleteik megkötésében és lebonyolításában hivatalos ügykörükön belől támogatják. A hajózás tekintetében a hajó papirjait megvizsgálják, hajótörés esetében a hajó, annak személyzete és rakománya megmentésében, fentartásában, megőrzésében részt vesznek, a hajóroncs vagy rakomány értékesítésére felügyelnek, illetőleg azokat maguk elárverezik a tulajdonos javára. Nemzetbeliek hagyatéki ügyeiben is széles hatáskörrel bírnak és közjegyzői teendőket is végeznek és áru-származási bizonyítványokat állítanak ki.

A konzulok személyi tekintetben *valóságos konzulok* vagy *választott konzulok*; az előbbieket valóságos állami hivatalnokok, kik mint ilyenek csakis állampolgárok közül nevezhetők ki, és semmi más hivatással nem foglalkozhatnak, az utóbbiak rendszerint azon állam alattvalói, a hol működnek, s rendesen a kereskedőosztályból választatnak, s így mással, iparral, kereskedelemmel is foglalkoznak. A valóságos konzulok állami javadalmazásban részesülnek s a konzuli díjak, melyek hivatalos cselekményekért szedtetnek, az államkincstárba folynak; a választott konzuloknak nincs állami fizetésük, s a díjak szolgálnak javadalmazásukra. Rangjuk szerint megkülönböztetendők a *főkonzulok*, *konzulok* és *al- vagy vice-konzulok*.

A konzuli jog forrásai: a szokásjog, belföldi törvények és rendeletek, különösen pedig nemzetközi szerződések, melyek valamely általánosabb szerződés keretén belül a konzuli intézményre vonatkozólag tartalmazzak meghatározásokat, vagy speciális konzuláris szerződések.

Kevés kivétellel a konzuláris szerződések és a konzulokra vonatkozó szerződési pontok a teljes viszonyosság alapján köttetnek. A szerződések a konzuláris jogra nézve is a legtöbb kedvezményi jogot biztosítják, kötelezőleg kimondván azt, hogy az egyik szerződő fél konzuljai a másik fél területén egészen oly elbánásban részesüljenek, mint a legnagyobb kedvezményvel bíró nemzetek hasonló rangu konzuljai.

Jegyzet. A konzuli intézmény, mely a keresztény és mohamedán népek érintkezésében fejlődött ki, a középkorban keletkezett a *capitulatio*-k útján, mely a kereskedelmi érdekeket a kelet és nyugat között szabályozták. Ezen capitulatiók célja főképp a konzulok jogszolgáltatási hatóságának fentartása. Fontos capitulatiók a *Porta* és *Franciaország* közötti 1535-iki, *Anglia* 1580 és 1672-ki, *Németalföld* 1612-iki capitulatiói és az *osztrák-magyar monarchia* és a *Porta* közötti 1718-iki passarovitzi békeokmány.

Az alkotmányosság helyreállítása óta az *Egyesült-Államokkal* 1870 július 11-én, *Portugállal* 1873 január 9-én, *Olaszországgal* 1874 május 15-én, *Szerbiával* 1881 május 6-án köttettek konzuláris egyezmények. Fontossággal bír a *konzuláris biráskodásról* szóló 1891. évi XXXI. t.-cz.

Az *osztrák-magyar monarchia* és a *német birodalom* közt 1891 deczember 6-án kötött kereskedelmi és vámszerződés zárjegyzőkönyve kimondja, hogy konzul alatt minden a konzuli teendőkkel megbízott egyén értendő.

TÁRGYMUTATÓ.

- A**dmission temporaire 112.
Adórendszer 121, 130, 144.
Allategészségügy 154.
Állategészségügyi egyezmény 156.
Amiensi béke 46.
Anglia 20, 22, 50, 68, 87, 125, 163.
Aquits-à-caution 110, 122.
Argentína 26, 59.
Ar-tabellák 57.
Arulajstrom 62.
Aruminták 133, 140.
Autonom vámtarifa 10.
Becslés 56.
Bécsi congressus 172.
Bejegyzési eljárás 117.
Belgium 20, 22, 59, 87, 127.
Berlini congressus 14, 18, 83.
Berni egyezmény 177.
Blocus continental 46.
Borvám-klauzula 43, 92, 106.
Bosznia és Hercegovina 4.
Bruck báró 5.
Brutto-súly 63.
Bulgária 18, 22, 58, 66, 87, 148.
Cabotage l. parti hajózás.
Capitulációk 17, 21.
Chile 26, 79.
Codden 22, 31.
Code du commerce 162.
Colbert 122.
Contrebande 46.
Cordon rendszer 151.
Csarada 129, 143.
Czukor 31, 126, 128.
Dalmácia 4.
Dania 26, 59, 161.
Decemberi szerződések 22.
Dijvisszatérítések 179.
Drawback 109, 122.
Drezdai egyezmény 153.
Duna 173.
Editto politico 164.
Egészségügy 150.
Egészségügyi egyezmények 152.
Egyedáruság 53.
Egyesült-Államok 6, 31, 52, 58, 59, 105, 133.
Egyiptom 17, 58, 79.
Emich 2.
Eredet 90.
Érték-minimum vám 58.
Értékosztályzat 174.
Értékvám 55.
Fogyasztási adó 4, 123.
Forgalom korlátolt 13.
" kötött 84.
" közvetlen
" tiltott 13.
" szabad 13, 84.
Francziország 20, 22, 31, 50, 59, 88, 92, 97, 112, 127.
Frankfurti béke 17, 32.
Fuvardíjak 175.
" fokozati 176.
Gabonavámok 75.
Görögország 26, 30.
Göngysúly 64.
Grunzel 2, 62, 148.
Hágyi egyezmény 133.
Hajópapírok 162.
Hajózás 160, 163.
" parti 163, 166.
Harczi-vám lásd: Vámháboru.
Határforgalom 28.
Határforgalmi kedvezmény 43, 113.
Határvámok 3, 55.

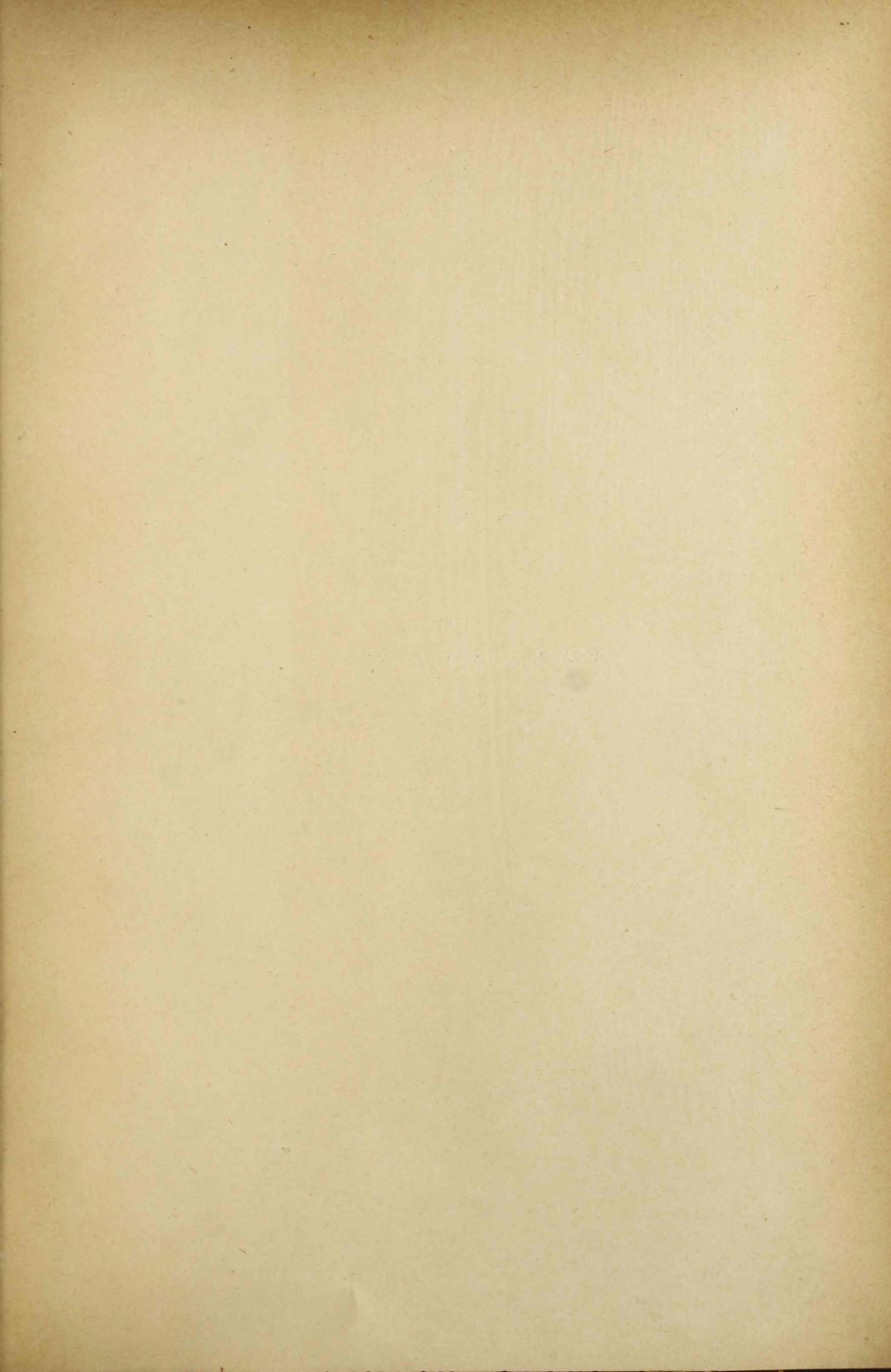

- Határvámtörvények 2.
 Határszéli kerület 11, 113.
 Hawai 26, 31.
Iparigazolvány 138.
 Iparjog 130, 133.
Japán 21, 26, 45, 52, 131, 168.
 Jóváhagyási okmány 19.
 Jutalom 124.
Kedvezmény, tengeri forgalmi 101.
 " kikészítési 108.
 " határforgalmi 43, 113, 115.
 " használati forgalmi 118.
 " vásári, bizonytalan el- adási 117.
 Kedvezményes vámelbánás 108.
 Kereskedelmi szerződés 15, 26.
 " tartalma 23.
 " szövege 19.
 " érvénye 18.
 " az osztrák- magyar monarchia és
 Argentina 26.
 Belgium 26, 54, 138, 147.
 Bulgária 18, 26, 66, 148.
 Chile 26.
 China 20, 26, 168.
 Dánia 26.
 Egyiptom 26, 52.
 Franciaország 26, 32.
 Görögország 26, 30.
 Guatemala 26.
 Hawai 26.
 Japán 21, 26, 45, 52, 131, 168.
 Korea 26, 65, 133.
 Nagybritannia 26.
 Németbirodalom 13, 17, 26, 29, 52, 54,
 82, 91, 111, 116, 119, 136, 157, 176.
 Német vámegelet 103, 128.
 Olaszország 26, 43, 54, 91, 106, 116,
 119, 128, 147, 166, 180.
 Oroszország 26, 115.
 Persia 26.
 Peru 26.
 Portugal 26.
 Rumania 26, 29, 54.
 Siam 21, 26, 45, 52, 59.
 Spanyolország 26.
 Svájc 26, 54, 116, 119.
 Svéd- és Norvégország 26.
 Szerbia 26, 43, 54, 68, 104, 107, 116,
 120, 147, 159.
 Török birodalom 26.
 Uruguay 26.
 Zanzibár között 26.
 Nagybritannia és Bulgária 18.
 " Franciaország 22.
 " Szerbia 31, 63.
 " Siam 45.
- Németbirodalom és China 30.
 " Oroszorsz. 116, 137.
 " Rumánia 149
 " Spanyolország 91.
 Olaszország és Japán 20.
 Oroszország és Japán 162.
 Zollverein és Ausztria 103.
 " Franciaország 31, 80, 91.
 " Nagybritannia 167.
 " Németalföld 30.
 " China 171.
 " Siam 45, 171.
 Kereskedelmi törvény 136.
 " utazók 137.
 Khina 17, 26, 30, 45.
 Kiegyenlítő vámok 104.
 Kikészítési eljárás 84.
 " forgalom 28, 108.
 Kikötői illeték 164.
 Konzulok 181.
 Korea 17, 26, 65.
 Közkereseti társaságok 134.
 Közös vámterület 4.
 Közraktárak 84.
 Közutak 173, 180.
 Közvetlen díjtételek 176.
 Közvetlen forgalom kedvezménye 98.
 Közvetett adó 4, 67, 123.
 Krókel 22.
 Különbözeti vámok 93, 100, 102.
 Legtöbb kedvezményi jog 17, 25, 27.
 Lichtenstenin 10.
 Lobogó-vám 100.
 Lombardia 4.
 Lotz 5, 103.
 Magyarország vámterülete 4, 7—11.
 Marchet (Gustav) 159.
 Marha-levél 154.
 Mariska 2, 52, 65.
 Matlekovits 5, 78.
 Marx 48.
 Megtorlási vám 93.
 Mercantilismus 47.
 Mérő-levél 166.
 Mérték-vám 42, 55, 59.
 Mustrák 133, 142.
 Nagybritannia l. Anglia.
 Navigation act 163.
 Németbirodalom 20, 22, 26, 29, 30, 31,
 50, 52, 59, 75, 87, 98, 112, 127, 155, 171.
 Németalföld 30, 59, 127.
 Német-vámegelet l. Zollverein.
 Nettó-súly 63.
 Nyugot-India 105.
 Octroi 145.
 Olaszország 20, 22, 26, 59, 66, 75, 80,
 87, 98.
 Oroszország 22, 65, 68, 89, 98, 104, 127.

- Osztrák-magyar vámterület l. közös vám-
 terület.
Pamutónalak 77.
 Párisi unió 142.
   " egyezmény 153.
 Poroszország 5.
 Persia 26, 59, 81.
 Peru 26, 79.
 Pénzérték 65.
 Praemium l. jutalom.
 Punto franco l. szabad terület.
 Phylloxera egyezmény 54.
Ratificatio 18.
 Refectiák 179.
 Részvénytársaságok l. közkereseti tár-
 saság.
 Rinfusa 64.
 Rumánia 22, 29, 81, 87, 92, 97.
Schmoller 49.
 Schraut 2.
 Socialis véd-vám 70.
 Souverainitás 16.
 Spanyolország 26, 31, 53, 79.
 Ströll 63.
 Suly- és kocsiür-rendszer 175.
 Surtaxe d'entrepôt 101.
   " de pavillon 100.
 Svájc 22, 87, 112.
 Svéd- és Norvégország 26, 59.
 Subventio 169.
Szabadalom 133, 141.
 Szabadkereskedők 69.
 Szabad kikötők 169.
   " terület 6, 171.
 Szállítási üzlet 135.
 Szárazföldi határ 12.
 Származási bizonyítvány 105.
 Szerbia 22, 26, 42, 87, 104.
 Szerződési kikötők 131.
 Siam 26, 45, 59, 79.
Tarifa-rendszer 85.
   " maximal-minimal 87.
   " szerződési 86.
 Tengeri forgalom kedvezménye 42.
   " halászat 161.
   " magánjog 162.
 Tengerpart 12.
 Tílalom 44.
   " beviteli 49.
   " politikai 45.
   " közgazdasági 47, 50.
   " rendészeti 50.
   " pénzügyi 53.
   " általános 45.
 Tirol 4, 10.
 Tonnaileték 164.
 Törökbirodalom 26, 59, 79.
 Tunis 59.
- Turóczy 2, 112.
Uruguay 26.
Választott bíróság 24, 43.
Vám 55.
   " átviteli 66, 81.
   " agrár 72.
   " ipari 76.
   " kitiltó 71.
   " nevelési 71.
   " socialis 70.
   " tökevédő 71.
   " beviteli, pénzügyi 66.
   " " közgazdasági 68.
   " kiviteli, pénzügyi 77.
   " " közgazdasági 79.
   " " rendészeti 80.
Vámegyelet 5.
   " " német 6.
   " -egyesülés 10.
   " -egység 59.
   " -csatlakozás 7, 10.
   " -engedmény 85 és köv.
   " -belföld 7.
   " -mentesség 113.
   " -külföld 6, 11.
   " -külföld 7.
   " -háboru 93, 97.
   " -rendszer 85.
   " -szövetség 5, 7—11.
Vámtarifa 85.
   " osztrák-magyar 51, 53, 64, 66,
   " 75, 82, 87, 94, 101, 111, 115, 118, 119.
Vámtarifa francia 53, 62, 88, 95, 102, 151.
   " német 89, 95.
   " orosz 89, 151.
Vámterület 4, 5, 7—11.
   " belső 11.
Vámtétel 62.
Vámunió 4, 5, 43, 102.
   " -út 12—13.
Vámvidék 7.
Vámvonal 4.
Vasárúk 78.
Vasutak 173.
Vasuti szerződések 179.
Védjegy 142.
Velencei egyezmény 153.
Venetia 4.
Venezuela 59.
Vesztegzár 152.
Visszatérítés 109, 122.
Vizutak 173.
Voralberg 4.
Warehousing system 172.
Wiener Moszkó 127.
Weber 22.
Zánzibár 26.
Zollverein 6, 22, 30, 31, 59, 80, 83.

TARTALOM.

	Lap
Előszó	1
I. fejezet. <i>Alapfogalmak</i>	3
II. „ <i>A kereskedelmi szerződések</i>	15
III. „ <i>A legtöbb kedvezményi jog</i>	27
IV. „ <i>A tilalmak</i>	44
V. „ <i>A vámok</i>	55
VI. „ <i>Tarifarendszerek és tarifatörvények</i>	85
VII. „ <i>A kedvezményes vámbbánás</i>	108
VIII. „ <i>A belföldi adórendszer és a kiviteli kereskedelem</i>	121
IX. „ <i>Az idegenek jogállása és az idegen áruk belföldi adózása</i>	129
X. „ <i>Egészségügyi intézkedések</i>	150
1. <i>Egészségügyi rendészet</i>	150
2. <i>Állategészségügyi rendészet</i>	154
XI. „ <i>A nemzetközi forgalmi politika eszközei</i>	160
1. <i>A hajózás és a szabad kikötők</i>	160
2. <i>A vasutak, közutak és belső vizi utak</i>	173
XII. „ <i>A konsulok</i>	181
Tárgymutató	185

BUDAPEST
RÉVAI ÉS SALAMON KÖNYVNYOMDÁJA
1902.

